

MŰHELYTANULMÁNYOK

DISCUSSION PAPERS

MT-DP – 2014/10

A trafikpiac átalakulása és átalakítása

Esettanulmány

LAKI MIHÁLY

Műhelytanulmányok
MT-DP – 2014/10

MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
Közgazdaság-tudományi Intézet

A trafikpiac átalakulása és átalakítása
Esettanulmány

Szerző:

Laki Mihály
tudományos tanácsadó
Közgazdaság-tudományi Intézet
MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
E-mail: laki.mihaly@krtk.mta.hu

2014. április

ISBN 978-615-5447-21-1
ISSN 1785-377X

Kiadó:
Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
Közgazdaság-tudományi Intézet

A trafikpiac átalakulása és átalakítása

Esettanulmány

Laki Mihály

Összefoglaló

„A piacsabályozás nem várt következményei és hatásai” című OTKA-kutatás keretében készült esettanulmány a dohánytermékek piacának szabályozását radikálisan átalakító 2012.évi CXXXIV. törvény bevezetésének feltételeiről és hatásairól szól.

Az új szabályozás jelentős politikai haszonnal kecsegtetett, hiszen a lakosság nagy többsége támogatja a fiatalkorúak dohányzásának visszaszorítását. Az átalakításban ezért is fontos, de nem kizárólagos szerepet játszott a parlament és a kormány. Létrejöttében fontos tényező, hogy a hazai piac egyik fontos szereplője, felhasználva politikai kapcsolatait, kezdetől részt vett a dohánytermék piac szabályozásának az átalakításában. A hatalom közeli pályázók közül számosan, lépéseiket nem koordinálva, ám kellő támogatást remélve szálltak versenybe.

Az szabályozás azonban számos nem várt kudarccal járt. Dohányárusítási pontok nélkül maradt másfélezer település, a veszteséges új vállalkozások nagy száma gyors visszacsatolásra, korrekcióra készítette a szabályozó államot és képviselőjét, az állami társaságot. A szabályok újraírása azonban újabb zavarokat, feszültségeket okozott, újabb és szabályozó módosításokhoz vezetett. A zavarok fő forrása, hogy a szabályozó állam a deklarált és a rejtett célok megvalósításához művi úton átrendezte, újraszervezte a piacot.

Tárgyszavak: piacsabályozás, szabályozási alku, nem várt hatások

Journal of Economic Literature (JEL) kód: K2

Köszönetnyilvánítás:

A tanulmány az OTKA támogatásával, a 101727. sz. „A piacszabályozás nem várt következményei és hatásai” projekt keretében folytatott kutatás eredményeit foglalja össze.

Nagy örömmre szolgál, hogy többen időt szakítottak a tanulmány első változatának elolvasására és arra, hogy elmondják a véleményüket. Köszönöm *Berki Erzsébet, Csanádi Mária, Kovács András, Kövér György, Madarász Aladár, Réti Pál, Soós Károly Attila, Szalai Júlia, Vince Péter, Voszka Éva* bíráló, segítő megjegyzéseit. Köszönettel tartozom a különösen nehéz körülmények között készített kitűnő interjúkért *Béládi Olivíának, Berki Erzsébetnek, Berki Sándornak, Vince Péternek és Vince Dánielnek*. Köszönöm *Lados Orsolyának* a lelkiismeretes kutatásszervezést.

Restructuring and re-regulation of the Hungarian tobacco market – a case study

Mihály Laki

Abstract

This case study is a part of the research project „The Unexpected consequences and impacts of the regulation of markets” which is financed by the Hungarian Scientific Research Fund. It deals with the conditions and impacts of the implementation of the Law CXXIV (2012) which radically changed the regulation of the market of tobacco products.

The new regulation promised significant political benefits for the ruling coalition because the majority of the population supports the suppression of smoking in the young generation. That is the reason why the government and the national assembly played a significant role in the remarkable modification of the regulation of this market. An other important factor of this development was that one of the decisive market players – mobilizing its political influence and connection – was involved into the enactment process from its very beginning. The efforts of candidates close to power (which wanted to enter this market) were not coordinated, but they expected the good support of the decision makers. But the new regulation had a number of failures and disturbances. As a result of the new legislation there remained 1500 settlements without a shop of tobacco sales. This unexpected development and the high and growing number of loss making tobacco shops forced the government (and the state company responsible for the tobacco market) to modify permanently the regulation in a short period of time. The main reason for the market disturbances was the artificial restructuring of the market of tobacco products.

Keywords: market regulation, regulatory bargain, unexpected regulatory effects

Journal of Economic Literature (JEL): K2

A 2012-ben elkezdett „A piac szabályozás nem várt következményei és hatásai” kutatás terepe a magyar gazdaság a rendszerváltást megelőző időszakban és a szocializmus utáni átmenet éveiben.

A piacsabályozás körébe sorolunk minden, a piaci szereplők által önként, vagy állami kényszer hatására elfogadott, a piaci szereplők költségeit és hasznait befolyásoló magatartási szabályt, előírást. Az így meghatározott szabály-halmaz egy része tervezett, a másik rész-halmazba az egyéb célból hozott, ám a piaci szereplők helyzetét befolyásoló szabályok, előírások tartoznak. Még az új termékek vagy szolgáltatások esetében sem beszélhetünk szabályozatlanságról, hiszen ezeken a formálódó piacokon is működnek az éppen érvényes általános szabályozások és előírások. Nincsenek szabályozatlan piacok.

Kutatásunk során különbséget teszünk a tervezett (ezen belül a deklarált, illetve a rejtett) és a tényleges, (a várt és a nem várt) hatások között. A szabályalkotók – az állam, a vállalkozók önkéntes társulásai, vagy alkalmi koalíciói – valamilyen formában (a szabály részeként, vagy kapcsolt kommentárként) tudatják a szabályozottakkal és az érdeklődő közönséggel, miért is hoznak új, vagy miért módosítanak korábbi szabályokat. Az ilyen közlések a **szabályozás deklarált céljai**. Más közlésekből, összehasonlító szövegelemzéssel vagy interjúk segítségével, rekonstruálhatóak a szabálmódosítás vagy az új szabály esetleges **rejtett, a** közönség illetve az érintettek által nem ismert (csak később megismert) céljai is.

Nem, vagy csak érintőlegesen foglalkozunk a piaci szereplők megállapodásain vagy szakmai szervezeti által közzétett szabályozás eseteivel. Témánk szűkebb: **az állam szabályozó tevékenységének a deklarált és a rejtett céloktól eltérő, nem tervezett hatásaival**, nem várt eseményekkel és folyamatokkal foglalkozunk. A piacra lépés vagy a piaci viselkedés **állami szabályozásának** a szereplők többsége költségeit és hasznait érzékelhetően módosító, befolyásoló eseményeit vizsgáljuk. A (nem ritka) jelenség alapos leírása segítheti a „szabályozási illúziók” a „szabályozási düh” értelmezését és elemzését.

NÉMI ELMÉLET

A dokumentumok, szóbeli közlések történeté formálása, szerkezetbe rendezése során nem vállalkozunk modellek, elméleti tételek alkalmazására, bizonyítására vagy cáfolatára. Termék és szolgáltatás piacok állami szabályozásának változásait és következményeit igyekszünk rekonstruálni. Eközben akarva-akaratlan alkalmazzuk, felidézzük a közgazdasági elmélet rokonítható tételeit, használjuk fogalmait.

Az olvasó asszociációs terében a történetek rekonstruálása és értelmezése során valószínűleg gyakran megjelenik majd **az alku fogalma, elmélete**. A kapitalista gazdaságokban az alku jellegzetes tere a piac. A játékelmélet úttörői is rendre piaci szereplők

alkuját modellezték cikkeikben,¹ ahol a „Alku helyzet... bármely csere szituáció, ahol két egyén (vagy szervezet) kölcsönösen előnyös kereskedelemre vállal kötelezettséget, miközben érdekeik ellentétesek a kereskedelem feltételeiben. Általános és széles értelemben minden olyan helyzet alku helyzet, ahol a két egyénnek közös érdeke az együttműködés, miközben érdekellentét van köztük a kereskedelem feltételeiben.”² Másként: a piaci tranzakciók mellett a társadalmi-gazdasági folyamatok széles köre alku-elemzések tárgya. Alkuhelyzetekre bukkanhatunk a társadalom hétköznapi életében éppúgy, mint a pártpolitika világában, vagy a hatalmi ágak vagy a kormányzás intézményei közötti kapcsolatokban.³

Az alku szociológiája így hangzik a játékelmélet nyelvén: „Egy szempontból az alku a kooperatív játékok közé tartozik. Az alku kommunikációs folyamat – információk, ajánlatok, ígéret, fenyegetések stb. cseréje. Más szavakkal azt lehetne mondani, hogy egy alkufolyamat leírása azt ábrázolja, amit úgy fogalmazhatunk meg, hogy a kommunikáció és a koalícióalkotás megengedhető a kooperatív játékban. A játékelmélet néha egész meggyőzően képes megmutatni, hogy a koalícióalkotás lehetőségei meghatároznak egy mondhatni egyértelmű egyensúlyi megoldást, mint a lehetséges koalíciók közötti erőegyensúly egy fajtáját. Technikailag ez az eset úgy fogalmazható, hogy a játék 'magva' egyetlen megoldást tartalmaz... Ekkor az alku jellege meglehetősen triviális. Ez az eset azonban csak nagyon speciális körülmények között fordul elő. A legtöbb esetben marad a lehetséges megoldásoknak egy olyan halmaza, amelyek között a választás érdekkonfliktust jelent a különböző játékosok vagy csoportok között. Ekkor jut az alku - érdekesebb értelmében – kiemelkedő szerephez. Ebben az értelemben azt mondhatjuk, hogy az alku a kooperatív játék olyan eredményét meghatározó folyamat, amelyben nincs egyetlen, egyfajta koalíciós erőegyensúly által meghatározott pont sem. Vannak olyan fontos esetek is, amelyekben a játék magva üres, azaz nincs olyan megoldás, amely kielégítené a játék magvát meghatározó összes követelményt.”⁴

¹ Nash (1950) Neumann (1944)

² Muthoo, Abhinay (1999) 1. oldal

³ „...many important and interesting human (economic, social and political) interactions are bargaining situations. As mentioned above, exchange situations (which characterize much of human economic interaction) are bargaining situations. In the arena of social interaction, a married couple, for example, is involved in many bargaining situations throughout the relationship. In the political arena, a bargaining situation exists, for example, when no single political party on its own can form a government (such as when there is a 'hung parliament'); the party that has obtained the most votes will typically find itself in a bargaining situation with one or more of the other parties. Witness the current coalition in Austria, Germany, India, Italy and Turkey or the co-habitations in France between Presidents of one party and Prime Ministers of another and the often severe divergence between the legislative and the executive arms in the USA.

The second, theoretical reason for being interested in bargaining situations is that understanding such situations is fundamental to the development of an understanding of the workings of markets and the appropriateness, or otherwise, of prevailing monetary and fiscal policies.” (Muthoo, 2000. 14. oldal)

⁴ Johanssen (1981) 103. oldal.

A termék és szolgáltatás piacok és a szabályozásuk változásainak értelmezésében hasznunkra lehet, ha **a játékokat** megkülönböztetjük a **kollektív döntésektől**. Az utóbbi „jól definiált szabályok szerinti döntéshozás, amely meghatározott időn belül döntést eredményez, akkor is, ha a résztvevő felek között nincs megegyezés.”⁵

Az olvasó és a tanulmányíró asszociációs terében bizonyára megjelennek a tervgazdaságokban gyakori **vertikális alkukkal** kapcsolatos elméletek, leírások is. ⁶A szocialista gazdaság kutatói elsők között vizsgálták, elemezték a gazdaságot parancsokkal (tervutasításokkal) működtető állam és a vállalatok közötti **alkuk** természetét, típusait. Ezekben az országokban az alku jellemzően az állami tulajdonban levő vállalatok és a tervezési központ között, illetve vállalati hierarchia szintjei között zajlott. A tervezési hierarchia alsóbb szintjein levők a tervfeladatok csökkentésében, lazításában, a felettesek a feszítésben voltak érdekeltek.

Az 1968-as magyarországi gazdasági reform talán legfontosabb fejleménye volt, hogy a tervező központ csak kivételes esetben utasíthatta a vállalatot termelési vagy értékesítési feladatok végrehajtására. A reform mérnökei azt tervezték, hogy a gazdaságpolitika célokat a normatív (mindenkire egyformán vonatkozó, egységes) szabályozók ösztönzők közvetítik a vállalatoknak. A vállalatok azonban továbbra is alkudoztak a központtal: már nem a tervfeladatokról, hanem a központ által szabott árakról és szabályozókról. Általánosan elterjedt **a szabályozóalku**.⁷ A történet-összerakók (kutatók vagy olvasóik) azonban nem hagyhatják figyelmen kívül, hogy a terv és a szabályozó alkuk **a szocialista rendszer hatalmas állami-szövetkezeti szektorán belül** zajlottak. Ahol a vállalat ugyanannak a (nehezen meghatározható) államnak volt a tulajdona, és ahol a munkavállalók döntő hányada állami alkalmazott volt.⁸

A mi történetünkben azonban – mint hamarosan bemutatjuk – az állam olyan piac újraelosztására, újra-államosítására vállalkozik, ahol a magánvállalkozók, vállalkozások a piacra lépés jogát bérlik az államtól, miközben a vállalkozás működtetéséhez szükséges ingatlan és berendezések magántulajdonban vannak és maradnak.

A piacgazdaságokban a meghatározó szereplők, leginkább a szakszervezetek és a munkaadók közötti bérvitában az állam moderátorként vesz részt az úgynevezett **háromoldalú tárgyalásokon**. Tárgyunk szempontjából fontosabb a szabályalkotó állam

⁵ u.o.

⁶ A kérdés hatalmas irodalmából lásd: Kornai (1957), Kornai-Lipták (1965), Gács-Lackó (1974), Antal (1985)

⁷ A gazdálkodás feltételeit azonban alapvetően nem a normatív kondíciók – árak, általános pénzügyi szabályozók, hitel versenyeztetés általános szabályai – határozták meg, hanem a szakágazati, gyakran egyedi mérlegelése alapuló differenciált eszközök: a termelési adók és azok kedvezményei, a nyereségadó kedvezmények, támogatások, fejlesztési-forrásjuttatások, exportkedvezmény bérszabályozási besorolások.

⁸ A szocializmus tulajdonviszonyairól folyó vita ismertetésétől megkíméljük az olvasót.

befolyásolása, a **lobbizás**, amely „a kapcsolatok kiépítését és fenntartását, negatív intézkedések hatásának kivédését, előnyök szerzését stb. szolgálja, szigorúan a törvényes keretek (de facto a **demokrácia** és a **kapitalizmus**) adta lehetőségek között.”⁹ Az Egyesült Államokban, és néhány európai országban tartós és kiszámítható törvények szabályozzák a lobbizási folyamatot, a hivatásos (bejegyzett) lobbisták legális tevékenységét.¹⁰ A hazai lobby szabályozás és a hatásai számos ponton eltérnek az amerikaitól,¹¹ és a nyugat-európaiktól. A legnagyobb különbség – jórészt emiatt helyezték hatályon kívül az első magyar lobbizási törvényt 2010-ben¹² – hogy Magyarországon „minimális volt a regisztrált lobbisták száma”, „hogy a láthatatlan vagy informális lobbizás dominált a gyakorlatban” továbbá „a szankcionálás sem működött.”¹³ A magyar esetek kutatásában ezért csak körültekintően, fenntartással hasznosíthatjuk a lobby gazdaságtanának újabb eredményeit.¹⁴

A tárgyalás, az alku rendszerint írásban vagy szóban közölt információk, üzenetek keretei között zajlik, ám az **Albert O. Hirschmann** által bevezetett, a jellegzetes, tömegesen előforduló cselekvéseket leíró fogalmak is segíthetik a radikális szabályozó változások hatásainak leírását és értelmezését: „Néhány fogyasztó beszünteti a vállalat termékeinek a vásárlását, illetve bizonyos tagok elhagyják a szervezetet: ezt nevezzük **kivonulási opciónak**. A folyamat eredményeképpen a bevételek csökkennek, a taglétszám visszaesik, s a vállalat, vagy szervezet vezetésének módját és lehetőségeit kell találni arra, hogy jóvátegye azokat a mulasztásokat, amelyek tömeges kivonuláshoz vezettek.”¹⁵ A kivonulást azonban – mint majd bemutatjuk – nem önkéntesen, hanem az új szabályokat alkalmazó hatóságok **kényszerének** engedve hajtják végre a magyar vállalatok vagy a háztartások az általunk vizsgált termék és szolgáltatás piacokon.

A kényszerített és az önkéntes kivonulás helyett a gazdaság szereplői a tiltakozást választják: „A vállalat fogyasztói, illetve a szervezet tagjai közvetlenül is kifejezhetik elégedetlenségüket: vagy a vállalat, illetve a szervezet vezetőségének, vagy a fölöttes hatóságnak, vagy pedig – általános tiltakozás révén – bárkinek, aki hajlandó meghallgatni őket. Ezt a lehetőséget **tiltakozási opciónak** nevezzük. A folyamat eredményeképpen a vállalat vagy a szervezet vezetőségének ismét kísérletet kell tennie arra, hogy föltárja az elégedetlenség okait, s orvosolja az érintettek panaszait.”¹⁶

⁹ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Lobbiz%C3%A1s>

¹⁰ Dr. Alexa Noémi - Dr. Burai Petra - Dr. Inzelt Éva (2012) Vidal – Draca - Fids-Rosen (2011)

¹¹ Az Egyesült Államokbeli lobbizás kutatásának friss eredményeiről lásd Vidal – Draca - Fids-Rosen (2011)

¹² 2006. évi XLIX. törvény

¹³ Dr. Alexa Noémi - Dr. Burai Petra - Dr. Inzelt Éva (2012) 14-15. oldal.

¹⁴ Igan, D., P. Mishra and T. Tresselt (2009), Kaiser, R. (2009),

¹⁵ Hirschman (1995) 12-13. oldal

¹⁶ u.o.

MIÉRT VÁLASZTOTTUK A DOHÁNYTERMÉKEK PIACÁT?

Feltevésünk szerint az átlagosnál jobb az esélyünk a nem várt fejlemények¹⁷leírására és elemzésére az olyan termék és szolgáltatás piacokon, ahol a piaci szereplők túlnyomó részét érintő **jelentős szabályozásváltozásokra** került sor az elmúlt 2-3 évben.¹⁸Nem sejtve a későbbi szokatlan fejleményeket, a **pilot project terepéül 2012 őszén a dohányáru-piacot választottuk. Feltételeztük, hogy** egy pontosan meghatározható, jól körülhatárolható termék, szolgáltatás piac szabályozás-történetének, működésének rekonstruálása közben szerzünk hasznos információt a kutatási terv további javításához, kiegészítéséhez.

A dohányáru piac választása mellett szólt, hogy

- 2012 szeptemberében fogadták el az úgynevezett trafiktörvényt, amely jelentősen megváltoztatta a dohányáru piac szabályozását (erről később bővebben írunk)
- a dohányárunknál csekély a helyettesítés lehetősége, ezért viszonylag jól kijelölhetőek a piac határai.¹⁹
- a dohányáru jelentős és növekvő részét teszi a kiskereskedelmi forgalomnak. E termékpiac terjedelme a nagykereskedelmi értékesítés alapján készült becslések szerint eléri az évi 500-550 milliárd forintot. Ez nagyobb, mint a KSH közleményeiben szereplő, 2012-ben éves 320 milliárd forintnyi kiskereskedelmi dohányáru-forgalom (1. tábla).
- A dohányáru piac választása mellett szólt az is, hogy Magyarországon a termelés és értékesítés teljes vertikuma működik.²⁰

¹⁷ Merton R. (1936)

¹⁸ A napi sajtó feldolgozása alapján többek között ilyen eseményekre bukkantunk a budapesti taxi-piacon, az időjárás jelentések, a használtcikk piacon, a gyógyszer kereskedelemben és a dohánytermékek piacán.

¹⁹ A hazai piacon beszerezhető, vagy saját földön termelt dohánylevél mennyisége a dohányáru kereskedelmi forgalmához képest nem jelentős. „A magyar piacon a GFK 2012-es üres dobozos gyűjtésen alapuló kutatása szerint, azon dohánytermékek aránya, amelyekre nem fizettek jövedéki adót, 5,8 %-ra becsülhető. Ennek nagy része feketekereskedelemről származik.”http://www.bat.hu/group/sites/BAT_82BLKL.nsf/vwPagesWebLive/DO82BLS8?opendocument&SKN=1

²⁰ Az első lépés a dohánykutató intézetekben történik, ahol megkezdődik a növénynevelés. A nevelés célja, hogy a növény minél ellenállóbb legyen az éghajlati, valamint egyéb természeti viszontagságokkal szemben. A dohánytermesztés egy szezonális és rendkívül kézimunka-igényes folyamat. A palántanevelés márciusban kezdődik, a dohánynövény betakarítása pedig az augusztusi és szeptemberi hónapokra tehető. A több évszázados múltra visszatekintő, tradicionális dohánytermesztési ágazat jelenleg is mintegy 20 ezer család megélhetését biztosítja Magyarországon legelmaradottabb, és a munkanélküliség által leginkább sújtott területein. A szektorban dolgozók 80 százaléka Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében lakik, 90 százaléka szakképzés nélküli, 70 százaléka nő és mintegy 50 százaléka roma. A termőterületek megközelítőleg 94 %-a az alföldi térségben, ezen belül is elsősorban az észak-alföldi régióban található, ahol kiemelten fontos a foglalkoztatottság kérdése. A dohánynövény betakarítása és szárítása utáni, következő lépés a fermentálás, melynek során a dohány alkalmassá válik ipari jellegű felhasználásra. Fermentálásnak

A HAZAI DOHÁNYÁRU PIAC SZEREPLŐI

A KSH adatai szerint 2011-ben Magyarországon 6366 hektár területet ültettek be dohányval, összesen 10923 tonna dohány termett.²¹ Ugyanebben az évben 14-16 ezer tonna fermentált dohányt importáltak.²²

Magyarországon a rendszerváltás előtt négy, állami tulajdonban levő dohánygyár működött: Debrecenben, Pécsen, Egerben és Sátoraljaújhelyen. A dohányipari termékek piacra jutását, értékesítését az állami tulajdonban lévő Hungarotabak nevű cég központilag szervezte, intézte. A gyárak nem folytattak önálló marketing tevékenységet, és minden gyárban gyártották a legnépszerűbb cigarettamárkákat. A dohánygyárak privatizációja 1992-ben indult meg. A sort az egri dohánygyár nyitotta, amelyet a Philip Morris vett meg.

A rendszerváltás után külföldi és hazai magántulajdonba került vállalatok egy része napjainkban is előállít dohányipari termékeket a termelt és importált dohányból. A hazai termelés az elmúlt két évtizedben fokozatosan visszaszorult, a termelés korábbi volumene – kb. évi 25-26 milliárd szál cigaretta – nagyjából a felére zsugorodott. Több, korábban termelő vállalat bevételét ma már kizárólag az értékesítés adja. A vállalatok országsszerte regionális depókat hoztak létre. A zömében külföldön előállított cigarettát innen terítik az országban.

1.tábla

A kiskereskedelem éves dohányáru-forgalma (millió forint)

Év	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
kisker. forgalom millió Ft	171 442	193 812	229 427	255 085	244 308	276 587	328148
a teljes kisker. forgalom %-ában	2,52	2,78	3,15	3,62	3,39	3,60	3,75

A legnagyobb cégek közül a külföldi többségi tulajdonban levő **BAT Pécsi Dohánygyár Kft.** Magyarország legnagyobb dohányipari befektetője és az ország piacvezető dohányipari **termelő** vállalata. „800 fős direkt és több ezer fős indirekt foglalkoztatásával, valamint a

nevezzük azt az erjedési-bomlási folyamatot, melynek során a termék elnyeri végső színét, állapotát és minőségét. A dohánygyár a fermentálóktól vásárolja meg a gondosan előkészített dohányt, majd megkezdődik a végleges feldolgozás. A különböző dohányfajtákból egyedi dohánykeverékeket állítanak elő, melyből cigarettát, pipa-, illetve cigarettadohányt készítenek. A folyamat utolsó szakaszában a kereskedő gondoskodik a dohánytermék forgalmazásáról, a termékek gyárból boltokba történő eljuttatásáról. http://www.bat.hu/group/sites/BAT_82BLKL.nsf/vwPagesWebLive/DO8RREC2?opendocument&SKN=1

²¹ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_omn002c.html

²² <http://www.madosz.hu/index.php?mod=1&print&lap&cid=125>

hazai dohány egy részének felvásárlásával jelentősen hozzájárul a magyar gazdaság fejlődéséhez. A hazai piac igényeinek kiszolgálása mellett a pécsi gyár több mint 30 piacra termel 65%-os exportot realizálva.”²³

A Continental Dohányipari Csoport, egy családi tulajdonban álló magáncég, amely több, Európában működő dohányipari vállalatot egyesít. A Cégcsoport jelenleg több mint 500 dolgozót foglalkoztat. 1998-ban megvásárolták a magyar piacról kivonuló Reynolds Tobacco Company-tól a sátorlajújhelyi Dohánygyárat. A cég kb. 6 milliárd forintnyi termelő beruházást hajtott végre a gyárban.

A Philip Morris Magyarország Kft. 1992-ben alakult, miután a Philip Morris International megvásárolta az Egri Dohánygyárat, ahol ma már nem folyik termelés. A Philip Morris Magyarország Cigaretta kereskedelmi Kft. országszerte kb. 500 főt foglalkoztat. **A termelést leállították**, a cég magyar leányvállalata a más országokban előállított dohánytermékeket teríti a magyar piacon. A Philip Morris Magyarország Kft. közvetlen értékesítési hálózaton keresztül forgalmazza termékeit országszerte.²⁴

Nem termel ma már a debreceni dohánygyár sem, amely 1992. június 30-án került a németországi, Reemtsma Cigarettenfabriken GmbH tulajdonába. Az új tulajdonos jelentős műszaki fejlesztési programot indított el. Megkezdődött az értékesítési rendszer piaci viszonyoknak megfelelő átszervezése. Nagy figyelmet fordítottak a gyár hagyományainak megőrzésére, jelentős béremelést hajtottak végre, és a gyár menedzsmentje továbbra is magyar szakemberekből állt. 2002. május 15-én, az Egyesült Királyságbeli székhelyű (Bristol) Imperial Tobacco Csoport bejelentette a Reemtsma Cigarettenfabriken GmbH felvásárlását. 2004. január 27-én az Imperial Tobacco Csoport Rt. Közleményben jelentette be, a csoport 2004. május elsején bezárja magyarországi, szlovéniai és szlovákiai dohánygyárait, valamint a Debrecenben működő filterrúd-gyártó üzemét. Az Imperial Tobacco Csoport Rt. leányvállalatán keresztül folytatta márkáinak értékesítését, marketing- és logisztikai tevékenységét Magyarországon. Imperial Tobacco Magyarország Dohányforgalmazó Kft. néven immár nem gyártóként, hanem "bejegyzett kereskedőként" működik Magyarországon. A cég a hazai dohánypiac harmadik, legnagyobb szereplője.”²⁵

A gyártóktól a dohányárúnak csak egy része kerül közvetlenül, vagy a leányvállalataik útján a kiskereskedelembe. A piac fontos szereplői a dohányáru-nagykereskedelemmel főtevékenységként foglalkozó cégek. Számuk 25-30-ra tehető. „2011-ben a 26, árbevételi adatokat leadó dohányáru-nagykereskedő összesen 527 milliárdos árbevételt ért el, egy évvel korábban 27 cég 511 milliárdos, 2009-ben pedig szintén 27 társaság 480 milliárdos forgalmat vallott be. Ez azt jelenti, hogy 2010-ben az előző évhez képest 6,4, 2011-ben pedig 3,1

²³ <http://www.dbmsz.hu/companies.php>*

²⁴ <http://www.pmi.com/hun/pages/homepage.aspx>

²⁵ http://www.imptob.hu/index.php?topic_id=15

százalékkal gyarapodott az érintett társaságok összes árbevétele - derül ki a közleményből. A legnagyobb dohányáru-nagykereskedőket külön-külön vizsgálva kiderül, hogy a 2011-ben elért árbevétel jelentős részét két cég adta: 2011-ben a két legnagyobb árbevételű mutató nagykereskedelmi cég 175 és 172 milliárd forintról számolt be. Az utánuk következő már csak 70 milliárdos forgalmat teljesített, a tizedik vállalat árbevétele pedig épphogy csak meghaladta az egymilliárdos határt.”²⁶

A 2012-es „trafiktörvény” előtt a nagykereskedelemből, illetve a gyártóktól a dohányáru 42-44 ezer elárúsító helyre került. Ebben az időszakban a becslések szerint „a dohánytermékek mintegy 80 százalékát az élelmiszerboltokban értékesítik, néhány további százalékot a trafikokban, benzinkutaknál és az olyasfajta árusítóhelyeken, mint a Lapker, vagy a nagyáruházak exkluzív dohánybutikjai. Csak a forgalom fennmaradó részét bonyolítják le a multik (mint a Tesco vagy a Cora).”²⁷

Továbbá: „Magyarországon...mintegy 42 ezer értékesítési ponton lehet dohányterméket vásárolni. Ezek forgalma nem egyenletes, mivel közülük 19 ezer üzlet bonyolítja a teljes dohányforgalom 90 százalékát, ezen belül a teljes dohányforgalom 50 százaléka pedig az úgynevezett kis boltokban, vagyis vegyes élelmiszerüzletekben zajlik. Ezek forgalmának gyakran 30%-át adja a cigaretta értékesítése.”²⁸

Az új szabályozás előtti időszakban a kisebb dohányárusító helyek, trafikok, kisboltok jelentős részét nem a tulajdonosa működtette, hanem a trafik egy tulajdonos több üzletből álló bolt-hálózatának a része volt, illetve más volt a bérlő, a működtető és a trafik engedély tulajdonosa.

SZOKÁSOS KUTATÁSI MÓDSZEREK SZOKATLAN KÖRNYEZETBEN

A dohányáru-piac az átlagosnál gyorsabban bővült az elmúlt évtizedben, a termelési és a tulajdonosi szerkezet számos módosulását (vállalatok beolvasztását, profil váltását) is regisztráltuk – ám ezek a folyamatok és események nem tértek el különösebben az átalakuló hazai termék- és szolgáltatás piacokon tapasztaltaktól. A változások sebessége – beleértve a jogszabályi környezet változásait – sem volt szokatlan.²⁹Az áttekinthetőség, a termék

²⁶ http://hvg.hu/kkv/20130509_Hatalmas_forgalom_melle_veszteseg_tarsult

²⁷ http://hvg.hu/gazdasag/20111219_Dohany_Takacs_Zsuzsa_Lazar_Janos#

²⁸ http://morgasjoga.blog.hu/2012/09/23/a_dohany_nyomaban

²⁹ A magyar dohánypiacot érintő főbb szabályozások:

- 1999. évi XLII. törvény a nemdohányzók védelméről és a dohánytermékek fogyasztásának, forgalmazásának egyes szabályairól
- 1991. évi XVI. törvény a koncesszióról.
- 2003. évi CXXXVII. törvény a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól
- 102/2005. (X. 31.) FVM rendelet a dohánytermékek gyártásáról, forgalmazásáról és ellenőrzéséről

viszonylagos egyszerűsége mellett ez az átlagosság, „szürkeség” tette (volna) alkalmassá a dohányáru piacot az előtanulmány készítésére.

Az új szabályozás azonban nem várt - és a kutatás menetét, módszereit is jelentősen befolyásoló - következményekkel járt. A „2012.évi CXXXIV. törvény a fiatalok dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről” parlamenti elfogadása után – 2012 szeptemberében került erre sor – a szakma és a széles közvélemény szokatlan hevességgel reagált az új szabályozásra.

A korábbi kutatásaink során készült piacejlődés-esettanulmányoknál gyűjtött dokumentumok sokszorosa jelent a trafikügyről az elektronikus és a hagyományos sajtóban meg a parlamenti döntés óta. Részleges gyűjtésünk során mintegy 350 az elektronikus és 70 a hagyományos sajtóban³⁰ közölt cikket dokumentáltunk a 2012. szeptember 12 és 2014. március 15. közötti időszakban.

A különös aktivitás jele volt, hogy a szabályozás vesztese oldalról nyitottak a Facebook-on, megosztva egymással a híreket és véleményeket.³¹ A korábbi kutatásaink során nem találtunk ilyen akciókkal. Nagyságrendekkel nőtt a szakmai szervezetek weboldalainak a forgalma is.³² Szokatlan, de nem egyedülálló fejlemény,³³ hogy tüntetésekre, tiltakozó demonstrációkra is sor került. Ezek az események az új szabályozás vesztese, vagy a támogatásukat vállaló szervezetek, politikai pártok tudatták a közvéleménnyel vélt vagy valós sérelmeiket.³⁴ Az Országgyűlés – már a törvény többszöri módosítása miatt is - gyakran és szokatlanul bő időkeretben foglalkozott a dohányáru kiskereskedelem ügyeivel 2011 decembere óta.³⁵ A történet színvonalas rekonstrukciójának és értelmezésének esélyeit mindenképpen javítja a dokumentumok e nagy és folyamatosan növekvő száma.

A gyűjtött cikkek, dokumentumok **tartalma** már nem ennyire biztató. A kutató-elemzőnek rendre el kell döntenie (a szöveg- és a társadalmi környezet gondos elemzése

-
- 2008. évi XLVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól
 - 291/2011. (XII. 22.) Korm. rendelet a dohánytermékek jelöléséről, valamint az egészségvédelmi bírság alkalmazásának részletes szabályairól
 - 34/2012. (XII. 10.) NGM rendelet dohánytermék-kiskereskedelmi tevékenység engedélyezése során a vámhatóság által lefolytatott eljárásokért fizetendő igazgatási szolgáltatási díjak mértékéről, valamint a díjak beszedésének, kezelésének, nyilvántartásának és visszatérítésének részletes szabályairól.

- 2012.évi CXXXIV. törvény a fiatalok dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről

³⁰ Forrásaink döntően a Népszabadság, a HVG és a Magyar Narancs ebben az időszakban megjelent számai

³¹ <https://www.facebook.com/trafikkarosultak>

³² http://oksz.hu/TRAFIK_130709.htm

³³ A devizahitelt felvevők is szerveztek és szerveznek demonstrációkat.

³⁴ http://tablet.hvg.hu/itthon/20130510_Jobbikosok_tuntetnek_a_Fideszszekhez, Batka Zoltán: Trafikpályázat Döntött a párt Népszabadság 2013. április 28. (?)

³⁵ Mindez nyomon követhető a parlament honlapján.

alapján) mennyire kiegyensúlyozottak és informatívak a rendelkezésére álló dokumentumok, a közlések, hogy milyen a tények (az ellenőrizhető állítások) és a vélekedések aránya a szövegekben. Ha eltekintünk a trafik ügyben megjelent nagyszámú publicisztika feldolgozásától – amelyek jórészt véleményeket és következtetéseket tartalmaznak - és csupán a riportokra, a hírekre figyelünk, akkor is feltűnő az indulatos közlések, kijelentések gyakorisága, a vélekedések tényként történő kezelése. A nyilvánosságban megjelenő, üzenetnek szánt szövegek ellenőrzésének legfontosabb eszközei, az érdekeltekkel készített interjúk. A kutatás során a nagyszámú visszautasítás miatt a tervezett 30-40-nél jóval kevesebb, mindössze 12 interjú készült régi-új trafikosokkal. Az alapos szövegelemzés és kritika reményeink szerint azonban lehetőséget ad a történet tárgyszerű rekonstruálására.

Előbb azonban tekintsünk át néhány, a dohányáru termelés- és piacszabályozásban gyakran használt fogalmat, szakkifejezést.

FOGALMAK

„**A jövedék:** adókból, illetékekből és állami monopóliumokból származó (ahhoz kapcsolódó) állami jövedelem. Az állam bizonyos áruk termelését, forgalmát árusítását magának tartja fenn, a versenyt kirekeszti, megszabja az árakat, s ebből jövedelmet szerez a kincstár számára. Alapvetően két fajtáját különböztetik meg. A pénzügyi célú, azaz bevételszerzési jövedéket (ilyen pl. a szerencsejáték, a dohány, a vám) és a közgazdasági célú jövedéket, amelynek elsődleges célja az állam közgazdasági érdekeinek érvényesítése. A jövedék a királyi haszonvételeknek, (az un. regáléknak) a király magánjövedelmeitől való elkülönítésével és állami jövedelemmé való átalakításával jött létre.”³⁶

A 2003. évi CXXVII. törvény a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól a jövedéki termékek alábbi listáját tartalmazza: *a) az ásványolaj, b) az alkoholtermék, c) a sör, d) a bor, e) a pezsgő, f) a köztes alkoholtermék, g) a dohánygyártmány.*³⁷

A jövedéki termékek köre nemcsak országoként különbözhet, de időben is változik. A költségvetési bevétel szempontjából jelentéktelenné váló termékek, például a só, az utóbbi évtizedekben lekerültek a jövedéki listáról.³⁸

A jövedéki termékek forgalmazásának, és adózásának kulcsfontosságú helye **az adóraktár:** „Az a fizikailag elkülönített, helyrajzi számmal beazonosított, egy technológiai

³⁶ Magyar Nagylexikon 10. kötet 352. oldal

³⁷ A 2003. évi CXXVII. törvény

³⁸ A huszadik század elején kiadott Pallas Nagylexikon még az alábbi felsorolást közölte: „Nálunk jelenleg a szó tágabb értelmében véve a következő pénzügyi egyedárúságok, illetőleg jövedékek állnak fenn: dohányjövedék, sójövedék, lottójövedék és italmérési jövedék. Újabban szóban forog a szeszgyedárúság behozatala.” Forrás: Pallas Nagylexikon

egységet képező üzem, raktár, ahol olyan jövedéki termék tárolását, raktározását végzik, amely után az adót még nem fizették meg.”³⁹

Az adóraktár az adózási, vámolási eljárás kitüntetett helye. „Az adóraktár meghatározása a jövedéki törvény értelmezésében olyan fizikai helyet (raktárt, üzemet, területet, távvezeték) jelöl, amely alkalmas arra, hogy az ott előállított, tárolt jövedéki terméket terhelő jövedéki adó felfüggesztés alatt álljon. Az adófelfüggesztés a jövedéki adó meg nem fizetését jelenti, amelyet az adóraktárban előállított, tárolt, illetve oda betárolásra kerülő vagy onnan kiszállításra kerülő jövedéki termékek vonatkozásába alkalmazható.”⁴⁰

Az adóbeszedési logisztika szerint „Alapesetben bármilyen adóköteles jövedéki terméket csak adóraktárban lehet előállítani. Lényegében "új" termék gyártását kell ez alatt értelmezni. Ide sorolható az erjesztett gyümölcsből alkoholos termék (szőlőbor, sör, gyümölcsbor) előállítása, az alkoholos italok palackozása, kiszerelese, a lepárlással történő termék előállítás (ásványolaj termékek esetében is, kőolaj finomítás.⁴¹ Az adóraktár fontos hely a piacfejlődés és szabályzás kutatója számára is. A terméklánc⁴² kitüntetett állomása, az output árból ott vonják le (vagy éppen nem vonják le) a jövedelmi adót. Ám az, hogy az adóraktárnak tekintett vállalat, vállalkozás állami vagy magántulajdonban van, hogy az adott terméknek vagy szolgáltatásnak hány adóraktára van (hogy hány helyről és hogyan folyik be a költségvetésbe a jövedéki adó) még a 2003-as törvényben felsorolt termékek és szolgáltatások esetében is igen nagy változatosságot mutat.⁴³

A koncesszió: „kizárólagos engedély. A koncessziós szerződés alapján az állam vagy az önkormányzat meghatározott időre, díj ellenében átengedi a koncessziós társ részére a tulajdonában levő vagyontárgyak használatát, illetve meghatározott tevékenységek végzésének lehetőségét.”⁴⁴

A koncessziós szerződések tárgyai jellemzően:

- országos közutak, vasutak, csatornák, kikötők, repülőterek
- távközlés
- villamos művek és hálózataik
- önkormányzati helyi közutak
- bányászat
- csővezetékes szállítás és tárolás
- hasadó és sugárzó anyagok előállítása és forgalmazása

³⁹ <http://www.amic.hu/adotanacsadas-lexikon-adoraktar.html>

⁴⁰ u.o.

⁴¹ http://www.jovedekiugyintezes.hu/jovedeki_adoraktar.html

⁴² Az áru (termék vagy szolgáltatás) útja a termelőtől a fogyasztóig

⁴³ Ennek valószínű oka, hogy az adókaput elkerülő – a jövedéki adóhányadot megtartók (adó és vámcsalók) leleplezésének, kiiktatásának – a pénzügyőrök és a jövedéki árukat illegálisan termelők és forgalmazók évszázados harca során finomodó módszerei is termékenként különböznek.

⁴⁴ Magyar Nagylexikon 11. kötet 249. oldal

- szerencsejátékok
- kábítószer
- postai alapszolgáltatás
- menetrend alapján végzett közúti és vasúti személyszállítás

Az „1991. évi XVI törvény a koncesszióról” is kizárólag ebbe a körbe tartozó tevékenységekről rendelkezik: „a) az országos közutak és műtárgyai, a csatornák, valamint a regionális közműrendszerek,....d) az önkormányzati törzsvagyron részét képező helyi közutak és műtárgyai, továbbá a helyi közművek működtetése, valamint e) a bányászati kutatás és kitermelés, valamint az ezzel összefüggő bányászati melléktevékenységek, f) a csővezetékes termékszállítás és tárolás, g) a hasadó és sugárzó anyagok előállítása és forgalmazása,... i) a szerencsejátékok szervezésére és működtetésére irányuló tevékenység,... m) a menetrend alapján trolibusszal végzett közforgalmú – közúti személyszállítás.”⁴⁵

A listákat összevetve láthatjuk, hogy a jövedéki termék dohányárak, forgalmazása korábban soha sem szerepeltek a koncesszióba adott, adható tevékenységek, piacok, termékek és szolgáltatások között. A dohányáru csak **a jelenleg érvényes szabályozás szerint egyszerre jövedéki és koncessziós termék**. Erről a „2012.évi CXXXIV. törvény a fiatalok dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről” rendelkezett.

A TRAFIKTÖRVÉNY PARLAMENTI TÖRTÉNETE

A fiatalok dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről szóló törvényjavaslatot, 2011. december 16-án nyújtotta be önálló képviselői indítványként tíz képviselőtársa nevében *Lázár János*.⁴⁶ A törvényjavaslat tárgyalását, gyors elfogadását kérve így érvelt: „Jelen törvényjavaslat célja, hogy a dohánytermékek kereskedelmét ésszerű, racionális keretek között tartva ez eljövendő generációk egészségének megóvását elősegítse. Elfogadásával átláthatóbbá és tisztábbá válik a dohánytermékek értékesítése, így az állam számára is számon tarthatóbbak lesznek az ehhez kapcsolódó bevételek. Ennek megteremtése érdekében feltétlenül szükséges a törvényjavaslat mielőbbi elfogadása.”⁴⁷

⁴⁵ 1991. évi XVI törvény a koncesszióról.

⁴⁶ (Lázár János (Fidesz), Dr. Kovács József (Fidesz), Dr. Heintz Tamás (Fidesz), Dr. Hörcsik Richárd (Fidesz), Koszorus László (Fidesz), Czunyiné Dr. Bertalan Judit (Fidesz), Rogán Antal (Fidesz), Dr. Kupcsok Lajos (Fidesz), Dr. Mengyi Roland (Fidesz), Wintennantel Zsolt (Fidesz) indítványa) <http://www.parlament.hu/irom39/05281/05281.pdf>

⁴⁷<http://www.parlament.hu/irom39/05281/05281.pdf>

A törvény preambuluma szerint:

„Az Országgyűlés

- elsősorban annak érdekében, hogy Magyarországon minél kevesebb fiatalkorú dohányozzon, mely kiemelt közegészségügyi cél eléréséhez az első lépés a dohánytermékek széleskörű kiskereskedelmi beszerezhetőségének, illetve a dohánytermékek megjelenésének korlátok közé szorítása;

- annak érdekében, hogy a dohányzásnak a fiatalkorúak körében történő visszaszorításával közép- és hosszútávon az egész magyar társadalom közegészségügyi állapota is jelentős mértékben javuljon;

- annak érdekében, hogy a fiatalkorúak fokozottabb védelmét hivatott cél eléréséhez szükséges lépéseket az állam a leghatékonyabban végre tudja hajtani;

- továbbá annak érdekében, hogy a dohányzók dohánytermékekkel való ellátása szakszerű és kielégítő, a fogyasztóvédelmi szempontokat hatékonyan érvényre juttató legyen; a kiskereskedelmi tevékenység megfeleljen a hatályos európai közösségi jogszabályoknak,

az Országgyűlés a dohánytermék-kiskereskedelem állami monopóliummá tételéről és az annak gyakorlásával kapcsolatos feladatokról, az engedély nélküli dohánytermék-kiskereskedelem megelőzéséről, visszaszorításáról, valamint a dohánytermék-kiskereskedelmi tevékenység ellenőrzéséről, és az e tevékenységekből származó bevételek közcélra fordításáról a következő törvényt alkotja:⁴⁸

A szabályozás változtatásának e **deklarált céljait** később még áttekintjük. Elemzésünk szempontjából fontosabb, hogy törvény a dohány kiskereskedelem **államosításáról** határoz. A javaslat, majd a törvény szerint ugyanis **a dohány kiskereskedelemmel foglalkozó egyéni vállalkozók működési engedélyeinek, a kizárólag vagy részben hasonló tevékenységgel foglalkozó vállalatok (betéti társaságok, korlátolt felelősségű társaságok cégbejegyzéseinek a vállalkozók tevékenységére vonatkozó határozatai illetve végzései többé nem érvényesek. A dohánytermékek forgalmazására vonatkozó korábbi jogosítványaikat az állam elveszi tőlük**, hiszen:

„(1) Dohánytermékek kiskereskedelme Magyarországon kizárólagosan az állam hatáskörébe utalt tevékenység, melynek gyakorlását az állam a koncesszióról szóló 1991. évi XVI. törvény (a továbbiakban: „Ktv.”), és e törvény rendelkezéseinek megfelelően megkötött koncessziós szerződéssel meghatározott időre átengedheti.

⁴⁸ 2012.évi CXXXIV. törvény a fiatalkorúak dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről

(2) Ha az állam az (1) bekezdésben biztosított jogának gyakorlását koncessziós szerződéssel átengedi, úgy a dohánytermék kiskereskedelme kizárólag a koncessziós szerződés rendelkezései által biztosított jogosultság (a továbbiakban: dohánytermék-kiskereskedelmi jogosultság) alapján és dohánytermék-kiskereskedelmi engedély (a továbbiakban: engedély) birtokában végezhető.”⁴⁹

Nem találtuk nyomát annak, hogy a törvényjavaslatot egyéni indítványként benyújtó kormánypárti képviselők a koncessziót a termelőkre és a nagykereskedőkre is kiterjesztették volna. **A dohányáru-termelést és a nagykereskedelmet nem államosították, csak a terméklánc végén a fogyasztókkal érintezők – a kiskereskedők, vagy a kiskereskedelmet is folytató nagyobb vállalatok dohánytermék árusítási jogát vonták el és adták koncesszióba.** Ez másfelől azt is jelzi, hogy az új törvénynek nem lehetett nyílt vagy rejtett célja a jövedéki adók hatékonyabb beszedése – hiszen az adóraktárak⁵⁰maradtak a régi helyeken, a koncesszióra nem kényszerített/nem államosított termelő és importőr vállalatoknál.⁵¹

A parlament illetékes bizottságai néhány nappal később megvitatták a törvényjavaslatot. Az általános vitát megelőző bizottsági ülések közül érdemes elidőznünk a Fogyasztóvédelmi Bizottság 2011. december 19. ülésén, ahol **a Nemzetgazdasági Minisztérium államtitkára tudatta a bizottsággal, hogy nem ők készítették a tervezetet:** „a törvényjavaslat benyújtására pénteken kora este került sor, ezért kormányzati álláspont kialakítására még nem kerülhetett sor. Mindazonáltal azt tudjuk jelezni, hogy az előterjesztők céljával, az NGM részéről legalábbis, egyetértünk. A választott jogi megoldásokat a mai nap folyamán kívánjuk egyeztetni, a javaslat ugyanis érinti a kereskedelmi vállalkozások jövőbeni működési feltételeit, érinti a Nemzeti Adó- és Vámhivatal feladatkörét, tehát itt államifeladat-változást jelent ennek a javaslatnak az elfogadása.”⁵²

A Fogyasztóvédelmi Bizottság említett, december 19- ülésén kiderült az is, hogy valakik a folyamat gyorsításában lehettek érdekelték: „nem is értjük, hogy miért kell akkor ezzel ennyire kapkodni, hisz fél órával a bizottsági ülés előtt derült ki, hogy ez napirendre kerül.”⁵³

Már itt kirajzolódtak a kormánypártok és az ellenzék az általános és a részletes vitában használt érvrendszerének, közlési stratégiájának legfontosabb elemei.

⁴⁹ u.o.

⁵⁰ lásd előbb

⁵¹ Javulhatnak az ellenőrzés esélyei, hiszen az új rendszer a kevesebb végső eladóval elvileg megkönnyíti annak ellenőrzését, hogy mennyire kerül illegális áru a legális boltokba

⁵² <http://www.parlament.hu/biz39/bizjkv39/FVB/1112191.pdf> (Szöllösi László helyettes államtitkár hozzászólása)

⁵³ <http://www.parlament.hu/biz39/bizjkv39/FVB/1112191.pdf> (Tóth Csaba képviselő /MSZP/ hozzászólása)

A kormánypárti képviselők – összhangban *Lázár János* korábban bemutatott levelével - elsősorban a dohányzásnak a lakosság – ezen belül a **fiatal korosztályok – egészségi állapotára gyakorolt káros hatásaival indokolták a törvény beterjesztését.**⁵⁴ „Ez a törvényjavaslat tulajdonképpen a fiatalkorúakról szól – a fiatalkorúság fogalma teljesen egyértelmű a magyar törvénykezés szerint, a 18 év alatti életkort jelenti -, de itt még egy másik korosztály van kitüntetett figyelemmel védve úgymond ebben a törvényjavaslatban, a 13-15 év közötti korosztály, vagy inkább mondjuk úgy, hogy az általános iskolás korosztálynak a korosztálya. Merthogy ebben a csoportban 60 százalékuk kipróbálta, 30 százaléka pedig folyamatosan dohányzik. Itt elsősorban ennek a törvényjavaslatnak a hosszú távú kihatásai, a népegészségügyi vagy éppen megelőzési jellegű vonatkozásai a lényegesek, amelyek a törvényjavaslatban szerepelnek.”⁵⁵

A bizottság ellenzéki tagja támogatja a törvényjavaslat **deklarált** céljait: „Egyet lehet érteni azzal a céljával, ami a legfontosabb célja, a fiatalkorúak dohányzásának visszaszorítása egy fontos cél valóban.” Továbbá: „Vannak másodlagos célok is megfogalmazva ebben a törvényjavaslatban, ami szintén támogatható lenne. Ilyenek, hogy ezzel munkahelyeket kívánnak teremteni, különös tekintettel helyzetbe kívánják hozni a csökkent munkaképességűeket, legalább három hónapja igazoltan munkanélkülieket, szülési szabadságról vagy gyermekgondozás céljából igénybe vett fizetés nélküli szabadságról munkába visszatérni kívánókat. Ez egy olyan cél szintén, amit támogatni lehetne.”⁵⁶

A törvény-tervezet bírálatának fontos elemei is megjelentek a bizottsági vitában. Az ellenzéki képviselők megkérdezték, hogy **miért nem elegendő az ifjúság egészségének védelmére a néhány hónappal korábban hozott törvény?**⁵⁷ „Ha ez az elsődleges cél, akkor van egy törvény, amit tavasszal tárgyalt a parlament a nemdohányzók védelméről, amit az előterjesztő is említett, az szabályozza, illetőleg abban is szabályozható lenne ez, megoldást lehetett volna erre a kérdésre abban találni, illetve van jelenleg is érvényes törvény, ami a fiatalkorúak dohányzását megfelelő módon szabályozza.”⁵⁸

Az ellenzéki oldal szerint az ellenőrzés részletes szabályozása is szerepelt a korábbi törvényben⁵⁹ és módosításaiban. „Nem látom, nem látjuk, hogy mitől lesz jobban

⁵⁴ Nem volt kellő kitarásom, hogy áttekintsem, hogyan szerepeltek a javaslatot benyújtó képviselők a házi pálinkafőzést liberalizáló törvény előkészítésében és vitájában.

⁵⁵ <http://www.parlament.hu/biz39/bizjkv39/FVB/1112191.pdf> (Dr. Kovács József képviselő /FIDESZ/ előterjesztése)

⁵⁶ <http://www.parlament.hu/biz39/bizjkv39/FVB/1112191.pdf> (Tóth Csaba képviselő /MSZP/ hozzászólása)

⁵⁷ 2011. évi XLI. törvény a nemdohányzók védelméről és a dohánytermékek fogyasztásának, forgalmazásának egyes szabályairól szóló 1999. évi XLII. törvény módosításáról

⁵⁸ <http://www.parlament.hu/biz39/bizjkv39/FVB/1112191.pdf> (Tóth Csaba képviselő /MSZP/ hozzászólása)

⁵⁹ 1999. évi XLII. törvény a nemdohányzók védelméről és a dohánytermékek fogyasztásának, forgalmazásának egyes szabályairól

ellenőrizhető ezáltal a dohánytermékek kereskedelme, mint ahogy korábban ugyanígy voltak erre szabályok, ugyanígy ellenőrizhető lenne, és ugyanígy szigorúan tiltott 18 év alattiak kiszolgálása dohánytermékkel. Ha annak az ellenőrzése nem megoldható, akkor mitől lesz így jobban megoldható?”⁶⁰

Tóth Csaba (MSZP) a tervezet szerinte **rejtett céljairól, hatásairól** is beszélt a bizottsági ülésen: „Ami problémát vet föl, hogy nagy piac kerül állami kézbe, ami igazából gondokat okozhat, ezt érdemes körbejárni, hogy ennek milyen következményei lehetnek. Amit én problémának látok, és talán ez a kereskedelem oldaláról a legnagyobb probléma, ez a koncesszió kérdése. Koncesszióba adják, ebből egyvalami látszik, hogy az állam bevételre törekszik. Nehogy az legyen, hogy itt egy fontos kérdés mögé bújtatva van valami más, semmi másról nem szól a dolog, mint hogy bevételre tegyen szert az állam, mert ebből a javaslatból nem derül ki, hogy mennyi lesz az a koncessziós díj, amit meg kell fizetni majd ezeknek a kereskedőknek, akik elnyerik ezen a pályázaton. És aztán itt mindjárt föl is merül az a kérdés, hogy ha itt koncessziós díjakról beszélünk, akkor biztos, hogy megfelelő súlyú kell, hogy legyen, ha mondjuk, 20-30 évre akarnak koncessziós pályázatokat kiírni, hogy fog eredményesen szerepelni egy ilyen koncessziós pályázaton az, aki csökkent munkaképességű, aki legalább 3 hónapja igazoltan munkanélküli, miből fogja az a koncessziós díjat megfizetni vajon. Hogyan segítik így elő a munkahelyteremtést? Miből fognak ezek az emberek mondjuk azon a településen üzlethelyiséget vásárolni?”⁶¹

AZ ÁLTALÁNOS ÉS A RÉSZLETES VITA

A törvényjavaslat általános vitájára a bizottsági ülések után néhány nappal, 2011. december 20-án került sor. A betérjesztő képviselők nevében *dr. Heinz Tamás* (Fidesz) szólalt fel. Expozéjában kizárólag a törvény népegészségügyi, ifjúságvédelmi vonatkozásait említette. Az Országos Egészségfejlesztési Intézet 2008-as felmérésére⁶² hivatkozott, amelynek fontos megállapítása, hogy a dohányárúsító helyeknek a korábinál kisebb, de jelentős része nem tartja be a fiatalok dohányzását tiltó szabályokat. „A megkérdezett fiatalok zöme hivatalos elárúsítóhelyen vásárolja a cigarettát, mindössze 5 százalékuk nyilatkozott úgy, hogy zárjegy nélküli, csempészett cigarettát vásárol valamilyen gyakorisággal, de 0,2 százalékuk mindig ilyet vásárol. A dohányzó tanulók több mint felét nem utasították vissza az eladók a korukra való hivatkozással, amikor cigarettát akartak vásárolni.... Szignifikánsan kevesebb tanulót nem utasítottak vissza egyébként az 5 évvel korábbi adatfelvételhez képest. 5 éve még 70

⁶⁰ <http://www.parlament.hu/biz39/bizjkv39/FVB/1112191.pdf> (Tóth Csaba képviselő /MSZP/ hozzászólása)

⁶¹ <http://www.parlament.hu/biz39/bizjkv39/FVB/1112191.pdf> (Tóth Csaba képviselő /MSZP/ hozzászólása)

⁶² Amely – ha jól értjük - megismétli egy 2003-as felmérés kérdéseit.

százalékukat nem utasították el, ez most 51 százalék. A fiúknál korábban 62 százalékukat nem utasították el, most már csak 48 százalékukat. Ezek az értékek még mindig kiugróan magasak, figyelembe véve, hogy a hatályos jogszabályok szerint tilos bármilyen fajta dohánytermék értékesítése kiskorúak számára. A válaszadók 6,2 százalékát kínálta már meg valamely dohánycég képviselője ingyen cigarettával, ez az arány a korábbi 5 évhez képest nem változott szignifikánsan.”⁶³

Az előterjesztő szerint „A fiatalkorúak hozzáférését taglaló számadatokból világosan kiderül, hogy a jelenlegi szabályozás nem felel meg a fiatalkorúak érdekeinek, őket a dohánytermékek fogyasztásától csak minden második elárusító védi. A jelenlegi ellenőrzési és bírságolási rendszer sem felel meg a törvényalkotó szándékának, az alkalmazottak nem érdekeltek megfelelően az ifjúság védelmében.”⁶⁴ Ezzel szemben a képviselő szerint: „A dohánytermék-kiskereskedelem állami monopóliummá tétele és koncesszióba adása lehetőséget ad arra, hogy a kiskereskedelem működése, így a fiatalkorúak dohánytermékhez jutásának megakadályozása hathatós és eredményes lehessen.” Az előterjesztő a törvénytervezetnek előnyös gazdasági hatásaként említi, hogy: „Fontos törvényi szabályozást és biztos életpályát jelent egy ilyen koncesszió elnyerése, hiszen 20-30 évig, meghosszabbítás esetén még 50 százalékkal hosszabb ideig megélhetést jelenthet egy családnak egy forgalmas dohánybolt. A törvény szigora viszont olyan erővel sújt le a jogszabályt semmibe vevőkre, hogy kevesen, sokkal kevesebben fogják megkockáztatni a megélhetésük összeomlását.”⁶⁵

Az általános és a részletes vitában visszaköszöntek bizottsági üléseken elhangzott érveik és ellenérvek. A kormányoldal felszólalói – köztük a lakosság egészségi állapotát ismerő és aggódva értékelő orvos-képviselők – itt is elsősorban a törvénytervezetnek a dohányzást visszaszorító cikkhelyeit említették. „Amíg itt vitázunk a törvényjavaslatról, s telnek az órák, ne feledjék: óránként három embertársunkat veszítjük el a dohányzás miatt, s ez évente a fogyó magyar lakosságból 30 ezer embert ragad el. Egészségpolitikusként, előterjesztőként ez a fő motívum, és természetesen az előttünk fekvő törvényjavaslatot is elsősorban ebből a szempontból javaslom vizsgálatunk tárgyává tenni. A nemdohányzók védelméről szóló törvény tárgyalásakor már elhangzott, a törvényalkotó nem titkolt szándéka, hogy minél kevesebben, minél kevesebbszer gyűjthassanak rá. Jól működő törvény esetén várható, hogy a 10 milliós lakosságszámot és a 3 millió dohányost alapul véve évente 100 ezer leszokás lehet az optimális és elvárható egészséghaszon. Külön problémát jelent az ifjúság, a

⁶³http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_eln=157&p_felsz=152&p_szoveg=&p_felszig=152 (Dr. Heintz Tamás felszólalása)

⁶⁴http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_eln=157&p_felsz=152&p_szoveg=&p_felszig=152 (Dr. Heintz Tamás felszólalása)

⁶⁵http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_eln=157&p_felsz=152&p_szoveg=&p_felszig=152 (Dr. Heintz Tamás felszólalása)

fiatalkorúak dohányzása, amely riasztó méreteket öltött. Feladatunk tehát a hozzáférés lényeges szűkítése, a jogosulatlan kiszolgálások megfékezése.”⁶⁶

A FIDESZ vezérszónoka említi a törvénytől várt pozitív foglalkoztatási hatásokat is: „a koncessziót elnyerők között kedvezményezettként jelennek meg csökkent munkaképességű, legalább három hónapja igazoltan munkanélküli vagy szülési szabadságról, gyermekgondozás céljából igénybe vett fizetés nélküli szabadságról munkába visszatérni kívánó polgárok.”⁶⁷ A családi-vidéki vállalkozások számára kedvező piaci folyamatok bontakoznak majd ki: „Azt gondolom, hogy az egy jó kezdeményezés, hogy ebbe az irányba mozduljunk el; ha úgy tetszik, akkor igen, családi vállalkozások kezébe tenni a magyarországi dohány-kiskereskedelmet. Tételesen ezt így is ki lehet mondani: a dohány-kiskereskedelem állami monopólium legyen, koncesszió legyen, amely koncesszió feltételeit, annak kiadását úgy állapítsuk meg, hogy ezek elsősorban családi vállalkozások legyenek, amelyek zömében önfoglalkoztatóak természetesen, és ezzel egyébként a magyarországi munkaerőgondok enyhítésében és a saját lábára állásban is segít.”⁶⁸

Az ellenzéki hozzászólók támogatták a törvény egészségjavító, munkahelyteremtő céljait. Nem bíztak azonban abban, hogy ezeket a célokat végre lehet, illetve végre akarja hajtatni a parlamenti többség. „Igaz lesz-e az, ami az általános indokolásban van, hogy ez tényleg a családok, a nehézsorsúak, a munkanélküliek vagy a gyesről visszatérők ezt meg tudják-e tenni, merthogy a törvény is kimondja, hogy a gazdasági körülmények, nemcsak a jogiak, hanem mindennemű anyagi feltétel, tárgyi feltétel rendelkezésre kell, hogy álljon. Tehát csak akkor tud benyújtani pályázatot, ha ez már megvan. Tehát ez azt jelenti, hogy esélye sincs. Jönnek a táskás pénzemberek, akik majd koncessziót vásárolnak, és alkalmaznak rabszolgákat, lényegesen a minimálbér alatt.”⁶⁹ „Itt most nagyon sok ember veszi el a munkalehetőségét, azt a pici jövedelmet, amit mindannyian tudunk, hogy mekkora az árrés, amit itt meg lehet kapni. És helyettük belépnek olyanok, akiket még nem ismerünk, akiket majd - engedje meg, hogy ezt mondjam - a kormány kiválaszt, akiket a kormány valami oknál fogva előnyben akar részesíteni, és ez az, ami az átláthatóságot, a pártatlanságot vagy egyszerűen a szakmaiságot kérdőjelezheti meg, mert ezekre a kérdésekre ebben a törvényjavaslatban nincs válasz.”⁷⁰

A bírálók nemcsak a deklarált célok kivitelezésének nehézségeit említették, de arra is felhívták figyelmet, hogy **vannak nem kimondott célok is a törvényjavaslat**

⁶⁶ Heincz Tamás (FIDESZ)

⁶⁷ u.o.

⁶⁸ Horváth Zsolt (FIDESZ)

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=157&p_felsz=152&p_szoveg=&p_felszig=152

⁶⁹ Göndör István (MSZP)

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=157&p_felsz=168&p_szoveg=&p_felszig=170

⁷⁰ u.o.

szövegében: „Ez a törvény valójában a dohány-kiskereskedelmi piac átrendezéséről szól.”⁷¹
„Ez az előterjesztés nem a fiatalokról szól, és nem a fiatalokak dohányzásellenes kampányát segíti ez a törvénytervezet, hanem bizony itt a kereskedelem egy komoly szegletének a meghódításáról van szó, egy újabb térfoglalási kísérlet és a piac elég drasztikus újrafelosztása. Én nagyon komolyan úgy érzem, hogy ez a törvénytervezet inkább ilyen hatású, még akkor is, hogyha általam nagyra becsült és hiteles doktorok adják itt elő, és egészség megőrzési célokkal vezetik be. Egyébként azt gondolom, hogy már az is haladás, hogy nem most, január 1-jén vezetik be a törvénynek a hatályát, hanem egy év haladékot kap a piac, hogy átrendeződjön, átszerveződjön.”⁷²

Az alig rejtett célok közé sorolták az ellenzéki képviselők, hogy a szabályozásváltoztatás után többlet költségvetési bevétel várható: „Komplexen kell látni az előterjesztést is abban a tekintetben, hogy egy folyamatos jövedékiadó-emelés érhető tetten többek között a dohánytermékek piacán. Persze ez egy folyamat. Azt hiszem, hogy egy olyan adónemről beszélünk, amely emelése nyilván egy folyamat. Most drasztikus méreteket ölt, de nem tagadom el, hogy voltak korábban is jövedékiadó-emelések. Talán azért van ez az eszköz a mindenkori kormány kezében, hiszen a dohányosok nem nagyon változtatnak alapvetően a szokásaikon áremelések kapcsán sem... Valamennyi hatása lehet annak, ha drágábban érhetik el a cigarettát, azonban nem fognak zömmel leszokni róla. Ez egy másik aggályom egyébként, hogy ezzel párhuzamosan a feketepiacon mi történik. Tehát ez is egy érdekes kérdés, hogy nem arról van-e szó, hogy mondjuk, körülbelül konstans adóbevételek mellett a végén nőni fog az egész piacon belül a feketepiac részaránya, de erre majd akkor fogunk választ kapni, ha látjuk, hogy hogyan működik az előterjesztés.”⁷³

A törvény nem tervezett hatásaival kapcsolatos aggályok egy újabb csoportjába tartoznak a piacszerkezet átalakulásának esetleges kedvezőtlen következményeit taglaló hozzászólások. „Ha egy 2 ezer fő alatti településen csak egyetlen ilyen koncessziós jogot adnának ki - nyilván van egy olyan településméret, ezen lehetne vitázni, mondjuk egy 600-700 fő alatti településen egyáltalán nem biztos, hogy megéri ezt a jogot kiváltani -, de egy kiskocsmá megélt abból, hogy ott volt egy kis szerencsejáték, egy kis sörfogyasztás, egy kis borfogyasztás, egyébként meg ott lehetett dohányterméket venni. Lehet, hogy ezek a kiskocsmák be fognak zárni. Korábban a játékadó drasztikus emelésével kapcsolatban olyan folyamatokat mutattak vidéki

⁷¹ u.o.

⁷² Szilágyi László (LMP)

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=157&p_felsz=176&p_szoveg=&p_felszig=176

⁷³ Varga László (MSZP)

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=157&p_felsz=190&p_szoveg=&p_felszig=190

települések, hogy sokan vonulnak ki ebből a történetből. Szerintem ez nem jó folyamat, mert munkahelyeket szüntet meg.”⁷⁴

Kormánypárti képviselők is említettek a kistelepüléseken dohányterméket fogyasztók, vásárlók számára kedvezőtlen fejleményeket: „egy kistelepülésen egy dohánybolt, fogalmazzunk úgy, soha nem fog tudni megélni. Tehát ott lehetővé teszi annak az esélyét, lehetőségét, hogy akár egy vendéglátó egységben vagy egy kis üzletben, ahol egyéb mást is árusítanak, elkülönített, elszeparált, tehát - hogy mondjam - határozottan elszeparált területen minden további nélkül lehessen árusítani, és erre fog koncentrálni a kiírás is egyébként.”⁷⁵

Az **ideológia vezérelte piacszerzés** szemlélete sem hiányzott a vitából: „azt kellene biztosítani, hogy a koncessziót birtoklók ne szerveződhessenek hálózatba, és ne alakíthassanak olyan láncot, amely alapján gyakorlatilag egy olyan multi dohányértékesítő trafiklánc jön létre, amelyben a kisembereknek a végén semmilyen szerepük nincs.”⁷⁶ Ellenzéki képviselők mérlegelték a törvény várható **politikai-hatalmi következményeit** is: „ez a törvényjavaslat nem szolgálja a bizalmat a gazdaság szereplői között, és azon magasztosnak tekinthető egészségvédelmi cél mögé rejtőzve, hogy itt igazából a kiskorúak védelméről van szó, a dohányzás visszaszorításáról van szó, igazából önök egy erőszakos piacátrendezésbe fogtak. Egy olyan Fidesz-klientúra építésébe - hogy kik fogják nyerni ezeket a koncessziókat -, amiben benne van az a lehetőség is, hogy ők legyenek majd a Fidesz-hálózatépítés gazdasági végpontjai. Azok a helyek, ahová be lehet vinni a kopogtatócédulát, azok a helyek, ahol lehet üzenni a képviselőknek, előnyt kérni, negatív észrevételt tenni; nem akarom besúgásnak nevezni, mert jóhiszemű vagyok, hogy ezek az emberek tisztán és etikusan fogják vezetni a saját végpontjaikat, a gazdaság ezen sajátos szegmensében, amit a trafikok képviselnek.”⁷⁷

A törvénytervezetet 2011. december 16-án nyújtották be, december 20-án került sor az általános, december 22-én a részletes vitára. A törvényhozási folyamat ezután lelassult: az Országgyűlés 2012. február 20-i ülésén, a szükséges EU véleményezés hiányában elhalasztotta a törvény zárószavazását. Erre csak jó félévvel később, szeptemberben került sor.

⁷⁴ Varga László (MSZP)

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=157&p_felsz=190&p_szoveg=&p_felszig=190

⁷⁵ Ékes József FIDESZ)

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=158&p_felsz=190&p_szoveg=&p_felszig=190

⁷⁶ Bödecs Barna (Jobbik)

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=157&p_felsz=208&p_szoveg=&p_felszig=208

⁷⁷ Józsa István (MSZP)

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=158&p_felsz=38&p_szoveg=&p_felszig=44

Korábban bemutattuk: a Fogyasztóvédelmi Bizottság 2012. december 19-i ülésén kiderült, hogy nem az ügyben illetékes minisztériumban készült a törvénytervezet első változata. **Ki írta, ki segített írni a törvényjavaslatot az önálló indítványként benyújtó képviselőknek?** A bizottsági ülésen, a törvényjavaslat általános és részletes vitáján erről nem esett szó. A részletes vitát követő napokban azonban ellenzéki képviselőknek feltűnt, hogy a törvénytervezet Brüsszelbe elküldött file-azonosítóján rajta van *Sánta Jánosnak, a Dohányipari Befektetők Magyarországi Szövetsége elnökének, a Continental Dohánygyár vezetőjének* a neve.

Ertsey Katalin (LMP) 2012. február 28-án, napirend előtti felszólásában ennek alapján azt állította, hogy, "A dohánylobbista a kezdettől fogva együttműködött a trafiktörvény kialakításában, amelynek fő célja, hogy helyzetbe hozza a sátorlajújhelyi céget a piacon. Természetesen a megszokott vérlázító cinizmussal a fiatalok egészségére hivatkozva." ⁷⁸ Továbbá: „A Fidesz frakcióvezetője és *Sánta János*, tíz éve szorgos barátságban működnek együtt hazánk, a dohánygyár és bizonyára *Lázár János* csillagának emelkedése érdekében. Sőt mi több, *Sánta János* nemcsak óvó tekintettel figyeli, mit ír *Lázár János*, de ő maga írja az iparágra vonatkozó törvényt, majd tragikomikus fordulattal lebukik, amikor azt az Európai Bizottsághoz véleményezésre küldi el. A szövegbe ráadásul a még el sem fogadott módosító indítványokat is beemeli, hiszen egyetlen intésre úgymint megszavazza azt a mamelukok hada.”⁷⁹

A napirend előtti hozzászólásra válaszoló *Szótska Miklós* államtitkár tagadta, de nem cáfolta *Ertsey Katalin* állításait: „A parlament 2011. április 26-án kiugróan magas, 84 százalékos többséggel döntött a nemdohányzók védelméről és a dohánytermékek fogyasztásának, forgalmazásának egyes szabályairól szóló törvény módosításáról. Azt kell mondanom, tisztelt képviselő asszony, hogy ez olyan lépés volt, amely sok-sok ezer ember, sok-sok tízezer fiatal életét (*Ertsey Katalin közbeszól.*) fogja megmenteni és megvédeni. Ön erről beszéljen, ne pedig olyanokat állítson, ami nem igaz, vagy pedig hogy ha igaz, akkor tegyen följelentést, vagy pedig tegye meg azokat a lépéseket, amelyek képviselői munkájához kapcsolódnak. (*Ertsey Katalin: Ő maga nyilatkozott így!*)”⁸⁰

Ertsey Katalin közbeszólása csak részben áll. *Lázár János* csak annyit ismert el, hogy régi ismerőse a dohánygyáros, akinek az ügyben kikérte a véleményét: „A hvg.hu kérdésére válaszolva a hétfői frakcióülést követő sajtótájékoztatón a Fidesz képviselőcsoportjának vezetője úgy fogalmazott: 'Sánta urat tíz éve ismerem, és azóta kérem ki a véleményét'. Hozzátette: ha a vastörvénnyel foglalkozna a parlament, akkor a vasiparban érintett vállalkozók véleményét kérné ki. *Lázár* hangsúlyozta, a brit és az amerikai érdekeltségű cégek

⁷⁸http://ertseykatalin.blog.hu/2012/02/28/a_dohanylobbi_diktalja_a_trafiktorvenyt_napirend_elotti_felszolalasi_felszolalasi

⁷⁹ u.o.

⁸⁰ parlamenti hozzászólás

véleményét is kikérte, de ők nem támogatták a tervezetet, és arra hivatkoztak, hogy sérti az érdekeiket.”⁸¹

KITÉRŐ: A MAGYAR LAKOSSÁG DOHÁNYZÁSI SZOKÁSAI ÉS EGÉSZSÉGI ÁLLAPOTA

A parlamenti vitában – ellenzéki oldalról – többször is említették, miért kellett ismét átalakítani a szabályozást, hiszen néhány hónappal korábban törvényt módosítottak a dohányzók védelmében.⁸² A törvényhozói buzgalom lehetséges és fontos oka lehetett a magyar lakosság rossz és romló egészségi állapota. Mint említettük, a parlamenti vita résztvevői kizárólag az Országos Egészségfejlesztési Intézet 2008. évi adatfelvételével illusztrálták a dohányzás okozta károkat.⁸³

A 2000-2009-es időszakban a magyarországi dohányzási szokásokról készült 22 kutatás, felmérés összehasonlító elemzésének⁸⁴ csak óvatosan általánosítható eredményei⁸⁵ nem mondanak ellent a parlamenti vitában gyakran idézett tanulmány megállapításainak. Ezek szerint a „Magyarországon 2009-ben a felnőtt lakosság 31%-a dohányzott. Napi rendszerességgel gyújtott rá a felnőttek 27%-a, míg mindössze 4%-uk volt alkalmi dohányos. Míg a nők körében dohányzás gyakorisága 26% volt, a férfiaknál ez jóval magasabbnak, 36%-nak adódott. A nemek közti különbség a naponta dohányzóknál hasonló volt, de az alkalmi dohányosok arányát tekintve a nők és a férfiak között nem volt különbség (22% ill. 4% a nőknél, 32% ill. 4%).”,⁸⁶

⁸¹ http://hvg.hu/itthon/20120227_lazar_dohanylobbi

⁸² 2011. évi XLI. törvény a nemdohányzók védelméről és a dohánytermékek fogyasztásának, forgalmazásának egyes szabályairól szóló 1999. évi XLII. törvény módosításáról.

⁸³ Demjén Tibor Kiss Judit Bóti Edina, Lőrík Eszter, Papp Noémi, Dr. Kovács Dorina (2009)

⁸⁴ http://www.fokuszpont.dohanyzasvisszaszoritasa.hu/sites/default/files/dohanyzasra_vonatkozo_felmeresek_adatai_2000_2009.pdf

⁸⁵ Az összehasonlítás nehézségeiről így írnak a tanulmány szerzői: „a közölt eredményeknek a magyar felnőtt lakosságra való általánosíthatóságának, vagyis a minta reprezentativitásának megítélését akadályozza, hogy a mintavételi eljárással, annak eredményével, valamint a megvalósult minta korrekcióját szolgáló utólagos súlyozással kapcsolatos alapvető információk a közzétett tanulmányokban, jelentésekben gyakran nem találhatók. Jól ismert ugyanakkor, hogy a kérdező személyek kiválasztására tervezett mintavételi eljárás megvalósításának, illetve a kérdés megválaszolásának eredményeképpen a válaszolók kor, nem, iskolázottság, lakóhely szerinti arányai – csupán a legfontosabb eredményeket befolyásoló tényezőket említve – eltérnek a célpopulációtól, azaz a megvalósult minta nem képviseli a felnőtt lakosságot. http://www.fokuszpont.dohanyzasvisszaszoritasa.hu/sites/default/files/dohanyzasra_vonatkozo_felmeresek_adatai_2000_2009.pdf

⁸⁶ <http://www.webbeteg.hu/cikkek/szenvedelybetegseg/13692/felmeres-a-magyar-lakossag-dohanyzasi-szokasairol>
http://www.fokuszpont.dohanyzasvisszaszoritasa.hu/sites/default/files/dohanyzasra_vonatkozo_felmeresek_adatai_2000_2009.pdf

A frissebb - 2008 utáni - adatok szerint is „Különösen súlyos a helyzet a fiatalkorúak körében, akik fejlődésben lévő szervezetére még sokkal nagyobb kockázatot jelent a dohányzás. Hazánkban jelenleg (2011-ben L.M) a 14-18 évesek 44%-a cigarettázik, a fiatalkorú fiúk közül minden 2. dohányzik, a lányoknak pedig 39%-a cigarettázik rendszeresen. A dohányzás különösen elterjedt a szakmunkásképzősök között, az ilyen iskolákban tanulók 74%-a cigarettázik.”⁸⁷

A dohányzók aránya általában alacsonyabb a felsőfokú végzettségűek körében, magasabb fiatal korban és a munkanélkülieknél. „A legfeljebb 8 általánost végzett férfiak 45 százaléka dohányzik naponta, míg ez az arány a legfeljebb érettségiig jutó férfiaknál 32 százalék, az ennél magasabb végzettségűeknél 20 százalék. A nők között a középiskolát végzettek gyújtanak rá naponta a legnagyobb arányban (legfeljebb 8 általánost végzettek: 22 százalék; a legfeljebb érettségizettek: 26 százalék; érettséginnél magasabb végzettségűek: 18 százalék).”⁸⁸

Az elszomorító adatok indokolják a dohányzás elleni lankadatlan küzdelmet, **ám európai összehasonlításban nem kirívóak és nem jeleznek váratlan, negatív változást.** A dohányzás gyakoriságát tekintve hazánk az európai középmezőnyben helyezkedik el. A 2012-es kutatások szerint az azokat megelőző néhány évben nem következett be drámai fordulat, egyes részmutatók némi javulást jeleznek. „Hazánkban 2000 óta folyamatosan csökken a dohányzó férfiak száma, a nők körében azonban gyakorlatilag változatlan ez az arány. 2009-cel összevetve a 65 év alatti férfiaknál közel 2 százalékos csökkenés, a 65 év felettiéknél azonban 2 százalékos emelkedés tapasztalható. A nőknél 1 százalékkal nőtt a naponta dohányzók aránya 2009 óta.”⁸⁹

Másként: a lakosság egészségi állapotát befolyásoló dohányzási szokások időbeli változásai szükségesek, de nem elégségesek annak megértéséhez, hogy kevesebb, mint egy évvel a dohányzás visszaszorítását szolgáló törvénymódosítás után új törvényt hoztak a fiatalkorúak dohányzásának visszaszorításáról.

EURÓPAI JÓVÁHAGYÁS

A részletes vita és az őszi zárószavazás közötti hónapok fontos fejleménye volt, hogy „Az Országgyűlés idén (2012-ben L.M.) februárban öntötte végleges formába a törvényjavaslatot, azonban annak zárószavazását elhalasztotta addig, amíg az Európai Bizottság előtt zajló

⁸⁷ <http://daganatok.hu/a-dohanyzas-es-a-rak/dohanyzas-a-magyarorszagi-helyzet>

⁸⁸ u.o.

⁸⁹ <http://www.webbeteg.hu/cikkek/szenvedelybetegseg/13692/felmeres-a-magyar-lakossag-dohanyzasi-szokasairrol> illetve http://www.oefi.hu/dohanyzas_tarsadalmi_terhe_OEFI_2012.pdf

notifikációs eljárás lezárul.”⁹⁰ 2012 nyár közepére kiderült, hogy „Az Európai Bizottság nem fűzött elmarasztaló véleményt a készülő magyar trafiktörvényhez annak notifikációs eljárásában, így a tagállami észrevételekre adott válaszokat követően, augusztus 17-e után lehetőség nyílik a törvényjavaslat végszavazására.”⁹¹

Az Európai Unió, pontosabban a tagországok jogköre ilyen esetekben korlátozott: „a notifikációs eljárásnak nem az a célja, hogy az egyes országok elképzeléseit más tagállamok korlátlanul kritizálhassák. Csak akkor emelhetnek szót, ha úgy gondolják, hogy a törvénytervezet (vagy annak egyes rendelkezése) valamely közösségi jogi követelménnyel ellentétes.”⁹² Mindössze három EU-tag ország reagált. Témánk szempontjából nem érdektelen a német állásfoglalás: „Miközben az alapvető célkitűzés tekintetében osztja a magyar elképzelés fontosságát a német álláspont megkérdőjelezi azt, hogy Magyarországnak miért nem elegendők a jelenlegi eszközök; miért kívánja a trafik-rendszer bevezetését a fiatalok védelmében.”⁹³

SZÖVEGMÓDOSÍTÁSI KÍSÉRLETEK – ZÁRÓ-VITA ÉS SZAVAZÁS

A törvényjavaslat 2012. szeptember 11-i záró vitáját megelőző hónapokban - számos jel szerint – a dohánypiac szereplői megpróbálták rávenni a törvényhozókat a javaslat szövegének módosítására: „A törvényt átíró módosítók⁹⁴ arra utalnak, hogy a nagy dohánycégeket tömörítő Dohányipari Szövetségnek nem sikerült keresztülvinnie a törvényhozáson korábbi javaslatait. A szövetség szerint egy olyan helyzetben, amikor a cigarettaárak az adóváltozások miatt eleve 20 százalékkal nőnek, komoly veszély a boltok számának ilyen mértékű csökkentése. A törvényjavaslat 2000 lakosonként engedne egy üzletet, a dohánycégek ezzel szemben 1100-1200 lakosonkénti eloszlást javasoltak, másik javaslatuk az volt, hogy a koncesszióval bíró kiskereskedelmi egységek egyéb terméket is árulhassanak.”⁹⁵

A záró vitában az ellenzék ismét felhívta a figyelmet a törvényjavaslat keletkezésének sajátos körülményeire. „Ez az a törvény, amikor egy dohánylobbista gépéről a file felismerhetően, a nevét tartalmazó módon jutott el Brüsszelbe ellenőrzésre vagy kontrollra. És önök meghaladván a szocialisták kissé szégyenlős, bár ambiciózus korrupciós törekvéseit,

⁹⁰ [http://velemenyezd.hu/velemenyezd.tvn?cid=3bD&hir=Nem akadályozza az Európai Bizottság a magyar trafiktörvény elfogadását](http://velemenyezd.hu/velemenyezd.tvn?cid=3bD&hir=Nem%20akad%C3%A1lyozza%20az%20Eur%C3%B3pai%20Bizotts%C3%A1g%20a%20magyar%20trafikt%C3%B3r%C3%A9ny%20elfogad%C3%A1s%C3%A1t)

⁹¹ [http://velemenyezd.hu/velemenyezd.tvn?cid=3bD&hir=Nem akadályozza az Európai Bizottság a magyar trafiktörvény elfogadását](http://velemenyezd.hu/velemenyezd.tvn?cid=3bD&hir=Nem%20akad%C3%A1lyozza%20az%20Eur%C3%B3pai%20Bizotts%C3%A1g%20a%20magyar%20trafikt%C3%B3r%C3%A9ny%20elfogad%C3%A1s%C3%A1t)

⁹² u. o.

⁹³ u. o.

⁹⁴ <http://www.parlament.hu/irom39/05281/05281-0069.pdf>

⁹⁵ http://index.hu/gazdasag/magyar/2012/09/11/elfogadtak_a_trafiktorvenyt/

még büszkéek is erre. Önök voltak azok, akik kijelentették, hogy ha már ezen valaki sokat keres, az legyen magyar...⁹⁶

Az ellenzéki képviselők ismét megemlítették az új szabályozás várható negatív gazdasági társadalmi hatásait: „Önök azok, akik egy dohánylobbista segítségével most olyan helyzetet teremtenek, hogy kétségbeesetten hívnak minket trafikosok, dohányárusok, olyan emberek, akik eddig a családjuk megélhetését biztosították, holnaptól egy ilyen munkaerő-piaci helyzetben ott találják magukat az utcán, és fogalmuk sincs, hogy alakul a sorsuk.”⁹⁷ „Ez a törvénytervezet semmiben nem fogja meggátolni a cigarettacsempészetet és az illegális árusítást, sőt az a helyzet, hogy szakértői becslések szerint 20-30 százalékra emelkedik majd a feketekereskedelem, az ezzel kapcsolatos feketegazdaság aránya. 80 milliárdra becsülik azt a jövedékiadó-kiesést, amit ennek a törvénynek a nyomán lehet prognosztizálni. Nem gondolom, hogy ez komoly cél lenne.”⁹⁸

A kormányoldal felszólalói a népegészségügy várhatóan javuló mutatóit, a korábbi kormányok mulasztásait említették: „Némileg megdöbbenéssel hallgattam ellenzéki képviselőtársaim hozzászólását, mert aggódtak itt különböző bevételekért, aggódtak a dohánykereskedelemtől, aggódtak mindenért e törvényjavaslat kapcsán, csak éppen azért nem aggódtak, ami ennek a törvényjavaslatnak a megalapozása, az pedig az, hogy Magyarországon vezető halálok a tüdőrák és a dohányzáshoz kapcsolódó egyéb betegségek. Szocialista képviselőtársaimon meg végképp megdöbbenek, hiszen nyolc évük volt arra, hogy Magyarországon bármit is tegyenek a dohányzás visszaszorításáért. Nyolc év alatt nem sikerült felmutatniuk egyetlenegy kézzelfogható lépést sem e népegészségügyi probléma kapcsán.”⁹⁹

Az egyik kormányoldali képviselő ebből az alkalomból is előadta a gazdasági nacionalizmus érvkészletét: „Azt gondolom, hogy ma Magyarországon egy 500 milliárd forintra becsült piac esetében az újraszabályozás, hogy ez körülbelül 6-7 ezer magyar kisvállalkozáshoz, családi vállalkozáshoz, netán mozgásukban korlátozott munkavállalók körébe kerüljön. Csökkent munkaképességűeknek a munkavállalási lehetőséget megteremtve ezzel, a munkanélküliek számára munkalehetőséget biztosítva ezzel, ez mindenki által tisztességesen támogatható cél. Miért jó az, hogy Magyarországon 44 ezer olyan elárusítóhely

⁹⁶ Ertsey Katalin (LMP)

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=217&p_felsz=30&p_szoveg=&p_felszig=30

⁹⁷ u.o.

⁹⁸ Szilágyi László LMP

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=217&p_felsz=36&p_szoveg=&p_felszig=36

⁹⁹ Szatmáry Kristóf (FIDESZ)

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=217&p_felsz=38&p_szoveg=&p_felszig=38

van, amely döntően külföldiek befolyása alatt van, és miért lenne rossz az, hogy ha lenne 7 ezer magyar elárúsítóhely, amely 7 ezer magyar kisvállalkozásnak vagy családnak ad megélhetést? Kérdezem, miért nem támogatható cél ez az önök számára. Miért nem támogatható cél az, hogy 7 ezer magyar család számára munkát teremtsen az Országgyűlés, és versenyszerűen felosztja ezeket a koncessziós jogokat?”¹⁰⁰

A vita után az Országgyűlés 2012. szeptember 11-én a törvényt 244 igen, 36 nem és 26 tartózkodó szavazattal elfogadta.¹⁰¹

Tekintsük át a dohány piac törvényi szabályozásának legfontosabb új elemeit.

A PIACSZABÁLYOZÁS TÖRVÉNYBE FOGLALT LEGFONTOSABB VÁLTOZTATÁSAI

A törvény a dohány kiskereskedelem **államosításáról** határoz: „**2. §** (1) Dohánytermékek kiskereskedelme Magyarországon kizárólagosan az állam hatáskörébe utalt tevékenység, melynek gyakorlását az állam a koncesszióról szóló 1991. évi XVI. törvény (a továbbiakban: „Ktv.”), és e törvény rendelkezéseinek megfelelően megkötött koncessziós szerződéssel meghatározott időre átengedheti.”

Másként: a dohány kiskereskedelemmel foglalkozó egyéni vállalkozók működési engedélyeinek, a kizárólag vagy részben hasonló tevékenységgel foglalkozó vállalatok (betéti társaságok, korlátolt felelősségű társaságok cégbejegyzéseinek a vállalkozók tevékenységére vonatkozó határozatai, illetve végzései többé nem érvényesek. Ezeket az állam elveszi tőlük, hiszen: „(2) Ha az állam az (1) bekezdésben biztosított jogának gyakorlását koncessziós szerződéssel átengedi, úgy a dohánytermék kiskereskedelme kizárólag a koncessziós szerződés rendelkezései által biztosított jogosultság (a továbbiakban: dohánytermék-kiskereskedelmi jogosultság) alapján és dohánytermék-kiskereskedelmi engedély (a továbbiakban: engedély) birtokában végezhető.”¹⁰²

Az új törvény szabályozza **továbbá a dohányboltban értékesíthető termékek körét**, a termékkel kapcsolatos információk továbbításának módját: „dohánybolt: nem mozgó (és részekre bontás nélkül nem is mozgatható), más üzlettől elkülönült, önálló üzlethelyiség, amelyben kizárólag dohánytermék, illetve dohányterméket kiegészítő termék,

¹⁰⁰ Lázár János

(FIDESZ)http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_ulsz=217&p_felsz=40&p_szoveg=&p_felszig=40

¹⁰¹ 2012. évi CXXXIV. törvény a fiatalok dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről- (lásd 1. melléklet)

¹⁰² u.o.

vagy jogszabály által meghatározott termék forgalmazható, és amely üzlethelyiség külső felületére tekintve dohánytermék nem látható, csak az üzlethelyiségbe belépve.”¹⁰³

Szabályozza a piac szereplőinek számát és térbeli eloszlását: „A pályázatokat úgy kell kiírni, hogy a dohánytermék-kiskereskedelmi tevékenység minden magyarországi településen folytatható legyen azzal, hogy a dohánytermék-kiskereskedelmi tevékenységet olyan településen, ahol az állandó lakosok száma a a) kétezer főt nem haladja meg, legfeljebb egy, b) kétezer főt meghaladja, legalább egy, és minden kétezer fő lakos után további egy jogosult végezhesse.”¹⁰⁴

A törvény szabályozza **a vevők lehetséges körét is:** „A dohánytermék-kiskereskedelem folytatásakor mindenkor arra kell törekedni, hogy dohánytermék értékesítése a fiatalkorúak elől elzárt módon történjék, illetve dohánytermék a fiatalkorúak számára ne legyen hozzáférhető.”¹⁰⁵

Egy fontos ügyben nem változott a törvény a javaslatához és a korábbi szabályozáshoz képest: **a dohányáru-termelést és a nagykereskedelmet továbbra sem államosították.**

A NEMZETI DOHÁNYKERESKEDELMI NONPROFIT ZRT. ELSŐ PÁLYÁZATÁNAK KIÍRÁSI FELTÉTELEI

A végszavazás után néhány nappal, 2012 októberében a kormány – a törvény előírásait követve - 100%-os állami részesedéssel megalapította a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt-t és az alapításához és működéséhez 450 millió forintot különített el.¹⁰⁶ *Gyulay Zsolt* lett a társaság vezérigazgatója.¹⁰⁷

¹⁰³ <http://www.complex.hu/kzldat/t1200134.htm/t1200134.htm>

¹⁰⁴ <http://www.complex.hu/kzldat/t1200134.htm/t1200134.htm>

¹⁰⁵ <http://www.complex.hu/kzldat/t1200134.htm/t1200134.htm>

¹⁰⁶ A kormány 1441/2012 (X. 11.) Korm. határozata a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt-t alapításához, illetve működéséhez szükséges forrás biztosítása érdekében szükséges előirányzat átcsoportosításról. Magyar Közlöny 2012. évi 22702. oldal.

¹⁰⁷ Gyulay Zsolt kétszeres olimpiai és hatszoros világbajnok kajakozó. Még aktív kajakosként végezte el a [Testnevelési Főiskola](#) szakadzói szakát 1991-ben, ill. később a [Külkereskedelmi Főiskolát](#). 1994-ben rövid ideig próbálkozott a politikai pályával, a [Szabad Demokraták Szövetségének](#) országgyűlési képviselő-jelöltje volt. 1996-ban az Arena sportszergyártó cég [marketing](#)-igazgatója lett. 1997 januárjában pályázott a kajak-kenu szövetségi kapitányi posztra, de elbukott Angyal Zoltánnal szemben. 1998 és 2001 között az Arena [szlovákiai](#) vezérképviselője volt. 2004. január végéig az [Újpest FC](#) labdarúgóklubot működtető Kft. ügyvezető igazgatója^[1] és társtulajdonosa volt. 2004-ben rövid ideig egy labdarúgóval foglalkozó vállalat vezérigazgatója volt. 2005-ben a Magyar Kajak-Kenu Szövetség tudományos és sportegészségügyi igazgatójává nevezték ki. Emellett az MTK szakosztály-igazgatója lett. 2007-ben az OLLÉ Sportrendszer Kht. ügyvezető igazgatója lett.^[2] A [Magyar Olimpiai Bizottság](#) tagja, 2009-ben a testület egyik alelnökévé választották. 2009-től 2011-ig az olimpiai bajnokokat képviselő a Magyar Kajak-kenu Szövetségben 2010. augusztus 31-étől [Palik László](#) utódaként a [Hungaroring Sport Zrt.](#) elnök-vezérigazgatója lett.^[3] 2011. február 19-én megválasztották a

A társaság alig néhány héttel az alapítás után, szűk határidővel hirdette meg az első trafikpályázatot: „A társaság szervezi a (2012 L.M.) november 15-én kiírandó állami koncessziós pályázatokat, a cég köti majd a szerződéseket és végzi a koncessziós díjak begyűjtését is - közölte *Lázár János*, aki szerint a jelenlegi 43-44 ezer elárusítóhellyel szemben az új rendszerben bőven 10 ezer alá esik majd a dohányboltok száma.”¹⁰⁸

A pályázati felhívás szerint „Az olyan településen, ahol az állandó lakosok száma a kétezer főt nem haladja meg, legfeljebb egy dohányboltra szerezhető koncesszió, ahol a kétezer főt meghaladja, ott legalább egyre, és minden kétezer lakos után további egyre. Egy pályázó több érvényes pályázatot is benyújthat, de egy személlyel egy időpontban legfeljebb öt megkötött koncessziós szerződés lehet hatályban. Ha több dohánybolt van a településen, akkor egy személynél a helyi dohányboltok legfeljebb kétharmada lehet.”¹⁰⁹

A pályázat akkor bizonyítja a kiírók, a törvényt betervezők és a törvényre igent mondók hozzáértését, **másként: akkor sikeres**, ha kellően élénk az érdeklődés. Ha a koncesszióért pályázók száma, szaktudása és területi eloszlása nem okoz ellátási zavarokat, ha a piac újraosztása nem jár érezhető áremeléssel, minőségromlással, a fogyasztói erőfeszítések jelentős növekedésével.¹¹⁰

ÜZLETI TERVEK (A DOHÁNYPIAC RÉGI SZEREPLŐI, ÉS A PIACRA LÉPÉSRE KÉSZÜLŐK)

A törvény elfogadásáig – mint bemutattuk - a dohány-kiskereskedelmi forgalom meghatározó hányadát a nagy élelmiszerboltok, benzinkutak és hipermarketek bonyolították.¹¹¹ A pályázat iránt érdeklődők jelentős része feltételezte, hogy ezek a régi piaci szereplők nem képesek, nem alkalmasak a dohánytermékeknek az új törvényben előírt elkülönült forgalmazására,

Magyar Nemzeti Autósport Szövetség (MNASZ) elnökévé.^[4] 2011 márciusában a Magyar Kajak-kenu Szövetség marketing-alelnöke lett.^[5] 2012-ben beválasztották Halhatatlan Magyar Sportolók Egyesületébe. 2012 októberében kinevezték a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt. vezetőjének. Az összeférhetetlenség miatt a Hungaroring Sport Zrt.-ben a továbbiakban csak az elnöki poszt feladatait látja el.^[6]

¹⁰⁸ <http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=185383>

¹⁰⁹ http://www.piacprofit.hu/kkv_cegblog/trafiktorveny-belobbiztak-a-lottot/

¹¹⁰ „A trafiktörvény megalkotói számára komoly presztízsveszteség lenne, ha kevesen jelentkeznének a pályázatra. A törvényalkotók azzal az eshetőséggel is számoltak, hogy bizonyos területeken még így sem sikerülhet kiosztani a koncessziót. Erre szolgál a trafiktörvény azon passzusa, amely szerint ebben az esetben a már meglévő élelmiszer-kiskereskedéseknél marad a cigarettaárusítás, amiről pályázat nélkül döntene a Nemzeti Dohány Kereskedelmi Nonprofit Zrt.” (Ábrahám-Botka 2012)

¹¹¹ Lásd előbb: http://hvg.hu/gazdasag/20111219_Dohany_Takacs_Zsuzsa_Lazar_Janos#

ezért nem kapnak (nem is kérnek) értékesítési koncessziót. Ez a várakozásuk növelte a pályázati kedvet.¹¹²

A szabályozás változásának hatására létrejövő országos vagy lokális piaci rés nagysága azonban nehezen volt becsülhető. Egy trafikos így mérlegelte a vállalkozása esélyeit: „sok a bizonytalanság, nem tudjuk, megemelik-e árrésünket a forgalmazók, s hogy mekkora forgalomnövekedést jelent a tény, hogy eltűnnek a cigis dobozok a boltok polcairól. Ha úgy számolok, hogy ma ezer helyen lehet dohányterméket venni Pécsen, a nyártól pedig csak maximum nyolcvan ponton, akkor tízszeres is lehet a hasznom. De mit teszek, ha csak két-, háromszoros?”¹¹³

„Azt gondoltuk, ha ilyen kevés helyen lesz dohány, akkor az addigi dohányforgalmunkat megduplázzuk, és úgy készítettük az üzleti tervet és ez reális. Nem lehet elmenni nagyon mellé. Nekünk itt a százméteres körzetben 8 helyen lehetett korábban dohányterméket venni, például mellettünk a kocsmában. Ehhez mérten készítettük az üzleti tervet. Olyat készítettünk, ami biztos, a 3,6%-os jutalékkal is.”¹¹⁴

Az idézett vállalkozók (és sok társuk) bizonytalanságának forrása volt az is, hogy a nagy élelmiszerboltok, kereskedelmi láncok, benzinkutak és hipermarketek többféle választ adtak a piackorlátozó intézkedésekre. Döntéseiket nagyban meghatározta, hogy a dohányáru mekkora részét adta a forgalmuknak. Ahol a dohánytermékek jelentős, de **nem meghatározó** részei voltak a teljes kínálatnak, ott a választék kényszerű szűkítése miatt a teljes forgalom és a létszám **kisebb** csökkenésével számoltak: „Ha jövőre bevezetik a trafikban¹¹⁵ történő dohány-, cigaretta-árusítást, az nálunk havi 15-18 millió forint bevételkiesést jelent - nyilatkozta lapunknak Szilvási József, a kecskeméti központú, hat élelmiszer boltból álló Szil-Coop lánc ügyvezető igazgatója. Az árrés mindössze 4 százalék, azaz havi 600-700 ezer forintnyi árrés-tömeg kiesésével számolhatunk. Ennek az lesz a következménye, hogy várhatóan 3-4 munkatársat el kell majd bocsátanunk - tette hozzá.”¹¹⁶

¹¹² Az eredmény azonban gyakran nem felelt meg a pozitív várakozásoknak: „Mert ez arra volt jó, hogy A-falván 13 bolt működik most, vagy 12, és tőlük a forgalmat koncentrálták most két helyre, mert kettő nyerte a faluban. És elvették a 10 boltból azt a forgalmat, azt most két helyre koncentrálták, de viszont náluk sem marad ott, mert a koncessziós díj formájában be kell fizetni a Nemzeti Dohány Zrt-nek a 160 ezer forintot+az ÁFÁ-t.” (interjúrészlet)

¹¹³ <http://www.pecsma.hu/vezeto-hir/jo-uzlet-lesz-dohany-arulni/>

¹¹⁴ interjúrészlet

¹¹⁵ Értsd a nemzeti dohányboltokban.(L.M.)

¹¹⁶ A szakszervezetek szerint jelentős számú munkahely kerülhet így veszélybe: „Közös petícióban tiltakozik a Dohányipari és Dohánykereskedelmi Dolgozók Szakszervezete, valamint a Kereskedelmi Dolgozók Független Szakszervezete, mert szerintük a kormány úgy államosítja a dohánytermékek kiskereskedelmét, hogy azzal kockára teszi a kiskereskedelmi szektorban foglalkoztatott munkavállalók tízezreinek munkahelyét. Ezért a trafiktörvény módosítását kérik.”¹¹⁶ Pontosabban: „A Liga, illetve az érintett szakszervezetek bevonásával a kormány tegyen javaslatot a törvény módosítására. Hogy az újonnan létrejövő trafikrendszerben legalább annyi új munkahely jöjjön létre, amely ellensúlyozni tudja a dohánytermékek kiskereskedelméből kiszoruló boltokban

Nemcsak a nagyobb forgalmú értékesítési helyek tulajdonosai és menedzserei, de számos kisebb bolt, üzlet tulajdonosa, bérlője is azzal számolt, hogy a dohányáru kiesése csökkenti a forgalmát. A Füstölgők Társasága¹¹⁷ a törvényjavaslat beterjesztésének heteiben 111 kiskereskedő telefonos kikérdezésével igyekezett kideríteni, hogyan hatna az üzletmenetükre a tervezett szabályozásmódosítás.¹¹⁸ A kis mintában erős többségben voltak a dohányáru forgalmazásban erősen érdekelt kereskedők, trafikok, kis vegyesboltok tulajdonosai: „a válaszadó üzletek 74,8 százalékánál a dohánytermékek árusítása jelentős árbevételt hoz, és bővíti a választékot. A kereskedők kevesebb, mint negyede, 21,6 százaléka nyilatkozott úgy, hogy ez a tevékenység nem hoz ugyan nagy árbevételt, de bővíti a vásárlóik számára elérhető választékot.”¹¹⁹

A megkérdezettek többsége borúlátó volt: „A kiskereskedők túlnyomó többsége (81,1%) árbevétel csökkenésre számít a szabályozás bevezetése esetén. Jelentős részben, a válaszadók 43,2 százalékánál, az a félelem is megjelent, hogy vásárlóik egy része elpártol tőlük, és más üzletekben intézi majd a bevásárlásait, ahol a közelben dohányterméket is lehet kapni. A válaszadók egyharmada (33,3%) számol elbocsátással, mivel a dohánytermék-forgalom kiesésével kevesebb eladóra lesz szükség az üzletében. Mindössze 8,1% gondolja úgy, hogy a dohánytermékek eltűnésének nem lesz különösebb hatása az üzlet forgalmára. Az üzletek 15,3 százalékánál a szabályozás végzetes lenne, dohánytermékek árusítása nélkül az üzletet be kellene zárni a forgalom drasztikus csökkenése miatt.”¹²⁰ Az ilyen fejlemények csökkenthették a pályázási kedvet.

A pályázók, érdeklődők gyakori tapasztalata volt továbbá, hogy a kisebb települések hagyományosan nem képesek „eltartani” az egy-két termékre szakosodott üzletet, szakboltokat. Ez is csökkenthette a pályázók számát. Még a nagyvárosokba települni kívánók

megszűnő munkahelyeket. Kéri azt is, hogy vizsgálják felül a törvényt a trafikrendszer gazdasági fenntarthatóságának szempontjából, és a jogszabály módosításával adja meg az esélyt a kormány arra, hogy méltányos bért, tisztességes megélhetést biztosító munkahelyek jöjjenek létre.”
<http://www.baon.hu/bacs-kiskun/gazdasag/elbocsatasok-varhatok-a-trafikatorveny-miatt-463093>

¹¹⁷ „A Füstölgők Társasága 1997. november 14-én alakult azzal a céllal, hogy tömörítse azokat a cigarettázókat, szivarozókat, pipázókat, tubákolókat, akik a dohányzás kultúráját, a kulturált dohányzást fontosnak tartják. A tagok között vannak nemdohányzók is, akik szimpátiával viseltetnek dohányzó tagjaink iránt. Feladatunknak tartjuk, hogy a felnőtt lakosság közel egyharmadát kitevő dohányzó kisebbség érdekeit képviseljük. Elvünk, hogy a nemdohányzó többség igényeit toleranciával kezeljük, és irányunkba is ezt várjuk el. A társaság olyan civil szerveződés, amely a társas együttlét alkalmait fontosnak tartja, hiszen jólesik beszélgetni, eszmét cserélni, vitatkozni, netán füstölni. A társas összejövetelek keretei azok a páholyok, amelyek jó néhány városban működnek, és reményeink szerint újabb helyeken is megalakulnak. Társaságunk részt vett 1998-ban, 1999-ben a nemdohányzók védelmében született törvény kialakításában. A nyilvánosság előtti megszólalásban több alkalommal fejtette ki álláspontját, és ahol erre lehetőség volt, a törvény előkészítés parlamenti vitájában is felszólalt.” (<http://fustolgok.hu/bemutatkozunk>)

¹¹⁸http://sw.marketingszoftverek.hu/newsletter/letter/c10678/uploads/Fustolgok_Tarsasaga_felmere_s_2011_december.pdf

¹¹⁹ u.o.

¹²⁰http://sw.marketingszoftverek.hu/newsletter/letter/c10678/uploads/Fustolgok_Tarsasaga_felmer_es_2011_9december.pdf

üzleti tervei, becslései szerint is „a dohánybolt-üzemeltetésben van pénz, ám négy-öt egység kell ahhoz, hogy gazdaságosan működjön az értékesítés. Az igazi haszon e szám felett van, azt viszont csak strómanokon keresztül lehet működtetni. Az [origo] is felkeresett budapesti trafikosokat, többen azt mondták, hogy egy boltból nem lehet majd megélni.”¹²¹

Az egyik szakmai érdekvédelmi szervezet is a szűkre szabott választék kockázat növekvő hatásairól nyilatkozott: „Alapvetően a kiskereskedők érdekeit szolgálja a trafiktörvény a Magyar Dohány Kiskereskedők Egyesülete (MDKE) szerint, azt azonban negatívumként értékelik, hogy a jogszabály kizárólag dohány- és dohányzással összefüggő termékekre szűkítette le a dohányboltokban árusítható termékek körét.”¹²²

A tanulmány írásakor (2014 márciusában) nem hozták nyilvánosságra a pályázók listáját,¹²³ ezért **közvetett eszközökkel igyekeztünk kideríteni, hogy a fenti megfontolások után kik és miért vettek részt a pályázaton.**¹²⁴ 1. Megpróbáltuk összegyűjteni mire figyeltek a költség és haszonelemzés során. 2. Áttekintjük, kik vállalhatták ezeket a kondíciókat. 3. Feltételezzük, hogy a pályázók nemcsak a benyújtott üzleti tervekben, de az „igazi” kalkulációikban is azzal számoltak, hogy megtakarításaikból és a várható bevételeikből képesek és készek fedezni a vállalkozás kiadásait és méltányos profitra tesznek majd szert.

Ad 1. Az érdeklődők első – nem különösebben erős - szűrője **a pályázat benyújtásának közvetlen költsége:** a 25000 forint pályázati díj, és a profi pályázat írók tiszteletdíja. Az üzleti tervben számolni kellett továbbá a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt.-hez kötelezően bekötendő pénztárgépek beszerzési és működtetési költségeivel és főként a koncessziós díjjal, amely „a kétezer lakos alatti településeken évi nettó **100 ezer**, a kétezer és

¹²¹ http://mno.hu/magyar_nemzet_belfoldi_hirei/a-tortenelmi-mult-miatt-puhulhat-a-trafiktorveny-1120065

¹²² http://www.piacprofit.hu/kkv_cegblog/kell-az-udito-es-a-lotto-a-nemzet-trafikjaiba/

¹²³ Erről később még lesz szó

¹²⁴ A nyertesek listájának közzététele után az első pályázat eredményével elégedetlen pályázók, érdekvédelmi szervezetek, politikai pártok képviselői igyekeztek megszerezni a bírálók és az összes pályázó listáját. A döntéshozók, a vesztesek és a nyertesek halmazainak összehasonlításával kívánták kideríteni, hogy a bírálók kiket részesíthettek (jogos vagy jogosulatlan) előnyökben. A pályázatok kiírói, adatvédelmi okokra hivatkozva, megtagadták a listák közzétételét, a vesztes pályázatokat pedig visszaküldték a benyújtóiknak. Többek között *Tóth Csaba* képviselő (MSZP) sem fogadta el ezt az eljárást és pert indított a listák nyilvánosságra hozataláért. A pályázatok eredményeinek közzététele után tíz hónappal, 2014 januárjában azután pert nyert és a „A Fővárosi Bíróság első fokon kötelezte a Nemzeti Fejlesztési Minisztériumot (NFM) hogy nevezze meg, kik döntöttek a trafikjogok odaítéléséről, illetve tegye közzé a pályázatok értékelő lapjait, így derüljön ki, hogy mire hány pontot kaptak a pályázók.” Ezzel még nem vált hozzáférhetővé a perelt dokumentáció, hiszen „úgy becsülük, hogy öt hónap után születhet jogerős döntés az ügyben. Amennyiben az ítéletet (másodfokon L.M.) helybenhagyják, úgy a fejlesztési minisztériumnak nagyjából fél év után kell majd közzétenni az eddig visszatartott adatokat.”

tízezer fő közötti lakosúaknál 160 ezer, a tízezer fő felettieken **200 ezer**, Budapesten, a megyei jogú városokban és a megyeszékhelyeken pedig **240 ezer forint**.¹²⁵

A pályázati szándékok, érdeklődések igazi szűrői az indulás költségei (ingatlanbeszerzés, vagy bérlet, berendezések beszerzése, készletek feltöltése) voltak. A sajtóban gyakran idézett becslés: „a Magyar Dohány-kiskereskedők Egyesületének titkára, *Adorjánné Pordán Éva* szerint legalább havi 6-8 millió forintos forgalmat kell lebonyolítani ahhoz, hogy ilyen árrés mellett legalább magát elartsa a dohányboltos. Egy olyan területen pedig, ahol bejáratott lottózó üzemel, a kisebb trafikosnak esélye sincs a totó-lottó forgalmazására jogot nyerni.”¹²⁶ Egy másik becslés szerint „Egy-egy dohánybolt kezdeti beruházása az első árukészlettel együtt elérheti az ötmillió forintot is.”¹²⁷

A pályázók felmérték **kikkel kell versenyezniük a piacon**: „Mivel tudtuk, hogy mekkora a dohánymozgás, az árrés, az üzletnek a költségei, inentől kezdve egy reális üzleti tervet tudtunk beadni. Maga a dohányforgalmi rész, azt gondoltuk, ha ilyen kevés helyen lesz dohány, akkor az addigi dohányforgalmunkat megdupláztuk, és úgy készítettük az üzleti tervet és ez reális. Nem lehet elmenni nagyon mellé. Nekünk itt a százméteres körzetben 8 helyen lehetett korábban dohányterméket venni, például mellettünk a kocsmában. Ehhez mérten készítettük az üzleti tervet. Olyat készítettünk, ami biztos, a 3,6%-os jutalékkal.”¹²⁸

De **mekkora forgalom mellett** térül meg a befektetés, mikor és hol tehetnek szert a nyertes pályázók a 3-5 százalékos árrés mellett méltányos nyereségre, milyen feltételek mellett lesz rentábilis működés? **Számos jel szerint a pályázók többféle tulajdonosi-üzleti háttérrel rendelkeztek és ezért különböző költségekkel, hasznokkal, megtérülési idővel számoltak.**

1. Már többféle megfontolás és harcmodor lehetséges a viszonylag egyszerű esetben is, amikor **a koncesszióért pályázó személy egyetlen dohánybolt tulajdonosa és működtetője**: „A trafikosok között van, aki előre örül a várhatóan megnövekedő forgalomnak, van, aki nem tudja, a cigit válassza-e a jövőben, vagy a több hasznot hozó egyéb apróságokat, és van, aki felhagy a dohánykereskedéssel.”¹²⁹

2. A 2012-es új törvény életbe lépése előtt a **dohányboltok és a kisboltok, vegyesboltok kínálata között jelentős volt az átfedés**. A vegyesboltok rendszerint újságot, lottószelvényt, édességet is forgalmaztak a dohányáru mellett, főként a községekben, a kisebb városokban, a főváros peremkerületeiben. A helyi versenypiacokon tevékenykedő, a

¹²⁵ http://www.piacprofit.hu/kkv_cegblog/trafiktortveny-belobbiztak-a-lottot/

¹²⁶ http://hvg.hu/gazdasag/20130104_csodtol_tartanak_a_trafikosok#

¹²⁷ http://index.hu/gazdasag/magyar/2013/02/23/a_kistelepuleseken_mozgo_arustol_vehetnek_cigit_az_emberek/

¹²⁸ interjúrészlet

¹²⁹ <http://vallalkozoi.negyed.hu/vnegyed/20120103-itt-mindenki-18-eves-trafikosok-a-dohanykereskedelmi-torvenyrol.html>

pályázaton vesztes vállalkozásokat megroppantotta a dohányáru forgalom kiesése, de ezt a kisboltjuk kínálatának javításával, bővítésével ellensúlyozhatták. Ők is – akár a hagyományos dohányboltosok - a teljes forgalmat vethették össze a kieső forgalommal.

3. Hasonló megfontolásokat figyelhettünk meg számos olyan esetben, amikor a **vállalkozó nemcsak dohánybolt, hanem más profilú boltok, vendéglátóipari egységek (kocsmák, eszpresszó) esetleg termelő vagy szolgáltató vállalat tulajdonosa is** volt. Egyik interjúalanyunk a tulajdonos-üzemeltetője a dohánybolt-lottózó mellett a község egyik kocsmájának, emellett gázkazán javítással-szereléssel és alkalmanként ruhagyártással is foglalkozik. Az új szabályozás számára hátrányos következménye, hogy a kocsmában többé nem árusítanak dohányárut és a lottó forgalom is jelentősen visszaesik. A mérlegelés tárgya az ilyen és hasonló esetekben is az, hogy mivel ellensúlyozzák a kieső forgalmat.

4. A „klasszikus” dohányboltosoktól, a bolt-vállalkozás bokrokat működtetőktől eltérően kalkuláltak azok az új piaci szereplők, akik **az elnyert koncessziót csupán forgalomképes árúnak tekintették**: „Jó napot kívánok, mondta mosolyogva a Takács Gáborként bemutatkozó férfi. A 47 éves Kovács Tibor, aki a Kosztolányi Dezső téren már 16 éve üzemeltet egy trafikot, az epétől nem emlékszik pontosan, hogy az illető a kezét is nyújtotta-e, de az biztos: egyből a tárgyra tért. A szemébe mondta: tisztában van vele, hogy Kovács nem nyert a koncessziós pályázaton, ami a törvény szerint a nemzeti dohánybolt nyitásához kell. Ő viszont igen. És lenne egy ajánlata: kivenné a helyet, és ha a családot érdekli, valamelyiküket szívesen visszafoglalkoztatja.¹³⁰ Egy másik történetben: „a tulaj szeretett volna nyitni egy nemzeti trafikot, ám nem nyert a pályázaton. Ekkor jobb híján megkereste az egyik koncesszió-győztest, akinek viszont nem sikerült üzlethelyiséget szereznie, de most 'nevet ad' az új üzletnek – vélhetően nem ingyen.”¹³¹ Az ilyen tranzakciók sikerességét növelte, hogy „a leadási határidőig nem kellett nyilatkozni a pályázóknak a trafik létesítésének helyéről, csak a szóban forgó körzetről. (A pontos helyszínt a vámhatósági engedélyhez kell majd megadni.)”¹³²

¹³⁰ http://hvg.hu/gazdasag/20130424_ujraosztottak_a_piacot#

¹³¹ Botka (2013) 2. oldal

¹³² <http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=624484>

5. A más piacokról átlépni szándékozó pályázók egy másik csoportjába tartoznak azok, **akik nemzeti dohányboltot nyitnának, ám nem a pályázatot benyújtó személy, hanem a trafiknyitás költségeit és hasznait a befektetési portfóliójába illesztő háttérember, vagy vállalat a tényleges vállalkozó.** ¹³³A strómanok – a dolog természeténél fogva – az esetek túlnyomó többségében nem nevezik meg, hanem fedezik a befektetőket.¹³⁴ A sajtó által feltárt néhány történet azonban jelzi, hogy a koncessziók egy - nem tudjuk mekkora - része ilyen vállalkozók, vállalkozások birtokába került. „A magát Zolinak nevező, egyébként vietnami illetőségű és Vu Quy Duong névre hallgató személy már hónapokkal ezelőtt magáénak tudhatta, és Vimpex Drink Kft. nevű cégének dolgozói között már előre elosztotta a koncessziókat. Természetesen nevetséges összegeket ajánlott fel az embereknek, hogy a nevüket használhassa. A dolog pikantériája, hogy januártól a dolgozók nagy részét ki is jelentette a Vimpex Drinkből, és hat-nyolc fantomcégben helyezte el őket, hogy kerülje a feltűnést. Az alkalmazottak, üzlettársak többsége azonban most is közös irodában, csak más cégekhez bejelentve dolgozik - tudtuk meg forrásunktól.”¹³⁵ Egy másik eset: „A Mol nyertes dohánykoncessziós engedéllyel rendelkező személyeket keres a töltőállomások hálózatába – olvasható az olajcég felhívásában. A Tesco pedig „bérlőket” keres nemzeti dohánybolt létesítésére, telefonon várják a jelentkezőket. - Arra törekszünk, hogy a koncesszióval rendelkezőkkel való megállapodás mindkét fél számára előnyös legyen - válaszolt sejtelmesen a Tesco a kérdésünkre, hogy milyen ajánlatokkal próbálják magukhoz édesgetni a leendő trafikosokat.”¹³⁶

¹³³ A jelenségre egy ellenzéki politikus, (Kovács Tibor MSZP) is felfigyelt: „Feltételezve azt, hogy esetleg ezeknek az embereknek nincs egy kész üzlethelyiségük, hanem mondjuk, bérelni kell egy üzlethelyiséget, azt be kell rendezni, meg kell vásárolni az első árukészletet, ami ha dohánytermék, akkor is több millió forint, hacsak nincs valaki, például a dohánygyár vagy a nagykereskedő, aki ezt előre megfinanszírozza. De ha egyéb termékekről beszélünk, akkor még több árukészletre, még több induló tőkére van szükség ahhoz, hogy egy ilyen üzlet elindítható legyen. Elképzelhető-e, tisztelt képviselőtársaim, hogy az a célközönség, amit önök itt nagyon sokszor hangsúlyoztak, rendelkezik ezzel az induló tőkével, hogy ezt a vállalkozást el tudja indítani? Én valószínűsítem, hogy nem. Tehát mi lehet a dolog mögött? Az lehet nagy valószínűséggel, hogy önök már leboltolták ezt bizonyos nagytőkés körökkel, amelyek természetesen strómanoként majd fognak ilyen embereket foglalkoztatni, akik esetleg fizetést kapnak majd ettől a vállalkozástól, és strómanoként az ő nevükön lesz ez a bolt. De valójában nem tud az lenni, hiszen nem lesz annyi tőkéje, hogy ezt az egész vállalkozást megfinanszírozza.”http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=251&p_felsz=264&p_szoveg=&p_felszig=264 (Kovács Tibor MSZP)

¹³⁴ Az interjú partnert kereső munkatársaink gyakran találkoztak ezzel a jelenséggel.

¹³⁵ http://index.hu/gazdasag/2013/04/25/stormanok_is_rarepultek_a_trafikbizniszre/#

¹³⁶ http://www.blikk.hu/blikk_aktualis/multik-csabitjak-a-trafikmutyi-nyerteseit-2188679

A pályázók és a befektetők jellegzetes csoportjai és kapcsolatai

A befektető A pályázó	egyéni családi finanszírozás	háttérben magánbefektető	háttérben nagykereskedő , dohányipari vállalat	bankhitel
korábban is működő trafik tulajdonosa, nemzeti dohányboltot kíván nyitni	A1	A2	A3	A4
több bolt, vállalkozás (köztük trafik) tulajdonosa, nemzeti dohányboltot kíván nyitni	B1	B2	B3	B4
korábban nem volt trafikja, a koncessziót értékesíti	C1	C2	C3	C4
korábban nem volt trafikja, de dohánybolt nyitására készül	D1	D2	D3	D4

6. A pályázók egy újabb csoportjába soroltuk a **dohány-nagykereskedők, dohánygyárak alkalmazottait, alvállalkozóit, üzleti partnereit**. Például a Continental vállalat „tulajdonosai többször nyilvánosan kiálltak a trafiktörvény mellett, és nyilatkoztak arról is, hogy „javasolják mindenkinek – beleértve a munkatársakat, családtagjaikat, barátait is –, hogy minél nagyobb számban pályázzanak erre a lehetőségre.”¹³⁷

Természetesen a tiszta típusok gyakran keverednek, együtt fordulnak elő: Egyik interjúalanyunk elmondta, hogy „A közvetlen szomszédos újságos és lottózót ugyancsak ők üzemeltetik. 2012-13-ban a többfordulós pályázat egyik fordulójában sem nyertek koncessziót. Viszont a koncesszió nyertese felkérte őket, mint alkalmazottat, a további üzemeltetésre.”¹³⁸

¹³⁷ http://hvg.hu/gazdasag/20130620_500_trafik_egyetlen_kezben_trafikmutyi

¹³⁸ interjú-összefoglaló részlete

Az 2. táblában összefoglaltuk a jellegzetes pályázói magatartásokat. A bal-szélső oszlopon a pályázók jellemző előtörténetét és céljait, a legfelső sorban a finanszírozás gyakori forrásait tartalmazó fenti tábla sajnos üres, nem tudtuk feltölteni adatokkal, nem tudunk gyakoriságot, megoszlást számolni. A táblázat oszlopai és sorai – a lehetséges kombinációk - azonban jól mutatják, hogy sokféle indítékból – és valószínűleg nagyon különböző összetevőkkel végzett költség-haszonelemzések után adták be pályázatukat a résztvevők.

A TÖRVÉNY ELSŐ MÓDOSÍTÁSA

A vállalkozás kockázatát inkább növelő tényezők nyilvános mérlegelése, a vállalkozók, a szakmai szervezetek üzenetei is közrejátszhattak abban, hogy a koncessziós pályázat kiírása előtti napokban „Puhulni látszik a trafiktörvény, a korábbi elképzelések mellett felvetődött, hogy ne kizárólag dohányterméket árulhassanak a leendő trafikok, hanem lottót is. A honatyák biztonnal érzékelték, hogy a trafikok hagyományosan nem csupán cigarettát és szivart árultak, hanem édességet, hírlapot, játékot is, önmagában a dohány értékesítése ugyanis nem biztosított elegendő bevételt.”¹³⁹

A kormányparti képviselők¹⁴⁰ által 2012. november 19-én¹⁴¹ benyújtott, a törvény módosítását célzó önálló indítvány mellett hasonló érveket hozott fel az előterjesztő képviselő, *Papcsák Ferenc*: „ugye, az látható, hogy önmagában csak a dohánytermék árusítása nem akkora jövedelemmel bíró, hiszen látható, hogyha az egyik oldalról az egyéni felelősségre apellálunk, az nyilvánvalóan nem tekinthető nagy üzletnek, éppen ezért a jövedelembővítés a célja a képviselői indítványunknak, amelyet itt előterjesztettünk.”¹⁴²

A javasolt törvénymódosítás lehetőséget teremtett a koncessziót elnyerők, a nemzeti dohányboltok profiljának a bővítésére. Az engedélyezett kínálat új eleme a szerencsejáték. A „dohánybolt: nem mozgó (és részekre bontás nélkül nem is mozgatható), más üzlettől elkülönült, önálló üzlethelyiség, amelyben kizárólag dohánytermék, dohányterméket kiegészítő termék, továbbá a szerencsejáték szervezéséről szóló 1991. évi XXXIV. törvény különös rendelkezései I. fejezet 1. és 4. címében szabályozott sorsolós játék és fogadás bonyolításával kapcsolatos termék, vagy jogszabály által meghatározott termék forgalmazható, és amely üzlethelyiség külső felületére tekintve dohánytermék nem látható, csak az üzlethelyiségbe belépve.”¹⁴³

¹³⁹ http://mno.hu/magyar_nemzet_belfoldi_hirei/a-tortenelmi-mult-miatt-puhulhat-a-trafiktorveny-1120065

¹⁴⁰ Lázár János, Dr. Selmeczi Gabriella, Dr. Papcsák Ferenc, Kozma Péter, dr. Szalai Péter, Pataly Vilmos

¹⁴¹ A törvény elfogadása után alig három hónap telt el csupán.

¹⁴² http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=238&p_felsz=317&p_szoveg=&p_felszig=317

¹⁴³ <http://www.parlament.hu/irom39/09165/09165.pdf>

A beterjesztők szerint nem jelent különösebb veszélyt az ifjúságra a szerencsejáték termékek árusítása a nemzeti dohányboltokban: „A törvény eredetileg úgy rendelkezett, hogy a trafikokban dohánytermékeken kívül más nem lehet majd árulni. Most ezen változtattak. *Lázár János* indoklása szerint ugyanis a szerencsejáték-forgalmazás törvényi előírásainak betartása - vagyis hogy 18 éven aluliak nem vehetnek részt szerencsejátékban - az adóhatóság ellenőrzése mellett a dohányboltokban is biztosított.”¹⁴⁴

A parlament 2012. december 11-én megszavazta ezeket a javaslatokat.

A törvénymódosítás után, de a pályázatok 2013. február 22-i benyújtási határideje előtt is folytatódott a törvényhozó-pályázató és a vállalkozók, illetve a vállalkozók egyes csoportjai közötti alku a koncessziós feltételek módosításáról.

Az alku és így az üzleti számítások és tervek fontos eleme volt a dohánytermékek forgalmazásával elérhető hasznot befolyásoló árrés.

A szakmai szervezetek 2012 decemberében, a módosítás után néhány héttel felhívták a figyelmet arra, hogy: „A dohánytermékeknél alkalmazható jelenlegi, 3-5 százalékos árrés mellett nem lehet hosszú távon gazdaságosan trafikot működtetni”¹⁴⁵ Az Országos Kereskedelmi Szövetség is hasonló álláspontot képviselt: „a dohánytermékek fogyasztói árképzésének állami szabályozásával kívánna biztosítani a dohány-kiskereskedelem gazdaságossá tételét. Kedden nyilvánosságra hozott javaslatuk szerint a dohány-kiskereskedelem hozzávetőleg 10 százalékos árrést igényelne a jelenlegi 4-5 százalékos helyett, amely mellett a dohányeladás a kereskedők számára veszteséges.”¹⁴⁶

A termelőknek vagy a nagykereskedőknek küldött üzenetek legfontosabb eleme: mondjanak le a hasznuk egy részéről a dohánytermék eladók javára. „A cigaretta kiskereskedelmi árát ugyanis a gyártók állapítják meg, s igen kicsi, néhány százalékos az árrés a terméken. Eddig a kereskedőknek a cigarettaárusítás csak úgy volt kifizetődő, hogy a gyártók külön marketing- és egyéb eladásösztönző hozzájárulásokat fizettek. Ennek azonban véget vetett a trafikotörvény, amely megtiltotta a szaknyelven szponzorációnak nevezett gyakorlatot.”¹⁴⁷

¹⁴⁴ <http://vallalkozoi.negyed.hu/vnegyed/20121211-lottot-es-sorsjegyet-is-arulhatnak-a-dohanyboltok.html>

Összehasonlításként az „eredeti” törvényrész így szólt: „dohánybolt: nem mozgó (és részekre bontás nélkül nem is mozgatható), más üzlettől elkülönült, önálló üzlethelyiség, amelyben kizárólag dohánytermék, illetve dohányterméket kiegészítő termék, vagy jogszabály által meghatározott termék forgalmazható, és amely üzlethelyiség külső felületére tekintve dohánytermék nem látható, csak az üzlethelyiségbe belépve.”

¹⁴⁵ Ábrahám Ambrus – Batka Zoltán (2012)

¹⁴⁶ <http://vallalkozoi.negyed.hu/vnegyed/20130124-a-trafikok-termekinalatanak-boviteset-javasolja-a-dohanyszovetseg.html>

¹⁴⁷ Ábrahám Ambrus – Batka Zoltán (2012)

A termelők és nagykereskedők szakmai szervezetei nem osztották ezt az elképzelést: „A Dohányipari Befektetők Magyarországi Szövetségének állásfoglalása szerint a piaci viszonyok határozzák meg az árres mértékét.”¹⁴⁸ Továbbá: „A dohányipari szövetség szerint, ha ez a javaslat a kereskedelmi árres meghatározásán túl a fogyasztói árak állami meghatározását jelenti, az sérti az alaptörvényben foglalt, a vállalkozás szabadságára vonatkozó alapelvet, valamint a tulajdonhoz való jogot.”¹⁴⁹ Szerintük a dohányáru-kiskereskedők kiegyensúlyozott, nyereséges üzletmenetét **a forgalmazható termékkör további bővítése biztosítaná.**

Az újonnan alapított zártkörű társaság - az állam – támogatta ezt az elképzelésüket: „Lázár János elmondta, a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt. vezetője, Gyulay Zsolt kereste meg a kormányt azzal a kéréssel, hogy bővítsék a nemzeti dohányboltokban forgalmazható termékek körét, mert több szakmabeli szervezet is jelezte, ha a trafikok csak dohányárut és hozzá kapcsolódó kiegészítőket árulhatnak, abból nehezen tudják majd fenntartani magukat. "Miközben az előterjesztők mindig hangsúlyozták, nem busás jövedelmezőségű üzlet a trafik, természetesen fontos minden megoldásra nyitottnak lenni azért, hogy a trafikrendszer hosszú távon is működőképes legyen" - hangsúlyozta az államtitkár.”¹⁵⁰

A nagy cégek szakmai szervezete „A Dohányipari Befektetők Magyarországi Szövetsége (DBMSZ) egyetért a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt. azon kezdeményezésével, hogy a trafikok egyéb terméket is árusíthassanak. Álláspontjuk szerint ez biztosítja a trafikok hosszú távú jövedelmezőségét - közölte a szövetség.”¹⁵¹ A koncessziós pályázatok reménybeli győzteseinek frissen alakult szervezete¹⁵² is a termékkör bővítése mellett foglalt állást 2013 január végén: „A hosszútávon is működőképes dohány-kiskereskedelmi struktúra megteremtéséhez elengedhetetlenül szükséges, hogy a koncessziónyertes pályázók számára a valóban biztos jövedelem feltételei adottak legyenek. Ennek egyik alapvetése a nemzeti dohányboltokban a széleskörű termékkör kialakítása és a hosszú távon biztosított finanszírozás megteremtése” – mondta el *Janzsó Tamás*, a Nemzeti Dohányboltok

¹⁴⁸ <http://www.hir24.hu/gazdasag/2013/01/04/nagyobb-hasznot-szeretnenek-a-trafikosok/>

¹⁴⁹ <http://vallalkozoi.negyed.hu/vnegyed/20130124-a-trafikok-termekkinalatanak-boviteset-javasolja-a-dohanyszovetseg.html>

¹⁵⁰ http://index.hu/gazdasag/2013/02/18/megszavazzak_a_trafiktortvenyt/

¹⁵¹ <http://vallalkozoi.negyed.hu/vnegyed/20130124-a-trafikok-termekkinalatanak-boviteset-javasolja-a-dohanyszovetseg.html>

¹⁵² „A Nemzeti Dohány-szakkereskedők Egyesülete 2012 decemberében jött létre, azzal a céllal, hogy az Országgyűlés 2012. szeptember 11-én elfogadott – a fiatalok dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről szóló, (2012. CXXXIV. Tv.) - a dohány kiskereskedelem alapjait jelentősen módosító új törvény keretei között szakmai fórumot, valamint érdekképviseletet biztosítson a jelenleg is a dohánypiacon működő kiskereskedők, illetve azon vállalkozók számára, akik a megújult dohány kiskereskedelmi rendszer szereplőivé kívánnak válni és elősegítse az együttműködést a piac szereplői, a működést meghatározó és szabályozó szervek és hatóságok, illetve a kereskedők és fogyasztók számára egyaránt.”

Szövetségének alelnöke a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara által szervezett konferencián”¹⁵³

A MÁSODIK TÖRVÉNYMÓDOSÍTÁS

Németh Lászlóné fejlesztési miniszter 2013. február 12-én benyújtott törvénymódosítási javaslata az új dohányboltok kínálatának jelentős bővítésére adott módot: a koncesszió tulajdonosok szeszes italt, energia italt, csomagolt kávé, ásványvizet, üdítő italt, újságot, folyóiratot is árusíthatnak a nemzeti dohányboltokban.¹⁵⁴ A javaslatban nem szerepelt az árrés növelése.

Az ellenzék a kapkodás, az időzavar újabb jelének, a kormánypárti képviselők egy tanulási-korrektív folyamat újabb állomásának tekintették a miniszter asszony előterjesztését: „Ilyen még nem volt Magyarországon, hogy egy újfajta bolthálózatot hozna létre a kormány vagy a kormány által a különböző vállalkozások, ezért a bizottság többsége nem tartotta problémásnak, hogy egy interaktív folyamat keretében folyamatosan alakulnak azok a termékkörök, amelyeket ez a bolthálózat árusíthat. Nagyon fontos, hogy ezek stabil lábakon álljanak, nyereségesek legyenek, és mindenképpen működjön az a rendszer”¹⁵⁵

A második módosítási javaslat parlamenti vitájában is szóba került az árrés növelés és a termékválaszték közötti átváltási összefüggés, az hogy a beterjesztett módosítási javaslat elsősorban a gyártók, a nagykereskedők számára előnyös: „Ha 3-4 százalék helyett mondjuk, 8-10 százalékos árréssel dolgozhattak volna, esetleg a gyártók meg a nagykereskedők

¹⁵³ http://www.piacprofit.hu/kkv_cegblog/kell-az-udito-es-a-lotto-a-nemzet-trafikjaiba/

¹⁵⁴ „8. *dohánybolt*: nem mozgó (és részekre bontás nélkül nem is mozgatható), más üzlettől elkülönült, önálló üzlethelyiség, amelyben kizárólag

a) dohánytermék,

b) dohányterméket kiegészítő termék,

c) a szerencsejáték szervezéséről szóló 1991. évi XXXIV. törvény Különös Rendelkezések rész I. fejezet 1. és 4. címében szabályozott sorsolós játék és fogadás bonyolításával kapcsolatos termék,

d) a kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvényben meghatározott szeszes ital,

e) a népegészségügyi termékadóról szóló 2011. évi CIII. törvényben meghatározott energiáit,

f) kávé [csomagolt kávé (ideértve az azonnal oldódó kávékivonatot is), vagy helyben is fogyasztható kávéital],

g) ásványvíz és üdítőital,

h) újság, napilap, folyóirat, periodikus kiadvány,

i) jogszabály által meghatározott más termék („T/9863. számú törvényjavaslat a fiatalok dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről szóló 2012. évi CXXXIV. törvény, valamint a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól szóló 2003. évi CXXVII. törvény módosításáról Előadó:Németh Lászlóné nemzeti fejlesztési miniszter” <http://www.parlament.hu/irom39/09863/09863.pdf>)

¹⁵⁵http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uln=251&p_felsz=254&p_szoveg=&p_felszig=254 (Spaller Endre KDNP)

rovására ezek a kisboltok, akkor valószínűleg nem lett volna szükség egyéb ilyen termékpalettára.”¹⁵⁶

A parlamenti vitában elhangzott az is, hogy számos kisebb élelmiszer és vegyes bolt az újabb módosítás vesztese lehet: „Az országban található 44 ezer élelmiszerüzlet többsége kisvállalkozás, számukra súlyos helyzetet jelenthet az új dohányboltok forgalomelszívó hatása. A kisboltokban, ahol eddig megvette a fogyasztó a dohányterméket, ott megvette az újságot, a sört, a kávéét. Ezután ezeket a trafikokban fogják megvenni, így a kisboltok forgalma jelentősen lecsökken. Ennek az lesz a következménye, hogy alkalmazottakat kell elküldeni, nyitvatartási időt kell csökkenteni, és végül bezárhatják az üzletet is, vagy kénytelenek lesznek jelentősen árat emelni azért, hogy ezt elkerüljék. Az új trafikok piaca lépésével lehet, hogy új munkahelyek jönnek létre, de a tönkremenő kisboltok miatt ennél sokkal több munkahely fog megszűnni. Tömeges boltbezárásokra lehet számítani.”¹⁵⁷

A kormány – miközben a nagykereskedők és a termelők számára kedvezően módosította a trafik-törvényt - valamiféle kétfrontos harc jegyében a piacnak ezeket a szereplőit is önmérsékletre intette. Tudatta velük, hogy a szabályozási erő a parlamenti többségre támaszkodó kormány birtokában van: „Lázár János szerint a kormány nem fogja engedni, hogy a dohány gyártók túl alacsony árrést kényszerítsenek rá a nemzeti dohányboltokra, ezért ha kell, törvényileg szabályozzák majd azt. Arra a felvetésre, hogy a trafikosok egy része a termékkör bővítésén túl a dohánytermékek árrésének emelését is szeretné elérni, az államtitkár azt válaszolta, ő sem gondolja, hogy az árucikkek körének szélesítése mindenre gyógyír lehet, az azonban biztos, hogy egyes trafikosoknak az új termékek forgalmazása valódi lehetőség lesz a bolt fenntartására..... A kormány azt remélte - magyarázta -, hogy a piac megoldja ezt a kérdést is, hiszen több gyártó már előre jelezte, hogy hajlandó lesz nagyobb árrést biztosítani a kiskereskedőknek. De tény az is, a kormányzatnak megvannak a jogi eszközei arra, hogy előírja a minimális kiskereskedelmi árrést" - hívta fel a figyelmet, példaként említve, hogy Olaszországban, Franciaországban kötelezően 10 százalékos, Spanyolországban 8,5, Ausztriában pedig csaknem 13 százalékos árrést írtak elő. Azaz 'ha a dohánylobbi a kiskereskedőknek adott alacsony árréshez való görcsös ragaszkodással reméli ellehetetleníteni a trafikrendszert, akkor ki kell ábrándítanom őket: ennél jóval nehezebb feladattal is megküzdöttünk már' - mondta a politikus.”¹⁵⁸

¹⁵⁶http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=39&p_uls=251&p_felsz=264&p_szoveg=&p_felszig=264 (Kovács Tibor MSZP)

¹⁵⁷ u.o.

¹⁵⁸ http://nol.hu/gazdasag/belenyulhat_az_allam_a_dohany_arresebe

AZ ELSŐ PÁLYÁZAT EREDMÉNYEI

A második (2013. február 12-én benyújtott) módosítás is közrejátszhatott abban, hogy „Meghosszabbította a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Kft. a trafikpályázatok leadási időszakát, így február 22-ére módosult a leadási határidő. Az állam nyártól átveszi a dohánykereskedés jogát, amelyet koncessziós jogként ad ki 20 évre vállalkozásoknak - erre lehet pályázni. A társaság közleménye szerint azért döntöttek így, mert a kormány további termékeket tesz lehetővé a nemzeti dohányboltokban. Eredetileg csak dohánytermékeket és kiegészítőket árulhattak volna a trafikok az állami koncesszióban, majd kiegészítették szerencsejátékokkal is a megengedett portfóliót.”¹⁵⁹

Találtunk ettől eltérő interpretációt is: „A határidő kitolását két dologgal magyarázzák a piaci szakértők. Egyrészt tegnapelőtt beadták a trafiktörvényhez a boltok árukínálatának bővítésére vonatkozó módosítót, ami helyzetet teremt a potenciális érdeklődők számára, **másrészt év elején megdöbbenően kevés jelentkező volt a koncesszióra, ami alapjaiban kérdőjelezheti meg a rendszert.** A lap értesülései szerint még mindig nem vehető biztosra 100 százalékig, hogy az új trafikrendszer valóban el is indul. Bár most, hogy - amennyiben megszavazzák - a boltokba bekerülhet a cigaretta mellé az égetett szeszesital, a hírlap, a kávé és üdítő, komoly lökést adhat a rendszernek.”¹⁶⁰

A pályázóknak néhány nap alatt kellett, lehetett újraértékelni, esetleg módosítva újra beadni a pályázatukat, ám ez nem változtatott azon, hogy az első kiírás eredményes volt: „A dohányboltok koncessziós pályázati kiírására 15633 pályázat érkezett, a frekventált megyei és fővárosi területekre négy-ötszörös, vagy annál magasabb a túljelentkezés - közölte a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt.”¹⁶¹

Adorjánné Pordán Éva, a Magyar Dohány Kiskereskedők Egyesületének titkára a Magyar Hírlapnak elmondta, hogy a hétezer szerződésre többszörös volt a túljelentkezés, a hétfőn elfogadott [módosító javaslatnak](#) köszönhetően - ami lehetővé teszi a trafikokban például a lottó, az alkohol, az üdítő és az újság árusítását is - pedig azok is kedvet kaptak, akik eddig félték, hogy nem éri meg a trafikok üzemeltetése.¹⁶²

¹⁵⁹ <http://vallalkozoi.negyed.hu/vnegyed/20130205-meghosszabbítottak-a-trafikpalyazatokat.html>

¹⁶⁰ http://hvg.hu/kkv/20130206_Alig_akar_valaki_trafikot_uzemeltetni__b

¹⁶¹ <http://privatbankar.hu/kkv/modositottak-a-torvenyt-igy-sokan-palyaztak-trafikra-255583>

¹⁶² http://index.hu/gazdasag/magyar/2013/02/23/a_kistelepuleseken_mozgo_arustol_vehetnek_cigit_az_emberek/#Scene_1

A HARMADIK TÖRVÉNYMÓDOSÍTÁS

A pályázat eredményét, az 5415 koncesszió nyertes listáját 2013. április 23-án hozták nyilvánosságra. A nyertesek még meg sem kapták az értesítést, amikor április 25-én *Lázár János* újabb képviselői önálló indítványt nyújtott be „a dohányzással összefüggő egyes törvények módosításáról.”¹⁶³

A módosításra főként a lezárult pályázat nem várt kedvezőtlen hatásai, következményei készítették a kormányt. A magyarországi települések jelentős részén jelentkező hiányában ugyanis nem nyílhatott nemzeti dohánybolt: „összesen 1417 olyan település van Magyarországon, ahol senki nem adott be pályázatot. A listát átfutva szembeötlő, hogy ezek nagyrészt kisebb falvak, kétezer fő alatti települések. Itt hiába lenne mindössze 100 ezer forint a koncessziós díj egy évre, úgy tűnik, a helyieknek nem éri meg külön dohányboltot fenntartani.”¹⁶⁴

A dohányáru eladóhely nélkül maradt településeken a harmadik módosítás megkönnyítené a legális értékesítést. Ha „a dohánytermék-kiskereskedelmi jogosultság gyakorlása az adott településen megszűnt, illetve még nem folyik, a dohánytermékek kiskereskedelmére vonatkozó jogosultságot az állam a részvénytársaság, vagy a részvénytársaság által erre külön feljogosított személy útján is gyakorolhatja az új, eredményes pályázat alapján megkötendő koncessziós szerződés aláírásáig.”¹⁶⁵ Ez az ideiglenes állapot akár három évig is eltarthat, hiszen „a törvénytervezet... rendelkezik arról, hogy az első, majd legalább egy megismételt eljárást követően 36 hónapig nem szükséges új pályázatot kiírni.” És „lehetőség lesz arra is, hogy az állam mozgóboltok útján is gyakorolhassa dohánykereskedelmi tevékenységét.”¹⁶⁶

A vállalkozás feltételeinek javítását – az ellátatlan falvak, városok számának csökkentését is szolgálta az addig 4 százalékban maximált árrés javasolt emelése, hogy „a legkisebb kereskedelmi árrés mértéke a dohánytermék – adókkal nem csökkentett – kiskereskedelmi eladási árának tíz százaléka. Ennek megfelelően a dohánytermék-nagykereskedő a dohánytermék-kiskereskedőtől a dohánytermék után legfeljebb olyan árat követelhet, amely nem nagyobb a dohánytermék – adókkal nem csökkentett – kiskereskedelmi eladási árának 0,9-szeres szorzatával kiszámolt összegnél.”¹⁶⁷

¹⁶³ <http://www.parlament.hu/irom39/10881/10881.pdf>

¹⁶⁴ http://index.hu/gazdasag/2013/03/29/1417_telepules_maradhat_dohanybolt_nelkul/

¹⁶⁵ ¹⁶⁵ <http://www.parlament.hu/irom39/10881/10881.pdf>

¹⁶⁶ <http://www.parlament.hu/irom39/10881/10881.pdf>

¹⁶⁷ <http://www.parlament.hu/irom39/10881/10881.pdf>

A törvény újabb módosításának vitájában, ezt a változtatást a kereskedőknek, és érdekvédelmi szervezeteiknek tett gesztusként értékelték a kormányoldalon: „A legfontosabb változás, hogy a javaslat reagál azokra a kiskereskedők részéről érkezett észrevételekre, amelyek szerint a dohánybolt működőképessége érdekében szükség van a minimális kereskedelmi árrés törvényi garantálására. Az árrést ennek megfelelően 10 százalékban állapítja meg a tervezet, ilyen mértékű árrés mellett a kiegészítő termékek forgalmazásával együtt a kisebb forgalmú településeken is biztosítható lesz a szerény jövedelmezőség.”¹⁶⁸

A harmadik módosítás további új eleme, hogy újraírja **a beszállítók (a termelők és a nagykereskedők) közötti verseny szabályait**.

Megszűnteti az úgynevezett polcpénzt. A tulajdonos-üzemeltető: „sem közvetlenül, sem közvetve nem köthet olyan megállapodást, illetve nem fogadhat el olyan ajándékot, árengedményt, térítést vagy egyéb juttatást (ide nem értve a szokásos kereskedelmi árrés biztosítását), amelynek célja a dohánytermék-kiskereskedelmi tevékenység megkezdésének, illetve folytatásának megkönnyítése, ha annak ellentételezése legalább részben arra irányul, vagy azt eredményezi – függetlenül attól, hogy az e bekezdés rendelkezései alapján tiltott előny nyújtásának, vagy elfogadásának időpontjától eltérő időpontban következik be –, hogy a dohánytermék-nagykereskedők bármelyikének bármely termékét a többi egy vagy több dohánytermék-nagykereskedő termékeihez képest kedvezőbb helyzetbe hozza.”¹⁶⁹ Továbbá „tilalomba ütközik különösen kedvezmény, illetve előny nyújtása – formájától, illetve elnevezésétől függetlenül – a meghatározott dohánybolt kialakításához, berendezéséhez, felszereléséhez, működéséhez vagy üzemeltetéséhez.”¹⁷⁰

Kinek lehetett előnyös a beszállítók közötti verseny szabályainak ilyen módosítása? A törvényjavaslat parlamenti vitájában nem esett szó erről a történetünk szempontjából fontos kérdésről, mert a képviselők elsősorban a koncessziók elosztásának visszaságait, furcsaságait, a két nappal korábban nyilvánosságra hozott nyertes-lista vélt vagy valós visszaságait elemezték. Ekkorra már ugyanis az elosztás eredménye, módja szokatlanul élénk, országos visszhangot váltott ki.

TRAFIKBOTRÁNY 1. A BÍRÁLÓK FŐBB KIFOGÁSAI

Ehhez hozzájárult az is, hogy - mint említettük - az összes pályázó és ezzel a koncessziót el nem nyerők listáját, a pályázatokat értékelők, a döntéshozók névsorát nem tették közzé. Az eredménnyel elégedetlenek, a vesztesek a nyertes listából dolgoztak. A koncesszió nyertesek

¹⁶⁸http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat_aktus?p_ckl=39&p_uln=273&p_felsz=173&p_felszig=219&p_aktus=21 (Lipók Sándor FIDESZ felszólalása)

¹⁶⁹ <http://www.parlament.hu/irom39/10881/10881.pdf>

¹⁷⁰ <http://www.parlament.hu/irom39/10881/10881.pdf>

halmazának belső arányait, egyes nyertesek társadalmi és családi kapcsolatait, kötődéseit elemezve próbálták következtetni a döntéshozók működési módjára.

A gyakori, jellegzetes kifogások:

1. a régi trafikosok közül kevesen kaptak koncessziót,
2. a nyertesek között sok a gyakorlatlan, alkalmatlan vállalkozó,
3. aránytalanul sokan kötődnek egyes nagykereskedőkhöz, nagy termelőkhöz,
4. aránytalanul sokan kivételezettként, politikai okokból kapták a koncessziót

Ad 1. A sajtó kedvelt és népszerű szereplője volt ezekben a napokban **a kisemmizett hagyományos trafikos.**¹⁷¹Hosszabb ideje sikeresen működő dohánybolt tulajdonosok, a helyi társadalom megbecsült szereplői (egyéni, családi) tulajdonában, kezelésében levő dohányboltok hányatott sorsáról, bezárásáról tudósítottak.¹⁷² Például a pályázaton vesztes „S. Lajos 18 éve foglalkozik dohányárusítással Hajdúszoboszlón: 'Dohány mellett árultunk még újságot, szeszes italokat, de a forgalom 70 százalékát a dohánytermékek árusítása teszi ki, úgyhogy a bolt e nélkül biztos csődbe megy. Ez volt városunk egyetlen ilyen jellegű boltja. **Akik megkapták a jogot, sosem foglalkoztak dohányárusítással, sőt nagy részük még csak nem is kereskedő.**”¹⁷³

Ad 2. Nemcsak a trafikosok világában, a helyi társadalomban, de az országos közvéleményben is ellenérzést váltottak ki az ilyen esetek. Nagy port vert fel például a fiatal pop-énekes, *Palcsó Tamás* története, aki öt koncessziót nyert, noha „nemigen tudjuk meg, hogy a csepeli fiatalember, aki repülőgép-műszerésznek tanult a csepeli Kossuth Lajos középiskolában, s a 2005-ös Megasztár elődöntőjében a közönség szavazataival jutott tovább, s meg sem állt a döntőig, pontosan mivel indult. Kérdésünket, hogy a tervezési szakaszban mire jutott, mennyit is lehetne keresni egy trafikkal, diszkréten elhárította, csak annyit mondott: nem ért egyet azokkal, akik szerint a dohányforgalmazásból nem lehet megélni. Csak most jön a munka neheze. Egyelőre nem tudom, pontosan hol lesznek az üzletek, még nem rendelkezem a megfelelő helyiségekkel. A következő időszakban le kell majd szerződnöm a cigarettaszállítóval, egyelőre még nem tudom, kivel – válaszolta az énekes a részleteket firtató felvetésünkre.”¹⁷⁴

Egy másik eset: „Egy szombathelyi, jelenleg is a kiskereskedelemben dolgozó olvasónk hívta fel arra a figyelmünket, hogy Szombathelyen a 40 üzletet 16 személy működteti majd. Ráadásul a nyertesek többségének neve nem ismert a kiskereskedők körében, nekik most nincs, és korábban sem volt üzletük. Olvasónk szerint most jól működő boltokat

¹⁷¹ Egy drámai címmel előadott jellegzetes történet: Budakalász Egy mozgássérült asszony és testvére harca a negyven éve nyitott üzletükért „Adják vissza a húgom trafikját!” (Boda 2013)

¹⁷² http://hvg.hu/gazdasag/20130506_Trafik_koncesszio_olvasoi_levelek

¹⁷³ http://hvg.hu/gazdasag/20130506_Trafik_koncesszio_olvasoi_levelek

¹⁷⁴ http://nol.hu/gazdasag/palcsó_tamas__magam_keszitettem_a_tarfikpalyazatomat

kényszerítenek arra, hogy bezárjanak, ezek az üzletek eddig minden feltételnek megfeleleltek. Mint mondta, a pályázatok elbírálásakor biztosan nem vették figyelembe a szakmai múltat és tapasztalatot. Úgy gondolja, felmerül a gyanú, hogy valójában mások állnak a nyertesek mögött, akik - néhány kivételtől eltekintve - csak a nevüket adták a dologhoz. De biztos abban, hogy rövidesen kiderül, kik lesznek a valódi piaci szereplők.”¹⁷⁵

Mennyire volt általános ez a jelenség? „információink szerint a dohányforgalmazó nagy multicégek is átnézték a trafikkoncesszió-nyertesek 5400-as listáját – vélhetőleg későbbi üzleti partnerek után kutatva. A neveket összevetették az arra vonatkozó adataikkal, hogy hová és kinek szállítottak ki korábban dohányt (azaz nemcsak trafikosok, hanem vendéglátósok is szerepeltek ezeken a listákon), és úgy tudni, mindössze 800 üzleti kapcsolatuknak sikerült a nyomára bukkanniuk. Ez azt jelenti, hogy a koncessziók zöme, 4600 engedély olyan személyekhez került, akik korábban nagy valószínűséggel nem kereskedtek dohánnyal.”¹⁷⁶

Ad 3. A bírálók azt is kifogásolták, hogy **a dohánytermék piac néhány nagy szereplőjének a munkatársai, szerződéses partnerei meglepően sok koncessziót nyertek el:** „Több, mint 500 nemzeti dohányboltot irányíthatnak júliustól a hódmezővásárhelyi Continental-csoporthoz köthető személyek. Legalább ennyi koncessziót nyertek azoknak a május végéig létrehozott trafikos cégeknek a beltagjai, amely társaságoknak vagy a bel-, vagy a kültagja a Continental dohánygyárral, terjesztő és forgalmazó cégével, a Tabán Trafik Zrt.-vel, vagy a Continental-csoport más érdekeltiségeivel áll kapcsolatban.”¹⁷⁷ Mint korábban említettük, a vállalat támogatta a dolgozók részvételét a pályázaton, és *Sánta János*, a cég tulajdonos-menedzsere is „mindenkit biztatott, hogy pályázzon, hiszen a húsz évre szóló trafik koncesszió „ugyanolyan egyedülálló történelmi lehetőség, mint például az 1945-ös földosztás volt”.¹⁷⁸

A gyár ekkor közleményben tudatta, hogy "Ezt a munkatársak egyébként minden 'központi szervezés' nélkül is megtették, mivel az elmúlt 8-10 évben folyamatosan, a mindennapi munkájuk során tapasztalták azt, hogy egyre-másra szorulunk ki a dohánytermékek értékesítési helyeiről (és ezáltal saját munkájuk, megélhetésük került veszélybe)" – áll a közleményben. Vagyis maga a dohánygyár is úgy látja, hogy a Continental érdekeit képviselve indultak a dolgozók a pályázaton.”¹⁷⁹Nem tudjuk, hogy a gyár a biztatáson kívül adott-e támogatást (áru- vagy befektetési hitelt) az érdekkörébe tartozó munkatársaknak, partnereknek, hogy induljanak a pályázaton.

¹⁷⁵ http://www.nyugat.hu/tartalom/cikk/dohanybolt_koncesszio_szombathely_fidesz

¹⁷⁶ (B.Z.) 2013

¹⁷⁷ http://hvg.hu/gazdasag/20130620_500_trafik_egyetlen_kezben_trafikmutyi

¹⁷⁸ <http://index.hu/gazdasag/2013/04/24/santa/>

¹⁷⁹ http://hvg.hu/gazdasag/20130522_Continental_dohanygyar_kozlemeney

A nyertes pályázók listájának elemzői kiderítették azt is, hogy többen szoros kapcsolatban állnak a CBA kereskedelmi láncsal: „több budapesti kerületben is felbukkannak a cég igazgatósági tagjai vagy azok közvetlen rokonai. Ha nem csupán névazonosságról van szó, ami a ritka nevek miatt nem túl valószínű, a CBA tíz igazgatósági tagjából hatan személyesen saját maguk nyithatnak boltot, ők hatan együtt összesen 17-et.”¹⁸⁰

Ad 4. Számos olyan jól-rosszul dokumentált történetet is találtunk a sajtóban, ahol a nyertes pályázó rokoni, baráti függelmi kapcsolatban állt a kormányzó pártszövetség, a FIDESZ-KDNP helyi vagy országos vezetőivel, illetve a döntéshozatalban résztvevő (a kormány vagy a parlament által delegált) hivatalnokokkal. „A fonyódi polgármester 19 éves fia, *Hídvégi Bence* például három trafik működtetésének a jogát is elnyerte, ebből kettő Fonyódon, egy pedig Balatonfenyvesen fog működni (a rokoni kapcsolat a polgármester önéletrajzából és az Opten adataiból is kiderül). Vannak még települések, ahol több helyi olvasónknak is gyanús, hogy a polgármester családtagja nyert. Algyőn a város három trafikjából kettőt *Herczeg Józsefné* kaphatott. A polgármestert Herczeg Józsefnek hívják. De *Mondok József*, Izsák polgármestere is nyert pályázatával és *Zámbó István* Kisvárda Fideszes alpolgármestere is. Nemcsak a polgármesterek voltak sikeresek, néhány képviselő testületi tag is eredményesen pályázott. Gárdonyban *Derecskei Gábor* a város képviselő testületének független tagja volt sikeres, míg Nagykanizsán Jerausek István Péter Fidesz-KDNP-s képviselő szerzett két trafikra is engedélyt. Nyíregyházán *Czomba Csaba*, a Vállalkozók és Munkáltatók Országos Szövetségének Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei elnöke tűnik a legügyesebbnek. A városban négy trafikot nyithat, és még egyet a néhány kilométerre található Nyírbátorban.”¹⁸¹

Nemcsak kormánypárti polgármestereket, helyi funkcionáriusokat, de a kormány egyes tagjait is kapcsolatba hozták a nyertes listával. Több újságcikk újból foglalkozott Lázár Jánosnak a Continental vezetőihez fűződő szoros kapcsolatával. A miniszterelnök érintettségét pedig azzal látták igazolva, hogy bizalmasa több koncesszió birtokosa lett. „Orbán Viktor felesége, Lévai Anikó földtulajdonostársának és mintegy 80 hektáros felcsúti birtokának művelője, az állami földbérletpályázaton családjával Felcsúton abszolút győztes Flier Jánosnak a veje, Junek Károly nyerte el a Felcsúton kiadott egyetlen trafiknyitási jogot...A monopolhelyzetet megszerzett üzletember így maga értékesítheti portékáját az Orbán Viktor alapítványa által működtetett Puskás Ferenc Labdarúgó Akadémia rendezvényeire látogatóknak is....Flier János veje Bicskén is nyert egy nemzeti dohányboltot.”¹⁸²

¹⁸⁰ http://index.hu/gazdasag/2013/04/23/a_nagy_nemzeti_dohanymutyi/

¹⁸¹ http://index.hu/gazdasag/2013/04/23/a_nagy_nemzeti_dohanymutyi/

¹⁸² Ferenczi Krisztina (2013)

Néhány esetben **a helyi hatalom vezérelte a koncesszió-elosztást**: „Városunkban a trafikok bérleti jogáról egy frakcióülésen döntöttünk.” – ezt írta a hvg.hu szerkesztőségébe eljuttatott levelében az egyik megyeszékhely fideszes önkormányzati képviselője. A helyi politikust megkerestük telefonon, ellenőriztük, nem élt-e vissza valaki a nevével, de megerősítette állítását, viszont ragaszkodott az anonimitáshoz. Szavai azonban megerősítették a hvg.hu-hoz korábban több, szintén kormánypárti forrásból eljutott értesüléseket a dohánybolt-pályázatok elbírálásának háttéréről. Ezek ugyanis arról szóltak, hogy az általuk ismert településeken a Fidesz választókerületi elnökei döntöttek arról, a pályázók közül kik nyerhetik el a nemzeti dohányboltok megnyitására feljogosító koncessziós jogot.¹⁸³

A koncessziók hatalom vezérelte elosztását a jól tanulmányozhatjuk a szekszárdi eseten is. Itt egy önkormányzati képviselő (FIDESZ) nevével vállalta,¹⁸⁴ hogy elmondja, hogyan osztották el a városra eső koncessziókat. „Nem formális frakcióülés volt, hanem egy politikai egyeztetés, amely eredendően az aláírásgyűjtésekkel foglalkozott. A frakciótagok voltak jelen, és a végén a polgármester, a választókerületi elnök szólt, hogy itt van a jelöltek listája. Kérte: nézzük meg, ki az, akit ismerünk és ki az, aki megfelelő jelölt lehet. Jómagam ezen meglepődtem. Azt lehetett tudni, hogy vannak lobbik, de hogy ennyire nyíltan történjen, azon meglepődtem. Jómagam is kénytelen voltam egy ismerős, idős, régóta kiskereskedő házaspár mellett megszólalni, nehogy véletlenül hátrányt szenvedjenek, mert nincsenek összeköttetések. Gyakorlatilag végigmentünk ezen a listán, megnéztük, ki ismeri a neveket, arról pedig, akit ismertünk, elmondtuk a véleményünket. Hogy ezután mi történt ezzel a listával, arról én már nem tudok, de hallva és olvasva a többi helyen megjelent eredményt, látva a helyieket is, úgy gondolom, hogy ez nem volt helyes eljárás.”¹⁸⁵ Ezzel szemben „a szekszárdi polgármester kedden azt mondta, választókerületi elnökként semmiféle listát nem látott, mint mondta, nem is láthatott, hiszen a pályáztatást a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt. intézte. *Horváth István* azt mondta, „felfoghatatlan” számára, hogy Hadházy miért tesz ilyen állításokat. Kérdésünkre, hogy hazugnak tartja-e Hadházyt és szerinte mi ezzel a politikus célja, azt válaszolta, nem tudja értelmezni a helyi képviselő interjúját, nem érti a szándékait.”¹⁸⁶ A polgármester azután is ragaszkodott állításaihoz, amikor hangfelvétel igazolta az általa vezérelt koncesszió-elosztást.¹⁸⁷

A kormány, jelesül a miniszterelnök, ezeket a **történeteket véletlen eseményeknek tekintette**. „Százas nagyságrendben vannak baloldaliak, akik dohánybolt koncessziót nyertek – mondta *Orbán Viktor* az interjúban. A kormányfő ezúttal is elutasította, hogy

¹⁸³ http://hvg.hu/itthon/20130426_Trafikmutyi_Fidesz_valasztokeruleti_elnok

¹⁸⁴ dr. Hadházy Ákos

¹⁸⁵ http://hvg.hu/itthon/20130430_trafikmutyi_Szekszard_fideszes_kepviselo

¹⁸⁶ http://hvg.hu/itthon/20130430_Tagadja_a_trafikmutyit_Szekszard_fideszes

¹⁸⁷ http://hvg.hu/itthon/20130509_trafik_Szekszard_Fidesz_hangfelvetel

politikai szempontok szerint születtek volna döntések. Így érvelt: 'szelíd ember vagyok, tehát nem fenyegetőzésképpen mondom, de hogyha mi egyszer politikai szempontokat akarnánk egy ilyen pályázati rendszerben érvényesíteni, ott egy, azaz egyetlen baloldali sem nyerne.'¹⁸⁸

A pályázat kiírói is hasonlóan érveltek. A Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt elnöke, *Gyulay Zsolt* szerint „A pályázatok mindenki számára elérhetőek voltak, a nyertesek körébe bárki bekerülhetett. Az egy furcsa eljárás, hogy most kiragadunk neveket, politikai szereplőket, celebeket, akik nyertek...Sem választókerületi elnökök, sem politikusok nem szóltak bele a döntésbe. Ezt mi készítettük elő a szaktárca munkatársaival, és a bírálóbizottság döntött. Ők településenként listát állítottak össze a jelentkezők sorrendjéről. Ezt a nemzetfejlesztési miniszter asszony jóváhagyta. A pályázatok kezelésére zárt rendszert hoztunk létre. A pályázati anyagot az épületből senki sem vihette ki.”¹⁸⁹

Gyulay Zsolt nem áll meg itt, hanem támadásba lendült: a szerinte érdeksérelmet elszenvedő befolyásos üzleti csoportok média-akciója váltotta ki a széleskörű felháborodást: „Én inkább azt nézném, hogy kinek az érdekében áll ez a politikai botránykeltés. Azt gondolom, komoly, fizetett csoportok foglalkoznak ezzel ...Nagyon sokan, akik most veszítettek a pályázaton, ezért elégedetlenek. Ez érthető. A trafiktörvény megalkotásakor azonban azt is pontosan lehetett látni, hogy bizonyos érdekcsoportoknak nem áll érdekében, hogy júliustól felálljon a rendszer. Eddig a piac 90 százaléka multicégek birtokában volt. Ez a 400 milliárdos forgalom most magyar családok kezébe kerül. Ez a multiknak óriási pénzvesztés. Az új rendszer esélyegyenlőséget hoz. Eddig a nagy multinacionális cégek szponzorpénzekkel el tudták vinni a dohánypiac tetemes hányadát. Egyes cégek milliárdokat fizettek, hogy egy-egy üzletben csak az ő termékeiket árulják. Most erre nem lesz lehetőségük.”¹⁹⁰

TRAFIKBOTRÁNY 2. A NEM VÁRT ÉS SZOKATLAN KÖVETKEZMÉNYEK

Bevezetőben jeleztük, hogy a dohányáru piac újra szabályozásának ellenzői, sértettjei, kárvallottjai nem várt módon, szokatlanul hevesen reagáltak a módosításokra. Tanulmányunkban nem vállalkozunk a pályázat eredményeinek közzététele után, 2013 májusában kibontakozó tiltakozások és nyomásgyakorlási akciók történetének rekonstruálására.¹⁹¹Célunk szerényebb: bemutatunk néhány ismert, szerintünk jellegzetes szerveződést és akciót – ezzel kívánjuk segíteni az állam piacsabályozó tevékenységének leírását, megértését.

¹⁸⁸ (B.Z.) 2013.

¹⁸⁹ http://nol.hu/gazdasag/20130430-tizennegy_titkos_szakerto

¹⁹⁰ http://nol.hu/gazdasag/20130430-tizennegy_titkos_szakerto

¹⁹¹ Politológusoknak, szociológusoknak érdekes kutatási téma. Korábbi hazai, külföldi piacvédő, szabályozás hátrító mozgalmakkal is érdekes összehasonlításokra is sort lehetne keríteni.

A radikális szabályozásváltozás vesztesei aligha voltak, lehettek elégedettek a dohányosok érdekvédelmi szervezeteinek a tevékenységével. Különösen lehangoló lehetett számukra, hogy „Fejenként több koncessziót is elnyert a Magyar Dohány Kiskereskedők Egyesületének¹⁹² (MDKE) több vezetője. A nyilvánosan közzétett állásfoglalásaik szerint nagy várakozásokkal figyelték a trafiktörvény születését, örömmel nyugtázták a nemzeti dohányboltok profiljának bővülését. De azt is az egyesület titkára, *Adorjánné Dr. Pordán Éva* tette szóvá a trafiktörvény kapcsán, hogy fejenként egy trafikból nem lehet majd megélni. Mázlija volt: ő személy szerint két budapesti koncessziót is elnyert. Rajta kívül a szervezet háromfős etikai bizottságának mindhárom tagja, Lengyel Klára, Kerényi Tünde és Juhász Kálmánné is fejenként több koncessziót nyert el: a kocsai Lengyel Klára Komáromban és Esztergomban egyet-egyet, a szintén kocsai Juhász Kálmánné Tatán, Tatabányán és Győrben összesen ötöt nyert, a tatai Kerényi Tünde pedig két budapesti koncessziót szerzett.”¹⁹³

A magyar viszonyok között szokatlan, szervezett fellépés nem sokat késett: „A trafikpályázat következtében egzisztenciájukat részben vagy egészében elvesztett emberek virtuális és valós érdekképviselő próbálnak saját maguknak létrehozni, miután bebizonyosodott, hogy az arra hivatott szervek erre - érintettségük miatt - teljes mértékben képtelenek. Első körben, a mai nappal elindítottunk egy oldalt a Facebookon Trafik-Károsultak néven: <https://www.facebook.com/trafikkarosultak>. Célunk, hogy semmisítsék meg a példátlanul korrupt pályázati eredményeket és/vagy (látva az következményeket) vonják vissza a tízezrek ellehetetlenítését eredményező törvényt, mely a dohány kiskereskedelmet állami monopóliummá tette. Ennek érdekében a közeljövőben minden létező hazai és uniós szervet megkeresünk és elégedetlenségünknek az utcán is hangot adunk.”¹⁹⁴

Néhány nappal később, 2013 május 16-án, a Facebookon szervezkedő „trafikkárosultak” utcára vonultak: „A Március 15-e téren összegyűlt körülbelül 200-250 ember előtt felszólalók azt mondták, azért vonultak az utcára, hogy kiálljanak a saját és mások családi vállalkozásáért, céljuk pedig a trafiktörvény eltörlése. Hangsúlyozták, hogy tüntetésük párt független rendezvény, ezért előzetesen kérték is a pártokat, hogy ha magánemberként részt is vesznek a demonstráción, politikai jelvényeket ne használjanak. Ennek megfelelően politikai pártokra utaló táblák nem voltak a rendezvényen.”¹⁹⁵

Az ellenzéki pártok is bíralták a pályázat lebonyolításának módját és következményeit: „Az LMP keresetet nyújt be a Fővárosi Törvényszékhez, hogy bírói úton kényszerítse ki a trafikpályázatok nyilvánosságát - jelentette be keddi, budapesti sajtótájékoztatóján Schiffer András. A független képviselő elmondta: még április 30-án arra kérték a Nemzeti

¹⁹² Nem sikerült interjú készítenünk az egyesület vezetőivel.

¹⁹³ http://index.hu/gazdasag/2013/05/07/jol_jart_a_titkolozo_trafikos-egyesulet/

¹⁹⁴ http://www.nyugat.hu/tartalom/cikk/erdekkepviseletet_hoznak_letre_a_trafik_karosultak

¹⁹⁵ http://hvg.hu/itthon/20130515_Utcara_vonultak_a_trafikosok_azt_hitem_n

Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt.-t, hogy tegyék számukra megismerhetővé a kiskereskedelmi dohánykoncesszióra beérkezett pályázatok teljes dokumentációját, illetve az egyes pályázatok pontszámait. Hétfőn megérkezett hozzájuk a Zrt.-t vezető Gyulay Zsolt válasza, amelyben a vezérigazgató megtagadta a pályázatok kiadását - közölte.”¹⁹⁶

A Jobbik sem maradt tétlen: „eseti országgyűlési vizsgálóbizottság felállítását kezdeményezte a trafikpályázat ügyében - jelentette be *Szilágyi György* országgyűlési képviselő. Az ellenzéki párt képviselője szerint bűncselekmény gyanúját veti fel, hogy bizonyos hírek szerint helyi fideszes vezetők dönthettek, illetve tehetek javaslatot arra, kik nyerjék meg az egyes pályázatokat. Közölte, más információk szerint sok helyen komoly pénzeket kellett fizetni egy-egy pályázat elnyeréséért, ez pedig szavai szerint a vesztegetés és a korrupció gyanúját veti fel. Álláspontja szerint, amikor ilyen [hírek](#) jelennek meg a médiában, akkor az ügyészségnek hivatalból kellene vizsgálatot indítania.”¹⁹⁷ A párt aktivistái a Fidesz székház előtt is tüntettek a trafikosok mellett.¹⁹⁸

A vesztesekkel, a pályázattal elégedetlenekkel sokan szimpatizáltak. A közvélemény kutatások szerint a lakosság többsége elutasította a pályázatot és a bonyolításának módját: „A megkérdezettek alig egyötöde ért egyet az Orbán-kormány trafikpályázatával, a többség elutasítja azt, hogy a kormány döntsön arról, ki árulhat cigarettát. A magyarok közel fele szerint nem szakmai, hanem politikai/ismerősi alapon lettek a nyertesek kiválasztva. Még a kormánypárti szavazók közül is minden negyedik korrupciógyanusnak ítéli a pályázatot. Eközben a lakosság 71 százaléka már hallott a trafikügyről - áll a Policy Solutions politikai elemző intézet Mediánnal közösen végzett hétvégi közvélemény-kutatásában. A Policy Solutions politikai elemző intézet a Mediánnal közösen 500 fős országos reprezentatív telefonos kutatást végzett a trafiktvörvény lakossági megítéléséről 2013. május 4-én és 5-én. Arra a kérdésre, hogy hallott-e a Nemzeti Dohánybolt pályázatok eredményeiről, a lakosság 29 százaléka válaszolt nemmel, miközben a magyarok túlnyomó többsége, 71 százaléka már értesült erről a hírről.”¹⁹⁹

ÚJABB PÁLYÁZATOK

A kormány és a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt. vezetése érzékelte a közvélemény növekvő elégedetlenségét. A pályázat-nyertesek listájának közreadása után pár nappal két ügyben is **módosította a szabályozást**: egyfelől igyekeztek növelni a régi trafikosoknak a koncesszió nyertesek közötti, a közvélemény jelentős része szerint

¹⁹⁶ <http://www.galamuscsoport.hu/tartalom/cikk/209745>

¹⁹⁷ http://index.hu/belfold/2013/04/27/trafik-ugy_a_jobbik_vizsgalobizottsagot_allitana_fel/

¹⁹⁸ http://tablet.hvg.hu/itthon/20130510_Jobbikosok_tuntetnek_a_Fideszszekheznal

¹⁹⁹ http://www.atv.hu/belfold/20130508_a_magyarok_60_szazaleka_ervenytelenitene_a_trafikpalyazatot

indokolatlanul alacsony hányadát. Továbbá megoldást kerestek arra is, hogy 1417 településen nem pályáztak koncesszióért, így ezeken a helyeken a fogyasztók legális úton nem tudnak dohányárut vásárolni.

A miniszterelnök már 2013. május 2.-án csatlakozott a kormány működését bírálókhöz: „Nem engedhető meg, hogy elveszítsék a megélhetésüket azok, akik eddig főállásban trafikot működtettek, de nem nyertek a dohánybolt pályázaton - jelentette ki a kormányfő péntek reggeli rádióinterjújában. Orbán Viktor a Kossuth Rádió 180 perc című műsorában közölte, a kormány keresi a jogi lehetőséget arra, hogy azok a trafikosok, akik eddig dohánytermék-kiskereskedelemről éltek, ne veszítsék el megélhetésüket. Most összesítik, hogy hány ilyen ember van.”²⁰⁰

Az ügyben a kormány részéről illetékes *Lázár János* egy nappal később közölte: „az előzetes becslés alapján mintegy kétszázra tehető az olyan kisvállalkozások száma, amelyek bevételének kétharmadát dohányáru és a hozzá kapcsolódó termékek eladása adja, az emellett alkoholt is forgalmazó vállalkozások száma pedig további néhány száz lehet. A kétszáz régi trafikos jelentős része kapott koncessziót, azoknak pedig, akik nem jártak sikerrel, **felajánlják a pályázatok újraértékelését** - mondta a fideszes politikus. Ezt részben azért is lehet megtenni, mert több mint ezernégyszáz helyen új pályázatot írnak ki, így nincs még lezárva a folyamat - közölte. Az államtitkár szerint körülbelül száz trafikot érinthet majd az újraértékelés, melyet minden esetben külön-külön végeznek el. Bejelentette, a jövő héten felhívást tesznek közzé, erre azoknak a kisvállalkozásoknak, családi vállalkozásoknak a jelentkezését várják, amelyek sikertelenül pályáztak, kiskereskedelmi tevékenységüket hivatásszerűen végezték, és árbevételük döntő hányadát a dohánytermékek értékesítése adta.”²⁰¹ Fontos változás azonban, hogy „az eredeti kiírással szemben, melyen lényegében bárki indulhatott, és sokkal egyszerűbb módon pályázhatott trafikra, most nagyon szigorúak a feltételek. **Csak az pályázhat, aki több mint húsz éve változatlan helyen levő trafikkal rendelkezik, bevételének legalább 80 százaléka dohánytermékek árusításából származott.**”²⁰²

Az ellátatlan falvak, kisvárosok ügyében is gyorsan intézkedett a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt. 2013. május 2-án új koncessziós pályázatot írt ki. **„A koncesszióra kijelölt terület:** A 2013. február 22. napi ajánlati határidővel meghirdetett Koncessziós Pályázati kiírás során, a mai napon az Fdvtv. 10. §. (1) bekezdés a) pontja alapján **eredménytelenként kihirdetett pályázatokkal érintett települések** azzal, hogy olyan településen, ahol az állandó lakosok száma a 2000 (kétezer) főt nem haladja meg, legfeljebb

²⁰⁰ http://index.hu/gazdasag/2013/05/03/orban_is_megszolalt_trafikugyben/

²⁰¹ <http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=642778>

²⁰² http://www.blikk.hu/blikk_aktualis/igy-lehetetlen-trafikot-nyerni-2189961

egy, ahol a 2000 (kétezer) főt meghaladja, legalább egy, és minden 2000 (kétezer) fő lakos után további egy jogosult végezhesse a tevékenységet.”²⁰³

A dohánytermékek forgalmazását jelentősen megkönnyítették ezeken a településeken: **„Dohánytermék-kiskereskedelem dohánybolton kívül más üzletben is folytatható az olyan településen, ahol az állandó lakosok száma a kétezer főt nem haladja meg, feltéve, hogy az üzlet egyébként megfelel a dohánytermékek értékesítésére vonatkozó egyéb jogszabályi előírásoknak. Ilyen értékesítés csak olyan üzletben folytatható, ahol kialakítható olyan elkülönített, térben leválasztott, fenntartott helyiségrész, amely a dohányterméknek az üzletben kötött egyéb jogügyletektől elkülönített módon történő értékesítését teszi lehetővé** úgy, hogy a dohánytermék az üzletben megforduló fiatalok számára sem a dohánytermék fogyasztó számára történő értékesítésekor, sem azt megelőzően vagy követően ne legyen látható.”²⁰⁴

Újból megemlítjük, hogy az ilyen feltételekkel pályázók már a megemelt 10%-os árréssel, és az árusítható termékek bővített körével számolhattak üzleti terveikben.

ÁTMENETI ÉS HOSSZABB TÁVÚ PIACI HATÁSOK

A 2013. május 3-án meghirdetett „korrekciós” pályázat eredményét 2013. augusztus 30-án tették közzé. Milyen folyamatok bontakoztak ki a dohányárak piacán, a készletetés, a „time lag” hónapjaiban?

Számos szakértő, piaci zavarokra, ellátási nehézségekre számított az átállás – a régi piaci szereplők kivonulása és az újak piacra lépése – időszakában.²⁰⁵ Arra hivatkoztak, hogy a nyertesek egy nem elhanyagolható része nem kérelmezte a dohánybolt nyitáshoz szükséges vámhatósági engedélyt, a régi – vesztes – trafikosok pedig sorra abbahagyták a dohánytermékek beszerzését, forgalmazását.²⁰⁶ 2013 június végén „a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit (NDN) Zrt.-nél elmondták: 5297 trafikos ígérte, hogy július elsejéig megnyitja üzletét. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) legfrissebb adatai szerint ugyanakkor az 5400 trafiknyertesből eddig mindössze 4525 vállalkozó adta be a dohánykereskedelmre feljogosító vámhatósági engedélykérelmet, és ebből csupán 3021 kapta meg.”²⁰⁷

²⁰³ <http://nemzetidohany.hu/assets/2013-03-29-Pályázati-felhívás-ND-Nonprofit-Zrt.-végleges.pdf>*

²⁰⁴ http://nemzetidohany.hu/assets/Nyilvános-koncessziós-pályázati-kíráás_2013.05.02..pdf

²⁰⁵ http://index.hu/gazdasag/2013/05/29/cigaretta_nelkul_marad_az_orosz_juliuistol/
http://index.hu/gazdasag/2013/06/17/hianyicikk_lesz_debrecenben_a_cigi/

²⁰⁶ <http://www.hir24.hu/gazdasag/2013/02/27/sorba-kell-majd-allni-a-cigarettaert/>

²⁰⁷ http://hvg.hu/gazdasag/20130625_Kokemeny_napok_ele_neznek_a_megrogzott_do*

A borúlátó becslések, várakozások azonban nem teljesültek. Nem volt különösebb zavar ezen a termékpiacon. A dohányosok némi erőfeszítéssel továbbra is hozzájuthattak a kívánt cigarettához, szivarhoz, vágott dohányhoz. „A Nemzeti Dohányboltok 80 százaléka nyitott ki határidőre, azaz július elsejére - derül ki a ND Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt. közleményéből.”²⁰⁸

A zökkenőmentes átmenet esélyeit növelte, hogy **sok dohányos – számítva az ellátási nehézségekre, áremelésre – ezekben a hónapokban a szokásosnál nagyobb készleteket gyűjtött.** A kiskereskedelem a KSH szerint 2013. első negyedévében 75,4, a második negyedévben 91,7 milliárd forintért értékesített dohányárut. A harmadik negyedévben a forgalom visszaesett 87,8 milliárd forintra.²⁰⁹ A nemzeti dohány boltok kezdetben igen visszafogott forgalmát a csökkenő adóbevételek is jelezték: A „NAV adatai szerint a tavalyi év hasonló időszakához képest júliusban 6 milliárd forinttal, augusztusban pedig már 12 milliárddal csökkent a cigaretta eladásból származó jövedékiadó-bevétel.”²¹⁰

3. tábla

A dohánytermékek éves forgalma

Év	cigaretta, szivarka, szivar (millió db)	előző év = 100%
2010	12021.48	
2011	13196.16	109.2
2012	12948.41	98.1
2013	9816.76	75.8

Forrás: NAV

A jövedéki termékek szabadforgalmi adatainak statisztikája – amely a legális dohányáru forgalom egyik (nem problémamentes, de használható) mutatójának, a dohánytermékek forgalmának két éve tartó csökkenésének gyorsulását jelzi. A dohányáruk legális forgalmának 2012-ben tapasztalható csökkenése 2013-ban felgyorsult, a forgalom ebben az évben mintegy 25%-kal esett vissza. (lásd 3. tábla)

A 2013. éven belüli forgalom adatai viszont mutatják a piac átalakulását megelőző készlet felhalmozást, majd az ezt követő visszaesést. (lásd 4. tábla)

²⁰⁸ http://index.hu/gazdasag/2013/07/09/ultimatumot_kaptak_a_renitens_trafikosok/

²⁰⁹ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_okfbo02c.html

²¹⁰ <http://velemenyevezer.444.hu/2013/09/12/egyre-feketebb-a-magyar-cigi/>

Jövedéki termékek szabadforgalmi adatai havi bontásban 2013-ban

2013	cigaretta, szivarka, szivar (millió db)	fogyasztási dohány összesen (ezer kg)
január	717.04	355.68
február	804.39	431.02
március	917.34	452.52
április	992.93	439.08
május	926.37	447.13
június	1054.75	523.90
július	672.79	429.70
augusztus	960.52	333.48
szeptember	915.16	491.34
október	583.99	492.21
november	518.88	378.90
december	722.60	411.19

Forrás: NAV

2013 közepéig – különösen a második negyedévben - nőtt a dohánytermékek forgalma, ezt követően, főként az év utolsó hónapjaiban, a forgalom drámai visszaesését figyelhetjük meg. Egy fontos megszorítást azonban tennünk kell: nem esett szó eddig a fekete-kereskedelem méretéről és méret változásairól. A fenti két táblázatban **a legális – az adóraktárakból kikerülő jövedéki termékek – forgalom adatait mutattuk be.**

Az **Atradius Hitelbiztosító tanulmánya** már 2013 áprilisában, a dohánytermékek forgalom csökkenését és az illegális kereskedelem arányának növekedését prognosztizálta: "Valószínűsíthető az is, hogy a teljes magyar dohánypiac forgalma is csökkenni fog, mivel a körülményesebb hozzáférés és a vélhetően tovább dráguló dohánytermékeket is néhány százalékkal kevesebben engedhetik majd meg maguknak." ..."ez a két tényező valójában csak

a változást teszi biztossá, de nem feltétlenül eredményezi majd a valós fogyasztás visszaesését. Hatással lesz a rendszerváltás a beszerzési csatornákra; ismét erősödhet a feketepiac és a magánimport aránya a forgalomban. Tavaly a „feketén” értékesített cigaretta aránya a teljes eladott mennyiség 4 százalékát tette ki, a hitelbiztosító tanulmánya szerint ez az idén, év végére (2013 végére L.M.) akár a 10 százalékot is elérheti.”²¹¹

A dohánytermékek feketepiaci forgalma tovább növekedett a nemzeti dohányboltok megnyitása utáni hónapokban. A GfK 2013. augusztus-szeptemberi kutatásai szerint: „Az elmúlt években tapasztalt csökkenő tendencia után a tavalyi volt az első év, amikor a feketepiac a több jövedéki adóemelésből fakadó árnövekedés hatására rövid idő alatt ismételen nőni kezdett: a külföldi cigarettatermékek aránya 2011-ben még 4,2 százalék, 2012-ben 5,8 százalék volt, ami idén 7,7 százalékra emelkedett. A közlemény megjegyzi, hogy a kutatás még az értékesítési helyek beszűkülése és a 10 százalékos minimum kiskereskedelmi árús bevezetése előtti állapotot tükrözi, továbbá a tanulmány nem terjed ki a kisebb városokra és falvakra és az egyre nagyobb piacrészt birtokló vágott dohánytermékek feketepiacára sem. Mindezek együttes hatását számításba véve a feketepiac becsülhető aránya már jelentősen meghaladhatja a 8 százalékot.”²¹² A kutató intézet 2013 őszén a feketekereskedelem további növekedését regisztrálta: „A cigaretták illegális forgalma 11,8 százalékra nőtt a tavalyi év végére Magyarországon a GfK Hungária november-decemberben elvégzett kutatása szerint a május-június hónapban készült első tanulmányban mért csaknem 8 százalék után.”²¹³

A Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit (NDN) Zrt. szakértői nem vitatták a feketekereskedelem terjedését, de a GfK által mértnél kisebb arányokat, terjedési sebességet valószínűsítettek. A kormány értékeléseiben is nagy hangsúlyt kapott, hogy az átállás okozta átmeneti visszaeséséről van csupán szó. 2013. október első napjaiban az illetékes helyettes államtitkár szerint: „Úgy tűnik, hogy a végéhez közelít a cigarettakereskedelemben az átmeneti időszak, amely július elején, a dohányboltok hálózatának kialakításával kezdődött meg – erre következett a legújabb adatokból a nemzetgazdasági tárca adóügyi helyettes államtitkára, *Pankucsi Zoltán* a Magyar Nemzetnek elmondta: augusztusban a dohányforgalmazók 24 milliárd forint jövedéki adót fizettek be a közkasszána, az összeg alatta maradt a tavalyi – egyébként kiugró – értékeknek. – Szeptemberben viszont jóval több pénz érkezett, a bevétel akár a 35 milliárdot is meghaladhatja – közölte a minisztériumi

²¹¹ http://hvg.hu/gazdasag/20130417_Jon_a_feketepiac_es_az_alacsony_forgalmu

²¹² http://www.napi.hu/magyar_gazdasag/nemzeti_dohanybolt_helyett_sokan_az_aluljaroban_vasarolnak.564830.html

²¹³ <http://www.hirado.hu/2014/01/17/osszefogast-surgetnek-a-feketepiac-visszaszoritasaert-a-dohanyipari-befektetok/>

vezető, majd megjegyezte: eszerint az elmúlt hónap legális cigarettakereskedelméhez már a korábban megszokott bevételi értékek kapcsolódtak.”²¹⁴

A „normális” állapotok azonban a következő hónapokban sem álltak vissza: „az (2013 L.M.) októberi előzetes adatok szerint a cigaretta jövedéki adójából származó bevétel 18 milliárd forint, ami alig több mint a szeptemberi bevétel fele. A trend miatt az NGM elemzői szinten 26 milliárd forint kieséssel számol, ami áfabevétel-csökkenéssel együtt nagyjából 40 milliárd forint mínuszt jelenthet.”²¹⁵

Míg a kormány a GfK-nak a nem adózó– dohánykereskedelemre vonatkozó becsléseit túlzottnak tartotta, mások az eldobott cigarettás dobozok véletlenszerűen gyűjtött halmazába²¹⁶nem kerülő, illegálisan forgalmazott, fogyasztott dohányossal kalkulálva a fekete forgalom még nagyobb arányát feltételezték. „Egyre kezelhetlenebb méreteket ölt a dohánylevelek termőföldről vagy szárítóból történő lopása. Kialakult egy “saját fogyasztásra” termelő réteg, és az interneten is elterjedtek a dohány vetőmagot, dohánylevelet, vágott dohányt kínáló hirdetések – mondta a Magyar Dohánytermelők Országos Szövetségének (Madosz) elnöke. *Bényei Illés* szerint az utóbbi időben egyre többször fordul elő a térségben a dohányültetvények megkárosítása, több alkalommal pedig a szárítóokban lévő dohányleveleket is ellopják a tolvajok – közölte a Magyar Távirati Iroda.”²¹⁷

A dohányárak feketepiacának bővülését két tényező együttes hatására vezették vissza az elemzők, illetve a jelenséget bemutató riportok, újságcikkek szerzői: az árrés előírt növekedésére és a legális vásárlási lehetőség nélkül maradt dohányosok beszerzési stratégiájának változásaira. Például „sokkal olcsóbb beszerezni egy Feszt márkájú ukrán cigit 470 forintért, mint megvenni a legális árut ennek a duplájáért. A furtaikban kapható füstöltnivaló közül jelenleg talán a vágott dohány a legolcsóbb: a negyvengrammos csomag 820 forintba kerül. Igaz, sokan vannak olyanok, akiknek ez az ár sem megfizethető, ezért ők a vágott dohányt is kéz alól szerzik be.”²¹⁸

A KORMÁNY ELLENLÉPÉSEI – ÚJABB PÁLYÁZAT

A kormány előbb **adminisztratív** intézkedésekkel próbálta elhárítani a szabályozás nem tervezett, kedvezőtlen hatásait. **Növelték a piac ellenőrzési akciók számát**²¹⁹, és **bővítenék az ellenőrök hatáskörét**: „A szaktárca őszi adótörvény-javaslatára ezért azt indítványozza, hogy váljék szélesebbé az illegális cigarettaszállítmányokat felkutató

²¹⁴ http://mno.hu/magyar_nemzet_gazdasagi_hirei/lecsaptak-az-illegalis-dohanyra-1188326

²¹⁵ http://www.napi.hu/magyar_gazdasag/zuhanas_cigarettafronton_meglepodott_a_kormany.568816.html

²¹⁶ Ezeken a méréseken alapul a kutató becslése.

²¹⁷ http://www.piacprofil.hu/kkv_cegblog/sokmilliarden-ongol-a-trafikrendszer/

²¹⁸ Kácsor Zsolt (2013)

²¹⁹ Lásd például: http://index.hu/gazdasag/2013/06/28/dohanyrazziat_indit_a_nav_juliusban/

pénzügyőrök ellenőrzési lehetősége. A tervek szerint a jogszabály kifejezetten lehetőséget adna arra, hogy a hatósági személyek beléphessenek minden olyan helyiségbe, és átkutathassanak minden olyan épületet, amelyről alappal feltételezhető, hogy ott engedély nélküli dohányárut rejtettek el. – A tervezett szabályok természetesen tartalmaznák a szükséges garanciális elemeket – tette hozzá a helyettes államtitkár.”²²⁰

Újabb fontos adminisztratív intézkedés, hogy **a helyi közigazgatás vezetője jelölhet ki – átmeneti időre – dohánypiaci szereplőket:** „A trafik nélkül maradt településeken a helyi polgármester nevezhet meg egy korábban is dohányt árusító helyet, ami ideiglenes trafikként működhet. A polgármester csak jelöl, a végső döntést a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt. hozza meg, a kijelölés pedig legfeljebb tizenkét hónapra szólhat, vagy addig, amíg sikeres trafikpályázat nem érkezik az NDN-hez.”²²¹ Továbbá „a kijelölt boltoknak erre az átmeneti időszakra nem kell komoly összegeket befektetnie az üzletek kialakítására, bizonyos feltételeknek azonban meg kell felelniük, például fontos, hogy kívülről ne lehessen belátni az árusítóhelyre. De cégért kötelezően nem kell kitenniük, elég a Nemzeti Dohánybolt felirat.”²²²

A dohánybolt nélkül maradt közel másfélezer település ellátási gondjait kívánta enyhíteni a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt. 2013. augusztus 12-én kiírt újabb, immár **harmadik koncessziós pályázata** is. Ebben továbbra is áll, hogy „**Dohánytermék-kiskereskedelem dohánybolton kívül más üzletben is folytatható** az olyan településen/kerületben, ahol az állandó lakosok száma a kétezer főt nem haladja meg, feltéve, hogy az üzlet egyébként megfelel a dohánytermékek értékesítésére vonatkozó egyéb jogszabályi előírásoknak. Ilyen értékesítés csak olyan üzletben folytatható, ahol **kialakítható olyan, az üzlet más részeitől legalább mozgatható vagy rögzített, nem átlátszó térelválasztóval**, így különösen paravánnal vagy függönnyel elkülönített, **térben leválasztott, fenntartott helyiségrész, amely a dohányterméknek az üzletben kötött egyéb jogügyletektől elkülönített módon történő értékesítését teszi lehetővé** minden esetben úgy, hogy a dohánytermék az üzletben megforduló fiatalkorú számára sem a dohánytermék fogyasztó számára történő értékesítésekor, sem azt megelőzően vagy követően ne legyen látható.”²²³

²²⁰ http://tablet.mno.hu/magyar_nemzet_gazdasagi_hirei/lecsaptak-az-illegalis-dohanyra-1188326

²²¹ http://index.hu/belfold/2013/07/18/atterunk_a_nyugtatora/

²²² http://index.hu/gazdasag/2013/07/02/a_polgarmesterek_jelolhetik_ki_az_atmeneti_trafikokat/

²²³ http://nemzetidohany.hu/assets/Kiiras_3.-palyazati-kor_teljes_2013.08.12.pdf

A DOHÁNYGYÁRAK ÉS NAGYKERESKEDŐK AZ ÚJ RENDSZERBEN

A kormány és a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt. a piacra lépés és a piacellenőrzés részleges újraszabályozásától a nem tervezett hatások megszűnését, gyengülését is remélte. A sajtóban és a közélet egyéb terein eközben újabb és újabb részletek láttak napvilágot a koncesszió-, és immár új dohánybolt tulajdonosok vélt vagy valós politikai kötődéseiről, illetve a nagy szállítókhöz fűződő egyoldalú függésre utaló kapcsolatairól. Nem csendesítette, hanem erősítette a koncessziók elosztását bírálók hangját, hogy például „*Gyulay Zsoltnak*, a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt. vezérigazgatójának nemcsak a sógora, hanem a sógornője is nyert trafikpályázaton.”²²⁴

A kormány nem cáfolta, hanem értelmezte az ilyen híreket. A Miniszterelnökséget vezető államtitkár szerint a dohánytermék piac egyik fontos szereplője áll a sajtóban megjelent, a pályázatot, koncessziók elosztását bíráló újságcikkek mögött: „Először Brüsszelben lobbiztak, majd a törvény elfogadását próbálták megakasztani, végül politikai lejárató akciót szerveztek” - állítja a Philip Morris dohányipari multicegről *Lázár János*, aki szerint a trafikpályázatok nyerteseinek 90 százalékánál az ellenzéki sajtó sem tudott fideszes kötődést kimutatni. Lázár szerint a Philip Morrisnak súlyos érdeksérelmet okozott az átalakítás. „Világosan megüzenték nekünk, hogy mindent el fognak követni az új rendszer július 1-i bevezetésének megakadályozására. Egy ekkora üzletnél nem számít néhány százmillió forint egy kommunikációs kampányra” - teszi hozzá.²²⁵ Hasonló érveket használt *idősebb Sánta János*, a Continental tulajdonos-igazgatója: „Ezeket a lapokat az érdeksérelmet szenvedett cégek segítik tudatosan. Valakinek érdeke, hogy a Continentalt tovább sározzák.”²²⁶ **Sánta és Lázár tehát megnevezte az 2012-ben indított dohánytermék-piac szabályozás-sorozatban nyertes és vesztes nagy szállítókat.**

A nagy **dohányáru** szállítók közötti politikai eszközökkel is folytatott verseny éleződése nem független attól, hogy a csökkenő fogyasztás és a fekete-kereskedelem gyors terjedése miatt **folyamatosan zsugorodó piacon próbálták megőrizni vagy növelni a részesedésüket.** A romló piaci helyzet, a csökkenő forgalom már 2012-ben rontotta vállalatok teljesítményét „A BAT Pécsi Dohánygyár Kft. 2010-ben 1,9 milliárd, 2011-ben 3 milliárd, 2012-ben már 4,2 milliárd forint veszteséget produkált Magyarországon, míg az ipar (értsd dohányipar L.M.) vesztesége 2010-ben 5,3 milliárd, 2011-ben pedig 8,6 milliárd forint volt a nyilvános cégbírósági adatok alapján - olvasható a dohánygyár

²²⁴ http://index.hu/belfo*ld/2013/05/31/a_dohanyfonok_ket_rokona_is_nyert_a_trafikpalyazaton/
²²⁵ <http://hetivalasz.hu/itthon/a-heti-valasz-minden-eddigi-vaddal-szembesitette-az-allamtitkart-63634/>

²²⁶ <http://www.168ora.hu/itthon/dohanykoncesszio-continental-trafikbotrany-santa-janos-114374.html>

közleményében.²²⁷Továbbá: „A BAT-nál csökkenő, a konkurensnél stagnáló üzemi eredményt mutat a mérleg. Adózás előtti eredményben sem remekelnek a cégek: a Philip Morrisnál 1 milliárd forint közelébe, a BAT-nál 1 milliárdról 756 millió forintra süllyedt. A különbség, hogy utóbbi cég 3,1 millió forint mérleg szerinti eredményt hozott (630 milliós osztalékfizetés mellett), míg a Philip Morris 900 milliós osztalékfizetés mellett nem mutatott ki mérleg szerinti eredményt. A jóval kisebb árbevételű, magyar tulajdonban levő Continental Dohányipari Zrt. az előző két nagyhoz hasonlóan ugyancsak nem remekelt 2012-ben, a cigarettapiaci gyengülés ennél a vállalatnál is tetten érhető. Nettó árbevétele 19,1 milliárdról 23,4 milliárd forintra nőtt, az egyéb ráfordítások 12-ről 15,8 milliárd forintra emelkedtek (a jövedéki adó miatt), az üzemi eredmény pedig 200 millió forint alá csökkent. A cég adózás előtti eredménye 165 millió forint volt, mérleg szerinti eredménye pedig 122 millió, osztalékot nem fizetett a vállalat.”²²⁸

Ilyen piaci helyzetben különösen fontos a versenyző nagy szállítók számára, hogy a nemzeti dohányboltok kínálatában, a polcokon a termékeik milyen arányban és elhelyezésben jelennek meg. A 2013. áprilisi törvénymódosítás megszüntette a polcpénzt, tiltja a kizárólagos szerződéseket és más kedvezmények nyújtását is kizárja. Ez nem egyformán hatott a piaci szereplőkre. A Continental tulajdonos-vezérigazgatója nem titkolta, hogy az új szabályozás nekik kedvez: „Persze a multik nem szeretnék, ha bevezetnék az új rendszert. Mert éveken keresztül rengeteg polcpénzt fizettek ki. Megvették „kilóra” a kiskereskedőket, hogy csak az ő termékeiket árulják, mi vagy más kisebb és nagyobb gyártók pedig ne kerüljünk fel a polcra. Úgy pedig nagyon nehéz eladni egy terméket, hogy a fogyasztó nem találkozik vele. 1996-ban, amikor kezdtünk, még sok üzletben árulták a termékeinket, aztán a multik különböző marketingszerződésekkel „kivásárolták alólunk a boltokat”, s már az úgynevezett polctárgyalásra sem hívtak meg bennünket. A trafiktörvény megszüntette a kisebb dohányipari cégek versenyhátrányát, többek között azzal, hogy tilt minden olyan marketingtevékenységet, így a polcpénzt is, amivel tisztességtelen előnyt szerezhettek a multik, illetve kizoríthatják a hazai gyártókat. Nagy öröm lenne számomra, ha Magyarországon – persze az uniós versenyhelyzetet figyelembe véve – mindenki arra törekedne, hogy egymást, magyar termelőket, magyar munkáltatókat segítenénk, és nem azokat a külföldi tőkéket, akik innen csak elviszik a termelést és a pénzt is. A trafiktörvény elsődleges célja ugyan nem ez, de azért az ellenzőinek erre a szempontra is figyelemmel kellene lenniük.”²²⁹

²²⁷http://www.portfolio.hu/vallalatok/kkv/fustbe_mennek_a_pecsi_dohanygyar_beruhazasi_tervei.184181.html

²²⁸ http://index.hu/gazdasag/2013/06/04/gyengultek_a_dohanycegek/

²²⁹http://www.delmagyar.hu/hodmezovasarhely_hirek/a_continental_a_trafikpalyazatrol_/2331157/

A szabályozás vesztesei is léptek: „A közleményben rámutatnak arra, hogy a BAT Pécsi Dohánygyár Kft. az iparág legnagyobb beruházója Magyarországon, amely a magyarországi dohány jelentős részét felvásárolva több ezer ember megélhetését biztosítja. Egy ilyen piaci helyzet azonban a vállalatot 2013-2014-re tervezett, mintegy 15 milliárdos **hazai beruházásai felfüggesztésére kényszeríti.**”²³⁰

ÚJABB FEJLEMÉNYEK (2013 UTOLSÓ ÉS 2014 ELSŐ HÓNAPJAI)

A tanulmány e változatát 2014 márciusában fejeztük be. 2013 utolsó negyedének, és 2014 első heteinek szabályozási eseményeit, piaci folyamatait csupán bemutatjuk, hiszen nem rendelkezünk az értékeléshez, a hatáselemzéshez minimálisan szükséges időtávval.

A dokumentumokból, statisztikai adatokból, interjú részletekből a dohánytermék forgalom további zsugorodására, a feketepiac bővülésére következtethetünk. Ez kedvezőtlenül hatott az új nemzeti dohányboltok teljesítményére is. 2013 novemberében a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt. vezérigazgatója az MTI-nek adott nyilatkozatában elismerte, hogy „Kimutatásaik szerint a 6300 dohányboltból, a hipermarketekben, plázákban, benzinkutakon működő 200 dohánybolt a piaci forgalom 17 százalékát lefölözte. Ezzel szemben 2500 trafik a megélhetés határán van.”²³¹ 2013 december végén „...a kormány számára készült jelentés a siralmas forgalmi adatokat felidézve elismeri, hogy **a nemzeti dohányboltok jelentős része működési nehézségekkel küzd, bevételeik elmaradnak, vagy épphogy eléri a fenntarthatósági szintet.** Mindez megerősíti a dohánypiaci berkekből származó értesüléseinket, miszerint háromból két trafik eleve veszteséges.”²³²

A kormány a **piacszabályozás újabb módosításával** reagált a nem tervezett jelenségre: „Az aránytalan forgalomkülönbségekkel indokolta a dohánytermék-kiskereskedelmi tevékenységhez kapcsolódó engedélyezési eljárás szabályairól szóló kormányrendelet módosítását a Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt. vezérigazgatója.”²³³

A 2013. november 28-án megjelent kormányrendelet szerint

„Dohánybolt nem létesíthető olyan építményben, illetve nem választható le olyan építményből, amelyben

a) 2500 m²-nél nagyobb alapterületű eladótérrel rendelkező üzlet (kereskedelmi egység),

²³⁰http://www.portfolio.hu/vallalatok/kkv/fustbe_mennek_a_pecsi_dohanygyar_beruhazasi_tervei.184181.html

²³¹ http://hvg.hu/gazdasag/20131129_Tul_sokat_kaszaltak_ezert_teszik_ki_a_tra

²³² Danó – Batka (2013)

²³³ <http://privatbankar.hu/kkv/ezert-nem-lehetnek-trafikok-a-plazakban-es-a-benzinkutakon-263618>

b) üzemanyagtöltő állomás (illetve azt kiszolgáló kereskedelmi egység) működik.

2.6. Dohánybolt nem létesíthető továbbá

a) a 2.5. pontban meghatározott építményhez kapcsolódó (azt kiegészítő) üzletsoron akkor sem, ha az egyébként

a 2.5. pontban meghatározott építménytől fizikailag elkülönül;²³⁴

Mindez hétköznapi nyelvre fordítva azt jelenti, hogy „Csak 2014. május 30-ig működhetnek nemzeti dohányboltok 2500 négyzetméternél nagyobb eladóterű bevásárlóközpontokban, hipermarketekben illetve a benzinkutakon is”. Továbbá „A rendelet szerint a fent említett helyek környékén (parkolóban, parkban) sem működhetnek trafikok május 31-től, azok sem, melyek a vámhatósági engedélyt egyébként megkapták és jelenleg is üzemelnek.”²³⁵

A dohánypiac konszolidálását szolgálná a kormányrendelet azzal is, hogy 2014. május 31-től „Dohánybolt nem működhet másik dohánybolt bármely bejáratától számított 200 méteres távolságon belül.”²³⁶ (Nem világos, hogy melyik dohánybolt bejáratáról számolják a métereket.)

A piacsabályozás eme újabb módosításainak a hatásairól néhány, a piaci részesedésre vonatkozó becslést tudunk csak megosztani az olvasóval: „a módosítás leginkább a Tesco ellen megy, ugyanis az áruházlánc 116 ilyen dohányboltos hipermarketét érintené. Az Auchan 19, az Interspar 31, a CBA viszont csak 3 ilyen üzlettel rendelkezik.”²³⁷

Az újabb szabály-módosítás vesztesei közé kerülhetnek a benzinkutakat működtető nagy olajvállalatok is. **„Az OMV-t és a Molt igen érzékenyen érinti a benzinkutakon lévő trafikok jövő májusig történő tervezett bezárása. Egy új kormányrendelet szerint ugyanis 2014. május végéig a töltőállomásokon és hipermarketekben üzemelő dohányboltoknak be kell zárniuk. Az osztrák olajcég 90, a Mol 63 trafikot veszít ezzel. Az OMV közlése szerint ráadásul a dohányboltokba történő beruházások túlnyomó részét az cég fedezte.”**²³⁸

²³⁴ A Kormány 453/2013. (XI. 28.) Korm. rendelete a dohánytermék-kiskereskedelemmel összefüggő egyes kormányrendeletek módosításáról

²³⁵ http://hvg.hu/gazdasag/20131128_Kirugjak_a_trafikokat_a_benzinkutakrol_es

²³⁶ A Kormány 453/2013. (XI. 28.) Korm. rendelete a dohánytermék-kiskereskedelemmel összefüggő egyes kormányrendeletek módosításáról

²³⁷ http://index.hu/gazdasag/2013/12/11/trafikszabalyozas_a_tescora/

²³⁸ http://hvg.hu/gazdasag/20131129_Igy_erinti_a_Molt_es_az_OMVt_a_trafikbez

ELEMZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK

Összefoglaljuk a tanulmány főbb állításait – és kielégítő válasz nélkül maradt dilemmáit.

Miért hozták a törvényt?

Tanulmányunkban bemutattuk, hogy nem magától értetődő, hanem magyarázatra szorul, hogy miért hozták az elemzésünk középpontjába állított 2012.évi CXXXIV. törvényt. Nem indokolta egy negatív externális hatás váratlan és radikális erősödése törvényhozó buzgalmát: a magyarországi dohányzási szokásokban, a dohányosok arányában nem következett be drámai romlás az elmúlt három-négy évben. Nem jellemezték továbbá komoly piaci zavarok, ellátási nehézségek a dohányárak piacát. Nem csökkentek drámaian a költségvetés dohányjövédéki bevételei – nem nőtt ugrásszerűen az illegális forgalom. Szabályozási adósságnak sem találtuk nyomát. A dohánytermékek forgalmazását alig egy évvel korábban megszigorította a magyar törvényhozás. Miért volt szükség az újabb törvényre? Miért nem várták meg törvényjavaslat betérjesztői, hogy az előző törvény és a végrehajtási rendeletei kifejtessék hatásukat?

A törvény napirendre kerülésének, elfogadásának fontos ösztönzője volt, hogy a 2010-ben nyertes, a parlamentben kétharmados többséggel rendelkező Fidesz-kormány **gazdaság és társadalom politikájának meghatározó elemei a központosítás²³⁹ és az újra államosítás.²⁴⁰ Hogy Magyarországon az „irányított kapitalizmus” bevezetése zajlik.²⁴¹ A miniszterelnök is elmondta, hogy a dohánytermékek piacának újraszabályozása az államosítás, a centralizálás egy eleme, kísérleti terepe: „A kormányfő szerint ennél nagyobb súlyú ügyek is lesznek még a jövőben, amik hasonló vitákat fognak kiváltani, mert ,lesznek még ilyen piacokat átszervező lépéseink ebben a ciklusban és a későbbiekben is’. ”Ha úgy gondoljuk, hogy a kis- és középvállalkozóknak esélyt tudunk nyitni, akkor, ha kell, a törvények keretein belül, az európai versenyszabályokat tiszteletben tartva oda beavatkozunk és átszervezzük a dolgokat” - mondta a kormányfő.”²⁴²**

²³⁹ Kornai (2012)

²⁴⁰ Voszka(2013)

²⁴¹Tölgyessy Péter (2013)

http://mandiner.hu/cikk/20130619_tolgyessy_peter_iranyitott_nemzeti_kapitalizmus

²⁴² http://index.hu/belfold/2013/05/30/orban_lesznek_meg_piacokat_atszervezo_lepeseink/

A „korszellem”, a 2010 utáni kormányzasi tervek és a szabályozási kultúra átalakulása nem magyarázza a törvényt, ám **lehetővé tette, hogy a korábbi szabályozás módosításában érdekeltek alkuereje, kapcsolati tőkéje és befolyása érvényesülhetett**, hogy napirendre tűzték és elfogadták. A történet rekonstruálása során kiderült, hogy a dohányboltoknak szállító, egymással versengő **nagyvállalatok** eltérő intenzitással és hatékonysággal részt vettek a szabályozási folyamatban, az állam befolyásolásában és a pályázók mobilizálásában. A hazai piac egyik fontos szereplője, felhasználva politikai kapcsolatait, kezdettől részt vett a dohánytermék piac szabályozásának az átalakításában. A polcpénz megszüntetése, a boltokban kötelezően tartandó dohánytermék-márkák listájának összeállítása, a vállalathoz kötődő alvállalkozók, ügynökök részvételének szorgalmazása a koncessziós pályázatokon jelzi a részvételüket. Ma még nem tudjuk, hogy a szabályozás befolyásolása módosítja-e a piaci részesedéseket.

A szabályozás átalakításának, a törvény elfogadásának fontos oka lehetett **a nomenklátúra építés** is. A dohánytermék piac-szabályozás történetének rekonstruálása során jelentős számú olyan interjú részletet, személyes közlést, sajtóhírt találtunk, amely dokumentálta, hogy a helyi hatalom részt vett a koncessziók elosztásának a folyamatában. **Politika vezérelte elosztásra utal** a nagyszámú politikus-rokon, barát, szimpatizáns a nyertesek listáján.

A törvény születésének oka volt továbbá közvélemény támogatásában mérhető a **várható politikai haszon**. A lakosság nagy többsége támogatja a fiatalok dohányzásának visszaszorítását és ezzel a közjó növelését. Aligha véletlen, hogy a dohányzás visszaszorítása volt a törvény betervezésének, elfogadásának legfontosabb deklarált célja.

Hogyan teljesültek a deklarált célok?

A törvény életbe lépése óta eltelt másfél év nem elegendő a dohányzási szokások változásainak megbízható mérésére. A törvény elfogadása után radikálisan csökkent **a legálisan** dohányt árusító üzletek, beszerzési pontok száma. Az illetékes állami hatóságok nemcsak a beszerzési pontok számát csökkentették, de szigorították az ellenőrzés rendszerét, növelték az ellenőrzések számát, a büntetési tételeket. Ezzel a törvényhozók és a kormány kivívták a hazai és a nemzetközi dohányzás ellenes szervezetek és sajtómunkások elismerését.²⁴³

A törvényhozó-szabályozó kinyilvánított szándékai közül a parlamenti vitákban és a szabály-indokolásokban gyakran szerepelt továbbá a magyar vállalkozók, **a hazai középosztály helyzetének javítása, illetve a munkahelyteremtés a hátrányos helyzetűek számára**. Az értékesítési pontok egy része a külföldi többségű vállalatok

²⁴³ <http://www.origo.hu/itthon/20131008-orban-dijat-kapott-a-dohanyzas-visszaszoritasaert.html>

üzletközpontjaiban, hipermarketjeiben, áruházaiban, benzinkútjainál szűnt meg, ezért a magyar kisvállalkozók, kereskedők gyakorisága valószínűleg nőtt a dohány kiskereskedelemben a törvény hatályba lépése után. A gazdaságpolitika és szabályozás nemzeti elkötelezettségének e mutatója azonban nem tartalmazza a magyar többségi tulajdonban levő, a dohányforgalom megszűnése miatt megszűnt dohányboltokat, meggyengült kisboltokat, vendéglőket. A dohányárak fekete kereskedelmének növekedése miatti jövedelem kiesésének az új nemzeti dohányboltok bevételeire gyakorolt negatív hatását sem mérik ezek az arányok.

A megváltozott szabályoknak a munkaerő piaci hatásairól – az újonnan felvett, illetve a forgalom kiesés miatt elbocsátott munkavállalók számáról - nincs megbízható adatunk. A szakszervezetek feltételezte tömeges elbocsátásokra azonban nagy valószínűséggel nem került sor a kereskedelemnek ebben a szektorában.

Mesterterv vagy együttmozgás?

Az eddigiek alapján nem bizonyítható, hogy a törvény átalakítása valamiféle központi szándék, mesterterv alapján zajlott. A hatalom központjából vezérelt koncesszió elosztás kizárólagos magyarázó erejét tovább **gyengíti**, hogy a dokumentumok, az interjúk és a sajtóhírek többsége úgy is interpretálható, hogy a hatalom közeli pályázók közül számosan a piacsabályozási szövegek olvastán, **lépéseiket nem koordinálva, ám kellő támogatást remélve szálltak versenybe**. Ugyancsak a mesterterv létezése, működése ellen szól, hogy a koncesszióért pályázók, a nyertesek, az érintettek viszonylag kis száma miatt a dohánypiac szabályozás - legalább is **kezdetben - nem tartozott a politikailag kiemelt ügyek közé**.

Nem volt, előre kimunkált és precízen végrehatott mesterterv, ám az újraszabályozás, a visszacsatolás és a korrekciók végig a szabályozó – a törvényhozó, a végrehajtó hatalom ellenőrzése mellett zajlott. A pályázat veszteséinek listájának eltitkolása jól példázza ezt. Az újraszabályozás növelte a piaci szereplők közötti erőviszonyok átrendezésének esélyeit. Megteremtette **a lehetőségét** annak,

hogy a FIDESZ szimpatizánsok, a párt befolyásos tagjai, vezetői rokonai és a barátai koncessziókhöz és ezzel piaci részesedéshez jussanak.

hogy a politikai kapcsolatokkal rendelkező vállalat előnyére módosuljon a nagy szállítók piaci részesedése, a kiskereskedelmi-értékesítési pontok (boltok) megoszlása és a boltok árukínálatának összetétele.

A türelmetlenül szabályozó állam, avagy a módosítások sorozata

A 4. táblázat a „2012.évi CXXXIV. törvény a fiatalok dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről” utóéletének fontosabb állomásait, a törvénymódosítások, a fontosabb pályázatok és kormányrendeletek néhány, elemzésünk szempontjából fontos jellemzőjét és hatását tartalmazza. A táblázatban szereplő törvénymódosítások, pályázatok, kormányrendeletek a szabályozottak (a piaci szereplők) és a piacot szabályozók közötti alkukról és az új szabályozás nem várt hatásainak, a piaci zavarok kiküszöbölésére, enyhítésére tett erőfeszítésekről szólnak.

Az elemzés során kiderült, **hogy a zavarokat és a nem tervezett mellékhatásokat nem a piacról kilépők, vagy a piacról kiszorítottak okozták.** Az érintettek – vagy a képviselőik - a szabályozó állammal folytatott alkuk során nem rendelkeztek jelentős alkuerővel. A kivonulás, a tiltakozás látványos és zajos eszközeit használták, ám csak az érintettek kisebb csoportjai vettek részt a szokatlan akciókban. Az új szabályozás veszteségeinek valószínűleg jelentős része – mint láttuk – más termékekkel, szolgáltatásokkal, a tulajdonukban levő, nem dohányáru forgalmazásával foglalkozó termelő vagy szolgáltató vállalkozások felfuttatásával, részben vagy teljesen ellensúlyozta a kiszorítás veszteségeit.

A zavarok fő forrása, hogy a szabályozó állam a deklarált és a rejtett célok megvalósításához művi úton átrendezte, újra szervezte a piacot. A dohányárusítási helyek drasztikus csökkentése, az elkülönült szakboltok hálózatának létrehozása azonban rossz hatékonysággal, a piac számos szegmenségben pedig egyáltalán nem működött, működik.

A szabályozás fontosabb változásai a törvény életbe lépése óta

Szabályozásváltozás	A módosítás célja	A módosítást kiváltó jelenség vagy akció	Következmény
az első törvénymódosítás	az új boltok profilbővítése a szerencsejátékkal	kevesen adtak be pályázatot	több jelentkező
a második törvénymódosítás	az új boltok profilbővítése: szeszes ital, energia ital, csomagolt kávé, ásványvíz, üdítő ital, újságot, folyóirat	ösztönzés a jelentkezésre	jelentkezők számának növekedése
a harmadik törvénymódosítás	árrés növelése, ideiglenes árusítás nem dohányboltban is, polepénz tilalom	az új boltok nyereségének növelése, a pályázók által került kistelepülések ellátásának biztosítása, a multinacionális cégek előnyeinek csökkentése	a falvak ellátásának részleges javulása
koncessziós pályázat a régi trafikosoknak	sikertelen pályázatok újraértékelése	társadalmi feszültségek, elégedetlenség csökkentése	60-70 koncesszió kiosztása
koncessziós pályázat az ellátatlan településekre	vegyesboltban is lehet dohányárut forgalmazni a bolt elkülönített részén	a növekvő fekete kereskedelem visszaszorítása, kistelepülések ellátásának javítása	csökkent az ellátatlan települések száma
kormányhatározat	a polgármester kijelölheti a dohánytermék árusokat	növekvő fekete kereskedelem visszaszorítása, az ellátás javítása	a falvak ellátásának részleges javulása
kormányhatározat	A benzinkutaknál és a bevásárló központokban levő új dohányboltok megszüntetése. Dohánybolt nem működhet másik dohánybolt bármely bejáratától számított 200 méteres távolságon belül	a verseny, a boltok eltérő profitabilitása okozta feszültség	még nem mérhetőek a hatások

A pártfogolt nagyvállalatok és főként a piac új, kijelölt szereplői (a koncessziót elnyertek vagy a másodlagos piacon koncessziót vásárlók, szerzők) is hozzájárultak a szabályozási kudarchoz. Nem elhanyagolható részük **túlzottan optimista üzleti tervekkel lépett a piacra.** A nyertesek rendre nem számoltak a piac zsugorodásával, és főként a fekete piaci forgalom gyors bővülésével. Nem mérték fel kellő gondossággal a boltjaik térbeli elhelyezkedésének a forgalomra gyakorolt hatását. Az elégedetlen, csalódott új szereplők, a koncesszióért pályázók, a pályázatot fontolgatók ezért tiltakozással és kivonulással, és tárgyalásos alkuk során üzentek a piacot szabályozó, a koncesszió szerzés feltételeit megszabó államnak (a parlamentnek, a minisztériumnak, az NDN Kft-nek). Csak bizonyos feltételek teljesítése esetén lépnek a kiürített dohányáru piacra.

A szabályozás kudarcai: dohányárusítási pontok nélkül maradt másfélezer település, a piacra lépésre vállalkozók vártnál kisebb száma. a veszteséges új vállalkozáson nagy száma gyors visszacsatlósra, korrekcióra készítette az a szabályozó államot és képviselőjét a szabályozó állami társaságot.

Ezért bővítette a politikai veszteségei csökkentésére törekvő állam a nemzeti dohányboltokban árusítható termékek és szolgáltatások körét, enyhítette a dohánytermék forgalmazás elkülönítésének szabályait, ezért jogosította fel a kisebb települések polgármestereit a dohánytermék forgalmazók kijelölésére. Innen a szabályozás többszöri módosítása, a szabályozás hatásait, a piaci szereplők alkalmazkodását türelemmel kivárni nem képes állami magatartás. A korrekciók azonban újabb szabályozási zavarokat, feszültségeket okoztak és **újabb és szabályozó módosításokhoz vezettek.**

A történet nem ért véget. Nem tudjuk, hogy a szabályozó állam tanult-e a történetből, hogy újabb piac-államosításba fog, és ha igen, mennyire változtat a harcmódon.

IRODALOMJEGYZÉK

- Dr. Alexa Noémi - Dr. Burai Petra - Dr. Inzelt Éva (2012): A lobbizás helyzete és szabályozása
Transparency International Magyarország, Budapest
- Antal László (1985): Gazdaságirányítási és pénzügyi rendszerünk a reform útján,
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- Ábrahám Ambrus – Batka Zoltán (2012): Dohánypiac A kezdőknek nem érdemes belevágniuk a koncessziós üzletbe A lottóval sem nyernek a boltok. Népszabadság, december 15.
- Batka Zoltán (2013): Trafikteszt – a nagy leszoktató program Népszabadság július 6.
Hétféje 2-3 oldal.
- Batka Zoltán (2014): Idővel nyilvánosak lesznek a pályázatok is. A választások után derül ki az igazság. Népszabadság, január 11. 9. oldal-
- (B.Z.) (2013): Dohánybotrány Máris indulnak a trafikperek, Népszabadság 2013. 05. 18.
- Becker, G. S. [1968]: Crime and Punishment – An Economic Approach;
Journal of Political Economy, Vol. 76., No. 2., március–április, 169–217. o.
- Boda András (2013): Budakalász Egy mozgássérült asszony és testvére harca a negyven éve nyitott üzletükért „Adják vissza a hűgom trafikját!” Népszabadság, május 11. 5. oldal.
- Danó Anna – Batka Zoltán (2013): Kormányzat Az elmaradt bevételek miatt bővíthetik a trafikok árukörét Küszködő dohányboltok Népszabadság, december 25. 1. oldal
- Demjén Tibor - Kiss Judit - Bóti Edina - Lórik Eszter - Papp Noémi - Dr. Kovács Dorina (2009): GLOBAL YOUTH TOBACCO SURVEY(GYTS) Nemzetközi Ifjúsági Dohányzásfelmérés 2008.MAGYARORSZÁG ZÁRÓTANULMÁNY Készítette: Országos Egészségfejlesztési Intézet, Budapest,
- Ferenczi Krisztina (2013): A Földbérletpályázat győzteseinek nem kell füstölnögniük A Flier család újra győzött. Népszabadság, Március 19. 4. oldal.
- Gould, John P. (1973): The Economics of Legal Conflicts Journal of Legal Studies 279,
- Johanssen, Leif (1981): Az alkudozó társadalom és az alku eredménytelensége, Gazdaság Vol. 15. 4, p. 101-118 oldal. Eredeti megjelenés: The bargaining society and the inefficiency of bargaining Kyklos Volume 32, Issue 3, pages 497–522, August 1979 (Fordította Farkas Katalin)
- Gács János - Lackó Mária (1974) Népgazdasági szintű tervezési magatartás elemzése
Közgazdasági Szemle XXI. évf. 2. szám 257-274. oldal.
- Hirschmann, Albert O. (1995): Kivonulás, tiltakozás, hűség Osiris Kiadó, Budapest 1995.
- Igan, D., P. Mishra and T. Tressel (2009): A Fistful of Dollars: Lobbying and the Financial Crisis, IMF Working Paper no. 289.
- Jordi Blanes, Vidal– Draca, Mirko - Fons-Rosen, Christian (2011): The power of K Street: New research on the economics of lobbyingdicereport111-forum2 pdf
- Kaiser, R. (2009), “So Damn Much Money: The Triumph of Lobbying and the Corrosion of American Government”, Knof Publishers, New York
- Kácsor Zsolt (2013): Csempészek. Füstölés NATO kompatibilis munkásruhában Szegény emberek, figyelem! Népszabadság. szeptember 19. 4. oldal

- Kornai János (1957): A gazdasági vezetés túlzott központosítása Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- Kornai János – Lipták Tamás (1965): Two-Level Planning *Econometrica*, Vol. 33, No. 1 (Jan), pp. 141-169
- Kornai János (2012): Központosítás és kapitalista piacgazdaság, *Népszabadság* 2012. január 29.
- Lowry S., Todd (1976): Bargain and Contract Theory in Law and Economics *Journal of Economic Issues* Vol. X. No. 1 March 1-22. oldal
- Merton, Robert (1936): The unanticipated Consequences of Purposive Social Action *American Economic Review*, Vol. 1 Issue 6 (Dec.) 894-904. oldal.
- Muthoo, Abhinay (1999). *Bargaining theory with applications* Cambridge University Press.
- Muthoo, Abhinay (2000): A Non-Technical Introduction to Bargaining Theory *WORLD ECONOMICS* . Vol. 1 . No. 2 . April–June
- Nash, John (1950). "The Bargaining Problem". *Econometrica* 18 (2): 155–162.
- Neumann von, John – Morgenstein, Oskar (1944) *Theory of Games and Economic Behavior*, Princeton University Press
- Rádi Antónia – Vitéz F. Ibolya (2013): Borányos trafikpályázat Dohány bagóért *Heti Világgazdaság* 2013 május 4. 8-12.
- Rose-Ackerman, S. [1975]: The Economics of Corruption; *Journal of Public Economics*, Vol. 4., No. 2., 187–204. o.
- Szántó Zoltán – Tóth István János – Varga Szabolcs (2011): A korrupció társadalmi és intézményi szerkezete *Korrupciós tranzakciók tipikus kapcsolatháló-konfigurációi Magyarországon* (kézirat)
- Corvinus Egyetem Társadalomtudományi Kar Szociológia és Társadalompolitikai intézet Korrupció Kutató Központ, Budapest,
- Szántó Zoltán – Tóth István János – Varga Szabolcs (szerk) (2012): A (kenő) pénz nem boldogít? *Gazdaságszociológiai és Gazdaságtani elemzések a magyarországi korrupcióról*. Corvinus Egyetem, Budapest
- Tölgyessy Péter (2013): Irányított nemzeti kapitalizmus *Komment.hu* 2013. június 19.
- Voszka Éva (2013): Államosítás, privatizáció, államosítás *Közgazdasági Szemle* LX. évf. 2013. december (1289-1317. o.)